

การเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน
ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี
ENHANCING THE CAPABILITY OF COMMUNITY-BASED AGROTOURISM
MANAGEMENT OF TOEYHOM COOPERATIVE COMMUNITY ENTERPRISE
IN KHLONG SAM PHATHUM THANI PROVINCE

เกษมกล แสงสุพรรณ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2564

การเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน
ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ
คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยราชภัฏบรจรม
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบรจรม

ENHANCING THE CAPABILITY OF COMMUNITY-BASED AGROTOURISM
MANAGEMENT OF TOEYHOM COOPERATIVE COMMUNITY ENTERPRISE
IN KHLONG SAM PHATHUM THANI PROVINCE

KATEKAMON SANGSUPHAN

A Master's Project Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of MASTER OF ARTS
(M.A. (Integrated Tourism Management))
Faculty of Environmental Culture and Ecotourism, Srinakharinwirot University

2021

Copyright of Srinakharinwirot University

สารนิพนธ์

เรื่อง

การเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ของ

เกษกมล แสงสุพรรณ

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าสารนิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมสิทธิ์ เกียนวัฒนา)

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพรัตน์ ศุทธิถกล)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ศรัญญา ศรีทอง)

ชื่อเรื่อง	การเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี
ผู้วิจัย	เกษกมล แสงสุพรรณ
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2564
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คมสิทธิ เกียนวัฒนา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขีดความสามารถและกำหนดแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานีโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้คือการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยวและผู้นำชุมชนจำนวนทั้งหมด 16 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า บริบทพื้นที่ชุมชนเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ปลูกพืชเศรษฐกิจหลักหลายชนิดได้แก่ เตยหอม ข้าว กระท่อม และปาล์ม โดยเตยหอมเป็นพืชที่มีกลิ่นหอมเป็นเอกลักษณ์ในชุมชนเพราะมีสภาพโครงสร้างดินที่สมบูรณ์ ซึ่งชุมชนสามารถเพิ่มมูลค่าและคุณค่าทรัพยากรการเกษตรเหล่านี้ได้ด้วยการนำมาประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยว ชุมชนมีความสนใจที่จะเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแต่ชุมชนยังมียังมีองค์ความรู้และประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวน้อย ผลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่มพบว่า ชุมชนยังมีความพร้อมน้อยในองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนทั้ง 4 ด้านได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการรองรับและให้บริการ ด้านสิ่งดึงดูดใจ และด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนคือ ด้านการบริหารจัดการ ชุมชนควรจัดสรรพื้นที่ส่วนกลางสำหรับการท่องเที่ยว พัฒนาองค์ความรู้ทางการท่องเที่ยว และการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว ด้านการรองรับและให้บริการ ชุมชนควรเพิ่มเติมสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว บริการให้ความรู้และถ่ายทอดเรื่องราว ชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจชุมชนควรดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวตามปฏิทินท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน เพิ่มทัศนียภาพที่ดีในชุมชนและพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนควรอนุรักษ์พันธุ์พืช ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับสมาชิกในชุมชนและนักท่องเที่ยว และดำเนินการกำจัดของเสียในชุมชนอย่างถูกวิธี ทั้งนี้ชุมชนยังต้องอาศัยความร่วมมือและนโยบายสนับสนุนจากภาครัฐและสมาชิกในชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

คำสำคัญ : ขีดความสามารถ, การจัดการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน, วิสาหกิจชุมชน, เกษตรแปลงใหญ่, เตยหอม

Title	ENHANCING THE CAPABILITY OF COMMUNITY-BASED AGROTOURISM MANAGEMENT OF TOEYHOM COOPERATIVE COMMUNITY ENTERPRISE IN KHLONG SAM PHATHUM THANI PROVINCE
Author	KATEKAMON SANGSUPHAN
Degree	MASTER OF ARTS
Academic Year	2021
Thesis Advisor	Assistant Professor Komsit Kieanwatana

The purposes of this research are to study on the capabilities and providing guidelines to enhance the capabilities of community-based agrotourism management of the Toeyhom cooperative community enterprise in Khlong Sam, Phatum Thani province. This research used a qualitative method by collecting data through semi-structured interviews, participatory action research and focus group discussions with 16 key informants consisting of stakeholders and community leaders. The data were analyzed by content analysis. The results indicated that the community context was agricultural land. The main industrial crops included pandans, rice, mitragyna speciosas and palms. Pandans are known to have a unique aroma because of the rich nutrients in the soil. The community can add value to their agricultural resources by applying them to tourism. A community may have a strong desire to become a tourist attraction, but less knowledge and experience of tourism management. Therefore, the guidelines for enhancing the capability of community-based agrotourism management were as follows: in terms of management, communities should allocate areas for tourism and to develop tourism knowledge and interpretation. In terms of support and services, communities should add more tourism amenities, provide tourism knowledge and storytelling to tourists. In terms of attractions, communities should create tourism activities according to the community-based agrotourism calendar, create good scenery and to improve the quality of local products. In terms of conservation and restoration, the community should conserve the Toeyhom species, raise awareness of environmental conservation among community members and tourists, and properly dispose of waste.

Keyword : Toeyhom, Capability, Tourism management, Cooperative enterprise, Cooperative farm, Community-based agrotourism

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีเนื่องจากผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมสิทธิ์ เกียนวัฒนา อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์ ดร.ศรัญญา ศรีทอง และ อาจารย์ ดร. อัญชัญ ตัณฑเทศ ในการให้คำปรึกษาแนะนำ และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดีมาโดยตลอด ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตากรุณาและขอกราบ ขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพรัตน์ ศุทธิถกถล ประธานกรรมการ สอบสารนิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมสิทธิ์ เกียนวัฒนา และอาจารย์ ดร. ศรัญญา ศรีทอง กรรมการในการสอบสารนิพนธ์ครั้งนี้ที่กรุณาให้คำแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้สารนิพนธ์ ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม ผู้อำนวยการฝ่าย กองสวัสดิการสังคม นักพัฒนาชุมชน นายเกษตรอำเภอกลองหลวงและนักวิชาการส่งเสริม การเกษตรชำนาญการรับผิดชอบตำบลคลองสาม นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการและ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการของสำนักงานเกษตรจังหวัดปทุมธานี ประธานและสมาชิก วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม และประชาชนตำบลคลองสามที่ให้ความร่วมมือในการ ให้ข้อมูลและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการสัมภาษณ์ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์และเพื่อน ๆ สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวแบบ บูรณาการ คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุก คนที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ต่าง ๆ ให้แก่ผู้วิจัย และให้ความช่วยเหลือในการทำวิจัยครั้งนี้เป็น อย่างดี ตลอดจนครอบครัวที่ได้เลี้ยงดู อบรมสั่งสอน สนับสนุนทุนในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ และ ผลักดันให้ประสบความสำเร็จ

สุดท้ายนี้คุณประโยชน์ที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้แก่ครูอาจารย์ บิดามารดา ผู้ให้กำเนิด และคณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ โรฒที่ได้ให้วิชาความรู้ซึ่งก่อให้เกิดสารนิพนธ์ฉบับนี้ขึ้น

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญรูปภาพ	ฑ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของงานวิจัย.....	3
คำถามการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย	4
ขอบเขตเนื้อหา.....	4
ขอบเขตประชากร.....	4
ขอบเขตพื้นที่	4
ขอบเขตเวลา.....	4
ประโยชน์ที่ได้รับ	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	7
2.1.1 ความหมาย ความสำคัญ และองค์ประกอบการท่องเที่ยว	7

2.1.2 ความหมาย การจำแนกประเภทและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	10
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	13
2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร.....	13
2.2.1.1 ความหมาย ความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	13
2.2.1.2 ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	15
2.2.1.3 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	17
2.2.1.4 การเพิ่มมูลค่าและคุณค่าทรัพยากรเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	20
2.2.1.5 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	22
2.2.1.6 มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	26
2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	27
2.2.2.1 ความหมาย ความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน	27
2.2.2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว.....	29
2.2.2.3 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว	31
2.2.2.4 เครื่องมือสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลทรัพยากรชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	33
2.2.2.5 มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	35
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน	40
2.3.1 ความหมาย องค์ประกอบและประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชน	40
2.3.2 การบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน.....	41
2.4 บริบทพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี	44
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	50

2.5.1 งานวิจัยในประเทศ	50
2.5.2 งานวิจัยในต่างประเทศ	56
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	59
3.1 ระยะเวลาที่ 1 การศึกษาบริบทพื้นที่วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัด ปทุมธานี.....	59
3.1.1 การกำหนดประชากร.....	59
3.1.2 การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง	60
3.1.3 การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ	60
3.1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	61
3.1.5 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล	61
3.2 ระยะเวลาที่ 2 การศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของ วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี.....	62
3.2.1 การกำหนดประชากร.....	62
3.2.2 การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง.....	63
3.2.3 การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ	63
3.2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	64
3.2.5 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล	65
3.3 ระยะเวลาที่ 3 การกำหนดแนวทางเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดย ชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี.....	66
3.3.1 การกำหนดประชากร.....	66
3.3.2 การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง	66
3.3.3 การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ	67
3.3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	68
3.3.5 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล	69

บทที่ 4 ผลการดำเนินงานวิจัย	70
4.1 ผลการวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาบริบทพื้นที่วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอม คลองสาม จังหวัดปทุมธานี	70
4.1.1 ความเป็นมาของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม.....	71
4.1.2 สภาพทั่วไปและสถานการณ์ปัจจุบันของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลอง สาม	74
4.1.3 ลักษณะของทรัพยากรเกษตรในท้องถิ่น	82
4.1.4 ทุนของชุมชน	86
4.1.5 มุมมองและความคิดเห็นของชุมชนและภาครัฐที่มีต่อการพัฒนาชุมชนไปเป็นแหล่ง ท่องเที่ยว	89
4.1.6 วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT analysis) การจัดการ การ ท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม ...	92
4.2 ผลการวิจัยระยะที่ 2 การศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดย ชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี.....	94
4.2.1 ปฏิทินพืชเศรษฐกิจของตำบลคลองสาม	94
4.2.2 ปฏิทินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	97
4.2.3 รายการเมนูอาหาร ขนมหวานและเครื่องดื่มจากเตยหอม	100
4.2.4 ขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชน แปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี	101
1. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน.....	101
2. ด้านการรองรับและให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	104
3. ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน.....	106
4. ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	109
4.3 ผลการวิจัยระยะที่ 3 การกำหนดแนวทางเพิ่มขีดความสามารถการจัดการ การท่องเที่ยว เชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี	110

4.3.1 แนวทางเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของ วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี.....	110
1. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน.....	110
2. ด้านการรองรับและให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	113
3. ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน.....	116
4. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน.....	118
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	120
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	120
5.1.1 บริบทพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี โดยสังเขป	120
5.1.2 ขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน.....	121
5.1.3 แนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	123
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	127
5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัย.....	132
5.3.1 ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยครั้งนี้	132
5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	133
5.3.3 ข้อจำกัดในงานวิจัย.....	133
บรรณานุกรม	134
ภาคผนวก.....	143
ภาคผนวก ก รายงานผู้ทรงคุณวุฒิ องค์กรและชุมชนผู้ให้ข้อมูลประกอบการวิจัย.....	144
ภาคผนวก ข จดหมายขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลในงานวิจัยและเอกสารต่าง ๆ	146
ภาคผนวก ค เอกสารรับรองการนำผลงานวิจัยไปใช้อย่างเป็นทางการ	151
ภาคผนวก ง จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	153
ภาคผนวก จ เครื่องมือการวิจัย	158

ภาคผนวก จ ภาพประกอบการดำเนินการวิจัย 177

ประวัติผู้เขียน..... 183

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 ความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีต่อเกษตรกรและนักท่องเที่ยว	22
ตาราง 2 ความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวชุมชนและการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	28
ตาราง 3 องค์ประกอบร่วมกันของมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวโดยชุมชน	37
ตาราง 4 องค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน.....	39
ตาราง 5 จำนวนครัวเรือนและพื้นที่การเพาะปลูกเคยหอมปีพ.ศ. 2564	45
ตาราง 6 พื้นที่เพาะปลูกเคยหอมในอำเภอคลองหลวงปี พ.ศ. 2563.....	47
ตาราง 7 สรุปผลการดำเนินงานเกษตรแปลงใหญ่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เคยหอมคลองสาม	49
ตาราง 8 การศึกษาดูงานและกิจกรรมต่าง ๆ ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เคยหอมคลองสาม..	77
ตาราง 9 วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT analysis) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เคยหอมคลองสาม.....	92
ตาราง 10 ปฏิทินท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	98
ตาราง 11 รายการเมนูอาหาร ขนมหวานและเครื่องดื่มจากเคยหอม	100
ตาราง 12 การจัดการพื้นที่ในชุมชนสำหรับการท่องเที่ยว	101
ตาราง 13 การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบสำหรับการท่องเที่ยว	102
ตาราง 14 สิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชนสำหรับการท่องเที่ยว	105
ตาราง 15 กิจกรรมท่องเที่ยว	107
ตาราง 16 องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	108

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชน	36
ภาพประกอบ 2 บริเวณชุมชนหมู่ 13 ตำบลคลองสาม	73
ภาพประกอบ 3 แปลงเตยในตำบลคลองสาม	73
ภาพประกอบ 4 บริเวณหมู่ 1-6 ตำบลคลองสาม	74
ภาพประกอบ 5 บริเวณหมู่ 7-16 ตำบลคลองสาม	75
ภาพประกอบ 6 ฟาร์มเมล่อนชื่อ M melon farm	79
ภาพประกอบ 7 ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีหมู่ 16	80
ภาพประกอบ 8 แผนที่วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานีโดยสังเขป	81
ภาพประกอบ 9 ลอดช่องคลองสาม	83
ภาพประกอบ 10 พับใบเตย	84
ภาพประกอบ 11 ขนมเปียกปูน	84
ภาพประกอบ 12 น้ำใบเตย	85
ภาพประกอบ 13 ชาใบเตย	85
ภาพประกอบ 14 ปฏิทินเศรษฐกิจของตำบลคลองสาม	95
ภาพประกอบ 15 ปฏิทินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน.....	99
ภาพประกอบ 16 เพลงเฟสบุ๊กของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี	103
ภาพประกอบ 17 บ้ายบอกลสถานที่ตั้งหมู่ 13 ที่มีการเพาะปลูกเตยหอมมากที่สุด	104

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้นมีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการท่องเที่ยวนับเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สร้างรายได้มหาศาลให้กับประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากในปีพ.ศ. 2561 มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยรวมทั้งสิ้น 164 ล้านคนต่อปี สร้างรายได้จำนวน 1,068,190 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 7.94 เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2560 ซึ่งโดยภาพรวมเป็นการเติบโตทั้งในเมืองหลักและเมืองรอง โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา แห่งประเทศไทยก็ยังคงให้ความสำคัญกับนักท่องเที่ยวชาวไทยผ่านโครงการและนโยบาย สนับสนุนต่าง ๆ เช่น ไทยเที่ยวไทย ไทยยั่งยืน Amazing Thailand Go Local หรือ เที่ยวท้องถิ่น ไทย ชุมชนเติบโตใหญ่ เมืองไทยเติบโต การกระตุ้นแหล่งท่องเที่ยวเมืองรองผ่านมาตรการลดหย่อน ภาษี และกระจายประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง (กรมการท่องเที่ยว, 2561ข) นอกจากนี้ จากการสำรวจพบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยร้อยละ 94 มีความสนใจที่จะเดินทางเข้าไปท่องเที่ยว ในพื้นที่เมืองรอง เนื่องจากมองว่าเป็นสถานที่แปลกใหม่ น่าค้นหา มีความสงบ และไม่แออัด แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวที่เน้นวิถีชีวิตท้องถิ่นและชุมชนกำลังเป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยว ชาวไทย (ยุวดี นีรัตน์ตระกูล, 2561)

ประเทศไทยมีรากฐานมาจากสังคมเกษตรกรรม ซึ่งเห็นได้ชัดจากขนาดของพื้นที่ เกษตรกรรมมากถึง 149.25 ล้านไร่ของพื้นที่ประเทศไทยทั้งหมด 320.696 ล้านไร่ โดยรวมแล้ว มากกว่า 1 ใน 3 ส่วนของพื้นที่ประเทศไทยทั้งหมด (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2563) ประกอบกับ ความหลากหลายของอาชีพทางการเกษตรผสมผสานกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการร่วมกิจกรรมกับเกษตรกรตลอดจนการศึกษา เรียนรู้ แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สามารถดึงดูดใจและนำความประทับใจมาสู่นักท่องเที่ยวได้ (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2553) ทั้งนี้ ภาครัฐก็ให้ความสำคัญในภาคเกษตรกรรม ดังจะเห็นได้จากแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตร ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ในยุทธศาสตร์ที่ 4 ที่ส่งเสริมการจัดการทรัพยากรการเกษตร ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งอนุรักษ์พันธุ์พืชท้องถิ่น และฟื้นฟูวิถีชีวิต ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2560) อาจกล่าวได้ว่าภายใต้การท่องเที่ยว เชิงเกษตรนั้นมีองค์ประกอบร่วมของวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง

ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ โดยประเทศไทยมีองค์การภาครัฐที่ให้การสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเล็งเห็นถึงโอกาสในการเชื่อมโยงชุมชนกับการท่องเที่ยว ทั้งองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ที่มีพันธกิจในการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เพื่อเป็นการผลักดันแหล่งท่องเที่ยวเมืองรอง มุ่งเน้นการสร้างอาชีพให้กับชุมชน ภายใต้การใช้ทรัพยากรในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น และเกิดการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน(องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2561)

จังหวัดปทุมธานี เป็นจังหวัดในภาคกลางของประเทศไทย ตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีพื้นที่ทั้งหมด 953,660 ไร่ เป็นพื้นที่เกษตร 510,383 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 53.52 ของพื้นที่จังหวัด มีครัวเรือนเกษตรกร 23,345 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 3.98 ของครัวเรือนทั้งหมด ถือได้ว่าเป็นพื้นที่เกษตรกรรมสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย และมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยมีศูนย์การค้าส่งสินค้าทางการเกษตรประเภทพืชผัก และผลไม้ขนาดใหญ่ของประเทศ นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่น่าสนใจและได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว ส่งผลให้สถานการณ์การท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานีปี พ.ศ. 2562 มีนักท่องเที่ยวจำนวน 2,113,650 คน และมีรายได้จากการท่องเที่ยว 3,475.85 ล้านบาท (สำนักงานจังหวัดปทุมธานีกลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, 2563) โดยเฉพาะในอำเภอคลองหลวงที่มีพื้นที่ปลูกเตยหอมและพื้นที่เก็บเกี่ยวประมาณ 500 ไร่ ซึ่งตำบลคลองสามมีพื้นที่เพาะปลูกเตยหอมมากที่สุด อีกทั้งยังเป็นผลผลิตที่มีคุณภาพดีและมีกลิ่นหอมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นที่นิยมและยอมรับของผู้บริโภคส่วนใหญ่ทั้งในและนอกพื้นที่ จึงทำให้ปัจจุบันตำบลคลองสามมีเกษตรกรจำนวนมากที่มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาในการปลูกเตยหอม (สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง, 2564)

เตยหอมกลายเป็นพืชที่สร้างมูลค่าสูงทางเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชนจนเกิดการรวมกลุ่มของชุมชนเป็นวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานีในปี พ.ศ. 2563 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการผลิตเตยหอมที่เป็นพืชโดดเด่นของชุมชนให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practices) ที่ต้องการของตลาด และยกระดับการพัฒนาไปสู่กิจการในระดับที่สูงขึ้น ทำให้เกิดความร่วมมือกันภายในชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสร้างความเข้มแข็งและมั่นคงในการดำเนินกิจการอย่างครบวงจร แม้ว่าเกษตรกรจะสร้างผลผลิตเตยหอมได้ปริมาณมากและมีคุณภาพแต่กลับประสบปัญหาในด้านการขยายตลาดและการสร้าง

มูลค่าเพิ่ม เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมาวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี ได้มีการต่อยอดทำผลิตภัณฑ์จากเตยหอม เช่น น้ำใบเตย ชาใบเตย ขนมเปียกปูน และลดช่องโหว่ของใบเตยน้ำกะทิ เป็นต้น แต่คนในชุมชนยังประสบกับปัญหาการขาดองค์ความรู้ในการขยายตลาดเพื่อรองรับกับผลิตภัณฑ์ของชุมชน ช่องทางการประชาสัมพันธ์ข้อมูลชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชนผ่านสื่อออนไลน์ อีกทั้งขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญในการให้ความรู้เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าทรัพยากรในรูปแบบอื่น ๆ ทั้งนี้ชุมชนสามารถเพิ่มมูลค่าและคุณค่าทรัพยากรการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์ใช้สอยของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวเกิดประสบการณ์ที่ประทับใจและเกิดความคุ้มค่าได้ (Smith & Colgate, 2007)

ดังนั้นผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของเตยหอมที่เป็นพืชเศรษฐกิจสารพัดประโยชน์ท้องถิ่นในชุมชน และภูมิปัญญาของคนในชุมชนที่สามารถพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนได้ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนนั้นเป็นเครื่องมือในการช่วยเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้กับเตยหอม รวมไปถึงทรัพยากรท้องถิ่นชนิดอื่นในชุมชนได้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนและกำหนดแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ความมุ่งหมายของงานวิจัย

สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมายของงานวิจัยไว้ดังนี้

1. ศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี
2. กำหนดแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

คำถามการวิจัย

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามในการวิจัยไว้ดังนี้

1. วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานีมีขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนเป็นอย่างไร
2. แนวทางการเพิ่มขีดความสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานีควรเป็นอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาของการวิจัยดังนี้

1. ศักยภาพในพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี
2. ศักยภาพผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ได้แก่ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน การรองรับและให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน การดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน และการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน (กองพัฒนาบริการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2561; สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2553)

ขอบเขตประชากร

ประชากรทั้งหมดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มได้แก่

1. สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี จำนวน 38 คน (สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง, 2564)
2. ภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ด้านการเกษตรคลองหลวงและเกษตรจังหวัดปทุมธานี ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยวจำนวน 16 คน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายกองสวัสดิการสังคมและพัฒนาชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยวจำนวน 6 คน รวมจำนวน 22 คน (สำนักงานเกษตรจังหวัดปทุมธานี, ม.ป.ป.; สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง, ม.ป.ป.; องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม, ม.ป.ป.)
3. ประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ ประชาชนชุมชน และประชาชนในตำบลคลองสาม จังหวัดปทุมธานีจำนวน 79,740 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม, 2558)
4. นักวิชาการ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 2 คน

ขอบเขตพื้นที่

ตำบลคลองสาม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ขอบเขตเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย 5 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2564 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2565

ประโยชน์ที่ได้รับ

สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ มีประโยชน์ของการวิจัยดังนี้

1. วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานีทราบถึงขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนและแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

2. เป็นการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรการเกษตรของชุมชน ทำให้วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานีเห็นความสำคัญและช่องทางการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้กับทรัพยากรท้องถิ่น

นิยามศัพท์เฉพาะ

ขีดความสามารถ หมายถึง ความสามารถหรือคุณลักษณะที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

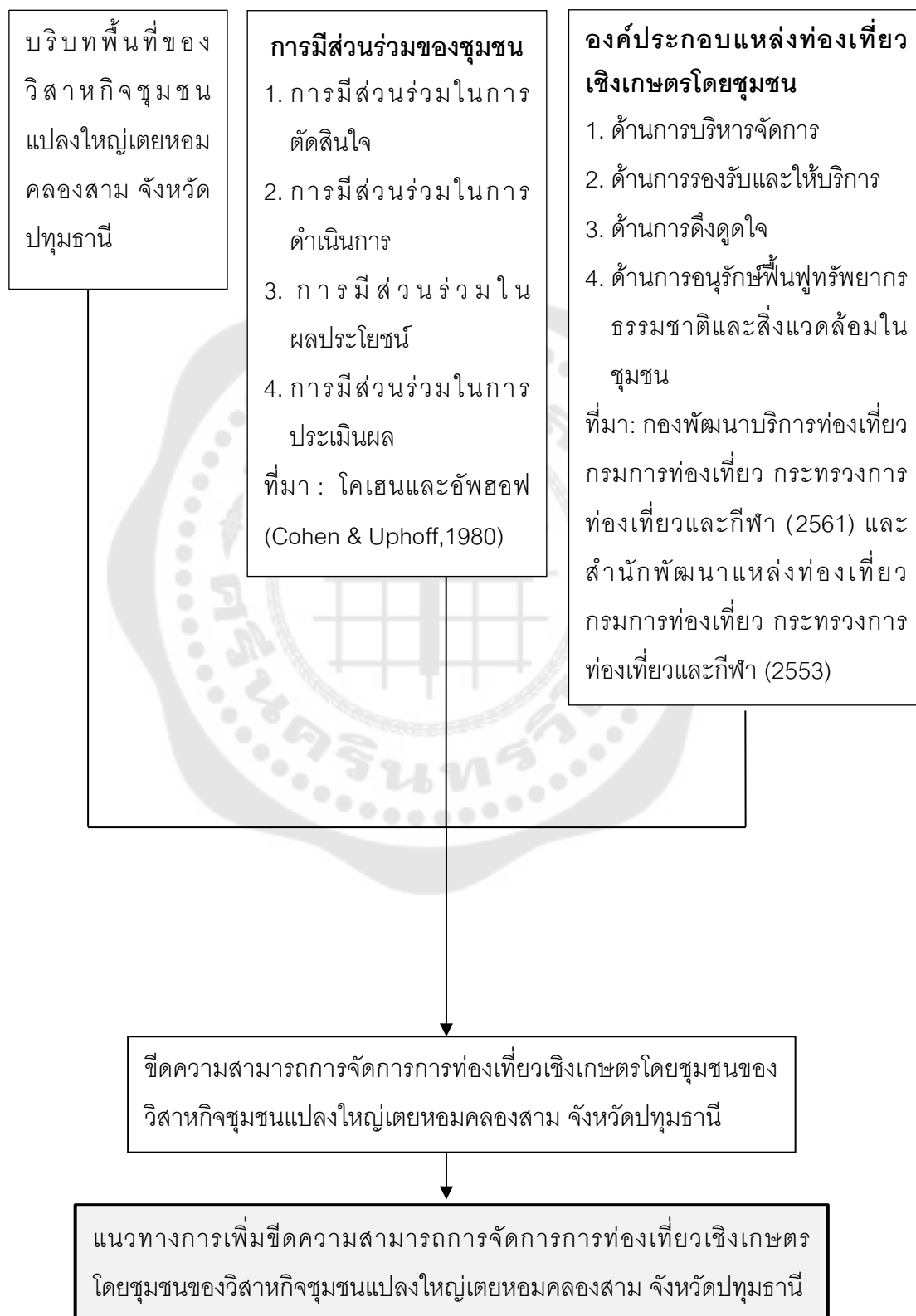
การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการวางแผนและควบคุมการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวทั้งในด้านการบริการ การบริหารงานบุคคล และการจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการท่องเที่ยวร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน หมายถึง รูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเกษตรธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่นผสมผสานกับวิถีชีวิตชุมชน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตลอดจนได้รับผลประโยชน์ และรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการพัฒนาไปอย่างสมดุล

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การร่วมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนเพื่อทำกิจการที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าและบริการ หรือการอื่น ๆ ซึ่งก่อให้เกิดรายได้ เกิดการพึ่งพาตนเองภายในครอบครัว รวมไปถึงชุมชนและระหว่างชุมชน ทั้งนี้จะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนประกาศกำหนดไว้

เกษตรแปลงใหญ่ หมายถึง โครงการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มการผลิตและการบริหารจัดการร่วมกัน รวมไปถึงการจัดการด้านการตลาด เพื่อลดต้นทุน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต พัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐาน และเพิ่มโอกาสทางการแข่งขัน ภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายของโครงการที่ตั้งไว้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทำวิจัยเรื่องการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน
 - 2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
 - 2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
- 2.4 บริบทพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 2.5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 2.5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.1.1 ความหมาย ความสำคัญ และองค์ประกอบการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว

องค์กรและนักวิชาการได้ให้คำจำกัดความและความหมายของการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (United Nations World Tourism Organization: UNWTO) (World Tourism Organization, 2019) ได้ให้ คำจำกัด ความ การท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางของบุคคลหนึ่งไปยังสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง และอาจพักอาศัยในสถานที่นั้นเป็นการชั่วคราว ไม่เกินหนึ่งปีติดต่อกัน เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ติดต่อธุรกิจ และวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้

โกลด์เนอร์และริทชี (Goeldner & Ritchie, 2012) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง ผลของปรากฏการณ์ใด ๆ ที่ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและบริการของประเทศเจ้าบ้าน โดยเกี่ยวข้องกับกระบวนการเชิงธุรกิจด้านการท่องเที่ยวและการต้อนรับนักท่องเที่ยว

ฐิรชญา มณีเนตร (2553) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า หมายถึง การเดินทางของมนุษย์จากสถานที่หนึ่งไปอีกสถานที่หนึ่ง หรือการเดินทางจากที่พักอาศัยไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ และเป็นการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยว มิใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2552) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวว่า เป็นอุตสาหกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยมีการรวมกันของอุตสาหกรรมต่าง ๆ 5 ประการได้แก่ การคมนาคม สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งดึงดูดใจ ที่พัก และกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า เป็นการเดินทางชั่วคราวด้วยความเต็มใจ นอกจากเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจแล้ว ยังรวมไปถึงด้านการศึกษา ศาสนา กีฬา ติดต่อธุรกิจ เยี่ยมญาติมิตร การประชุมสัมมนา เป็นต้น

ความสำคัญของการท่องเที่ยว

นักวิชาการได้ให้คำจำกัดความและความหมายของความสำคัญของการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

รชพร จันทรสว่าง (2546) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจและสังคมไว้ดังนี้ 1) การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ คือ เกิดการสร้างรายได้จากต่างประเทศ กระจายรายได้ไปสู่แรงงานด้านการผลิตและแรงงานในด้านการบริการท่องเที่ยว 2) การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อสังคม คือ เกิดการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้าน ความสัมพันธ์ด้านการเมืองระหว่างประเทศ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

ฉันทิช วรรณถนอม (2552) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้ 1) การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจคือ เกิดการสร้างรายได้ที่สำคัญให้แก่ประเทศไทยโดยเฉพาะการนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาใช้จ่ายในประเทศไทย 2) การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อสังคมคือ การนำวัฒนธรรมภายนอกมาประยุกต์ใช้ร่วมกันโดยยังคงคุณค่าวัฒนธรรมเดิมไว้อยู่ 3) การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมคือ การเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามามากยิ่งขึ้น

ปวีณา โทณแก้ว (2542) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวไว้ดังนี้ 1) การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อบุคคล ทำให้เกิดความสำราญบันเทิงใจ เป็นการเปิดโลกทัศน์ เสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต 2) การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อสังคม ทำให้เกิดการสืบทอด

ทางวัฒนธรรม คงเอกลักษณ์ของชาติ ช่วยพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ 3) การท่องเที่ยว มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจทำให้เกิดการสร้างรายได้ กระตุ้นการสร้างงาน เกิดการหมุนเวียนของเงินตราและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

องค์ประกอบการท่องเที่ยว

นักวิชาการได้ให้คำจำกัดความและความหมายของความสำคัญขององค์ประกอบการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

โรเดย์ บิวอลและโจชิ (Roday, Biwal, & Joshi, 2009) ได้กล่าวว่า ทุกการท่องเที่ยว มีสถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทาง ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมายปลายทางจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ ดังนี้ 1) การเข้าถึง (Accessibility) หมายถึง การเดินทางเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกปลอดภัย 2) สถานที่พัก (Accommodation) หมายถึง สถานที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการ ตลอดจนระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยว 4) สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) หมายถึง สิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว 5) กิจกรรม (Activities) หมายถึง กิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

บูฮาลิส (Buhalis, 2000) ได้อธิบายความหมายขององค์ประกอบทางการท่องเที่ยวไว้ 6 ประการ หรือ 6A's ได้แก่ 1) สถานที่ท่องเที่ยว (Attractions) 2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) 3) การเข้าถึง (Accessibility) 4) โปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูป (Available packages) 5) กิจกรรมท่องเที่ยว (Activities) 6) การให้บริการอื่น ๆ ในแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary services) ได้แก่ ศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ร้านสะดวกซื้อ ไปรษณีย์ เป็นต้น

โรเบิร์ต (Robert, 1990) กล่าวว่า การท่องเที่ยวมีองค์ประกอบที่สำคัญทั้งหมด 4 ประการ ได้แก่ 1) แหล่งท่องเที่ยว (Attractions) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว 2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการเมื่อไปถึงแหล่งท่องเที่ยว 3) การคมนาคมขนส่ง (Transportation) เป็นความต้องการพื้นฐานของนักท่องเที่ยวที่จะทำให้เกิดการเดินทางมาท่องเที่ยวยังจุดหมายปลายทางได้ การเป็นเจ้าของบ้านหรือ 4) การบริการ (Hospitality) ซึ่งการต้อนรับอย่างเป็นกันเองของเจ้าบ้านมีส่วนช่วยทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกประทับใจและอยากกลับมาใช้บริการอีกครั้ง

จากความหมายของความหมาย ความสำคัญ และองค์ประกอบการท่องเที่ยวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางไปยังอีกสถานที่หนึ่งเพียงชั่วคราว โดยเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจและมีจุดมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเป็นหลัก แต่มิใช่

เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ ซึ่งการท่องเที่ยวมีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคม ที่ก่อให้เกิดการสร้างงานและสร้างรายได้ ด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้าน ในด้านสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่น นำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยการท่องเที่ยวมีองค์ประกอบการท่องเที่ยวที่สำคัญ 4 ประการได้แก่ สถานที่ท่องเที่ยว การเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก และสิ่งดึงดูดใจ

2.1.2 ความหมาย การจำแนกประเภทและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยว

องค์กรและนักวิชาการได้ให้คำจำกัดความและความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2552) ได้ให้ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ทั้งในระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับภูมิภาค รวมไปถึงระดับโลก โดยสิ่งดึงดูดใจดังกล่าวอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น นอกจากนี้ต้องมีความสวยงามแปลกตา มีคุณค่าความสำคัญ รวมทั้งวิธีการดำเนินชีวิตอันดีงามที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมอันทรงคุณค่า และมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์

วรรณา วงษ์วานิช (2546) ได้กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวหมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว รวมไปถึงสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ รวมไปถึงสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

มนัส สุวรรณ (2544) ได้กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวหมายถึง พื้นที่ สิ่งของ กิจกรรม และ/หรือมิติอื่นใดที่สามารถให้คุณค่าเชิงการท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถปรากฏได้ทั้งในรูปแบบรูปธรรมที่สามารถสัมผัสจับต้องได้และในแบบนามธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสจับต้องได้

เดวิดและอาซุโกะ (David & Atsuko, 2006) ได้กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวหมายถึง สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ ภูมิทัศน์ ทิวทัศน์ ภูมิอากาศ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และเทศกาลงานประเพณี รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกและสถานที่ให้ความบันเทิงในแหล่งท่องเที่ยว

การจำแนกประเภททรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทยเป็นส่วนช่วยสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนากิจการการท่องเที่ยว ซึ่งมีนักวิชาการ ราณี อธิษฐ์กุล (2554) ได้จำแนกประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวตามลักษณะไว้ 6 วิธี ดังนี้

1. จำแนกประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวตามลักษณะของทรัพยากร สามารถแบ่งออกได้เป็นประเภทใหญ่ ได้แก่

1.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ

1.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศาสนสถาน

1.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม

2. การจำแนกประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวตามการเกิดของทรัพยากร สามารถแบ่งตามการเกิดของทรัพยากรออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

2.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ

2.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อจุดประสงค์อื่น

2.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อจุดประสงค์เฉพาะการท่องเที่ยว

2.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม เทศกาล และประเพณี

3. การจำแนกประเภททรัพยากรการท่องเที่ยวตามช่วงชั้นโอกาสเชิงนันทนาการ เป็นการแบ่งประเภทแหล่งท่องเที่ยวบนพื้นฐานและแนวคิดของการวางแผน การจัดการ และการทำวิจัยโดยจะสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

3.1 พื้นที่สันโดษ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทำเลที่ตั้งอยู่ห่างไกล ส่งผลให้มีปริมาณการท่องเที่ยวที่เบาบางเนื่องจากยังไม่มี การควบคุมหรือจัดการนักท่องเที่ยว แต่ยังคงสภาพความเป็นธรรมชาติหรือภูมิทัศน์ดั้งเดิมอย่างสมบูรณ์

3.2 พื้นที่กึ่งสันโดษระดับที่ 1 เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สภาพพื้นที่โดยรวมยังคงมี ความเป็นธรรมชาติ แต่มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยวสูงกว่าพื้นที่สันโดษ และมีการจัดการในลักษณะการใช้โปรแกรมสื่อความหมายและการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก

3.3 พื้นที่สันโดษระดับที่ 2 เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สภาพพื้นที่โดยรวมยังคงมี ความเป็นธรรมชาติ แต่สะดวกต่อการเข้าถึงมากกว่าแหล่งท่องเที่ยว 2 กลุ่มแรก มีการจัดการนักท่องเที่ยวในรูปของการใช้กฎระเบียบ ตลอดจนมีสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับปานกลาง

3.4 พื้นที่ธรรมชาติที่พัฒนา แหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มนี้แม้จะมีสภาพแวดล้อมโดยรวมที่ยังคงเป็นธรรมชาติ หากแต่เป็นพื้นที่ธรรมชาติที่พัฒนาปรับเปลี่ยนไปแล้วเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และมีมาตรการในการจัดการและควบคุมนักท่องเที่ยวทุกรูปแบบ

3.5 พื้นที่ชนบท เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ลักษณะพื้นฐานของแหล่งเป็นชุมชนในชนบทที่มีสภาพแวดล้อมเป็นธรรมชาติ มีการจัดการที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่อาศัยอยู่ในแหล่งควบคู่กับการจัดการพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการแสดงออกถึงวัฒนธรรมชุมชน

4. การจำแนกประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวตามแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว สามารถแบ่งได้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตอบสนองแรงจูงใจด้านกายภาพ ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านสังคม ด้านศาสนาหรือจิตวิญญาณ และด้านจินตนาการ

5. การจำแนกประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวตามทำเลที่ตั้ง สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

5.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวกลุ่ม เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อยู่รวมเป็นกลุ่ม นักท่องเที่ยวจะประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวในบริเวณที่กำหนดชัดเจน มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นไว้บริการ

5.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเส้น เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวเป็นระยะทางยาวเชื่อมโยงจากแหล่งหนึ่งไปยังอีกแหล่งหนึ่ง

6. การจำแนกประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวตามแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตอบสนองแรงจูงใจด้านกายภาพ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตอบสนองแรงจูงใจด้านศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตอบสนองแรงจูงใจด้านสังคม ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตอบสนองแรงจูงใจด้านศาสนาหรือจิตวิญญาณ และทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตอบสนองแรงจูงใจด้านจินตนาการ

นอกจากการกำหนดประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวแล้ว การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดีมีส่วนช่วยให้การดำเนินการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอีเบอร์ (Eber, 1992) ได้กล่าวถึงการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ในด้านการใช้ทรัพยากรนั้นต้องอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using resource sustainable) ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นพร้อมทั้งลดปริมาณของเสีย (Reducing over-consumption and waste) รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของทรัพยากรทางธรรมชาติ รวมไปถึงสังคมและวัฒนธรรม (Maintain diversity) ทั้งนี้ในด้านการจัดการต้องผสมผสาน

การท่องเที่ยวให้เข้ากับการวางแผน (Integrating tourism into planning) มีการนำการท่องเที่ยวสนับสนุนเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting local economics) ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น (Involving local communities) โดยเกิดการปรึกษาหารือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชุมชนท้องถิ่น (Consulting stakeholders and the public) ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อลดความขัดแย้ง พร้อมทั้งมีการฝึกอบรมบุคลากร (Training staff) และทำการตลาดด้วยความรับผิดชอบต่อ (Marketing tourism responsibility) เพื่อยกระดับการบริการด้านการท่องเที่ยวและสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับนักท่องเที่ยวด้วยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้ควรมีการศึกษาวิจัยและตรวจสอบแหล่งท่องเที่ยว (Undertaking research) เป็นการศึกษาและติดตามปัญหาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาต่อไป

จากความหมาย การจำแนกประเภทและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวหมายถึง ทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวนั้น และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ หรือสร้างคุณค่า หรือดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวให้กับแหล่งท่องเที่ยวนั้นได้ ซึ่งจากบริบทพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนแปงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี พบว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวหลักของชุมชนคือเตยหอม หากจำแนกตามลักษณะของทรัพยากรจะจัดอยู่ในทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หากจำแนกตามการเกิดของทรัพยากรจะจัดอยู่ในประเภททรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อื่น เนื่องจากเป็นการเพาะปลูกผลผลิตทางการเกษตรเพื่อนำไปจำหน่ายเป็นหลัก หากจำแนกตามตามช่วงชั้นโอกาสเชิงพื้นที่ทางการจะจัดอยู่ในประเภทพื้นที่ชนบท เนื่องจากยังไม่มีเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2.2.1.1 ความหมาย ความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

องค์กรและนักวิชาการได้ให้คำจำกัดความและความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ดังนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2546) กล่าวว่า เป็นการท่องเที่ยวในอีกรูปแบบหนึ่งที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีเกษตร ความเขียวขจีและความอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทย ตลอดจนกระบวนการกรรมวิธีทางการเกษตรในแต่ละภูมิภาคโดยมีเรื่องราว

ที่น่าสนใจแตกต่างกันไป ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถผลิตเพลินไปกับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร และนำความรู้ประสบการณ์กลับมาใช้ประโยชน์ได้

มิเชิร์ล ลูซินา และแฟรงค์ (Michal, Lucyna, & Frank, 2009) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในภาษาอังกฤษสามารถใช้ได้ทั้ง Agrotourism หรือ Agritourism ซึ่งทั้งสองคำนี้มีความหมายเหมือนกัน หมายถึงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นรูปแบบหนึ่งของการพักผ่อน หรือนันทนาการในสภาพแวดล้อมทางการเกษตร หรืออาจรวมถึงโอกาสช่วยงานด้านเกษตรกรรมในระหว่างการมาท่องเที่ยว สำหรับผู้ที่ให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น หมายถึง ตัวแทนของฝ่ายจัดหาที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นผู้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่สนใจในการท่องเที่ยวประเภทนี้

นาฏสุดา เชนนะสิริ (2555) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปยังพื้นที่หรือแหล่งการเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อศึกษาเรียนรู้ การเกษตรกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งนอกเหนือจากการพักผ่อนหย่อนใจหรือนันทนาการ

ยุพาพร ยุทธรักษานุกูล (2546) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งทรัพยากรทางการเกษตร ทั้งด้านกิจกรรม ประมง ปลูกสัตว์ ป่าไม้ ตลอดจนการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ ได้รับทั้งความเพลิดเพลินและความรู้

ความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

วูฟ และบูลเลน (Wolfe & Bullen, 2009) ได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ดังต่อไปนี้

1. เป็นการเปิดโอกาสให้สร้างรายได้มากขึ้นในหลากหลายช่องทาง ที่ไม่ใช่จากผลผลิตทางการเกษตรเพียงอย่างเดียว เช่น สินค้าแปรรูปทางการเกษตร การค่าเข้าชมสถานที่ และค่าอบรมการให้ความรู้เชิงเกษตร เป็นต้น
2. ทำให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้นโดยไม่ต้องเพิ่มที่ดินทำกิน ด้วยทฤษฎีเกษตรแบบผสมผสาน ทำให้มีผลผลิตหลากหลายสร้างรายได้ตลอดปี
3. เป็นการนำเสนอรูปแบบใหม่ของการตลาดผ่านสินค้าแปรรูปทางการเกษตรและการให้บริการที่ช่วยให้เกษตรกรสามารถเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของสินค้าการเกษตรได้
4. โอกาสในการสร้างธุรกิจใหม่จากทรัพยากรการเกษตรที่มีอยู่
5. เป็นการดำเนินกิจการในครอบครัวและบุตรหลานในอนาคต และดึงดูดให้คนรุ่นใหม่เดินทางกลับมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมในท้องถิ่น

6. เป็นรูปแบบกิจการที่ผู้เกษียณอายุสามารถดำเนินการได้

7. เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องราววิถีชีวิตการเกษตรทั้งสมัยโบราณและสมัยใหม่สำหรับคนที่สนใจในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้านการเกษตร

8. ทำให้ผู้เดินทางมาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งในวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

จากความหมาย ความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ว่า เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งพื้นที่ทางการเกษตรที่นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้พักผ่อนเพลิดเพลินกับแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้ประสบการณ์หรือองค์ความรู้ทางการเกษตร ทำให้เกษตรกรและนักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เป็นโอกาสในการสร้างธุรกิจใหม่จากทรัพยากรการเกษตรที่มีอยู่ รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

2.2.1.2 ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

กรมการท่องเที่ยว (2561ก) ได้จำแนกประเภทลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ 3 กลุ่มดังนี้

1. แบ่งตามลักษณะกิจกรรมการเกษตรหลัก 5 ประเภท ได้แก่ 1) การเพาะปลูก หมายถึง การปลูกและดูแลรักษาพืชพันธุ์ต่าง ๆ 2) การเลี้ยงสัตว์ หมายถึง การดูแลเลี้ยงดูการให้อาหาร การบำรุงพันธุ์และการสุขภาพสัตว์ 3) การเกษตรแบบผสมผสาน หมายถึง การเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่เดียวกัน 4) การประมง หมายถึง การจับปลาหรือสัตว์น้ำอื่น ๆ มาดูแลรักษา 5) การเกษตรและป่าไม้ หมายถึง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ควบคู่กับการทำการเกษตร

2. แบ่งตามลักษณะของกิจการและผู้บริหารจัดการ 7 ประเภท ได้แก่ 1) โครงการพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ 2) ภาครัฐ 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4) องค์กรเอกชน 5) บริษัทเอกชน 6) วิสาหกิจชุมชน 7) บุคคลทั่วไป

3. แบ่งตามขนาดของแหล่งท่องเที่ยว 3 ประเภท ได้แก่ 1) แหล่งท่องเที่ยวขนาดเล็ก ซึ่งต้องมีขนาดพื้นที่ไม่เกิน 20 ไร่ 2) แหล่งท่องเที่ยวขนาดกลาง ซึ่งต้องมีขนาดพื้นที่ระหว่าง 21-50 ไร่ 3) แหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่ ต้องมีขนาดพื้นที่ 51 ไร่ขึ้นไป

นอกจากนี้กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2561) ยังให้การสนับสนุนเกษตรกรในรูปแบบเกษตรแปลงใหญ่ ซึ่งเป็นโครงการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยยึดพื้นที่เป็นหลัก (Area - based approach) ดำเนินการประสานกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยมีผู้จัดการแปลงเป็นผู้บริหารจัดการในด้านต่าง ๆ และหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มการผลิตและการบริหารจัดการร่วมกันรวมถึงการจัดการด้านการตลาด เพื่อลดต้นทุน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และเพิ่มโอกาสทางการแข่งขัน เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายของโครงการที่ตั้งไว้

เป้าหมายการพัฒนาเกษตรแปลงใหญ่มี 5 ด้านได้แก่ 1) ลดต้นทุนการผลิตร้อยละ 20 2) เพิ่มผลผลิตร้อยละ 20 3) พัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐาน 4) การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ 5) การจัดการด้านการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบของเกษตรแปลงใหญ่มี 4 ประการดังต่อไปนี้

1. พื้นที่แปลงใหญ่ ที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรวมอยู่บริเวณใกล้เคียงกันเพื่อสะดวกต่อการบริหารจัดการ โดยจะต้องมีขนาดไม่น้อยกว่า 300 ไร่ และเกษตรกรไม่น้อยกว่า 30 ราย
 2. กลุ่มเกษตรกร ที่เกิดจากการรวมกลุ่มเกษตรกรเจ้าของแปลง มีการจัดกระบวนการกลุ่มเพื่อดำเนินการแปลงใหญ่ มีการร่วมกำหนดแผนและดำเนินการตามแผน
 3. ผู้จัดการแปลง คือนายเกษตรอำเภอที่เป็นผู้จัดการแปลงและประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ
 4. การบริหารจัดการแปลงใหญ่ เป็นการบริหารจัดการในทุกกิจกรรมของห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) เช่น การจัดการปัจจัยการผลิต เครื่องจักรกล และการตลาด เป็นต้น
- หลักการดำเนินงานการเกษตรแปลงใหญ่มีดังต่อไปนี้

1. หลักการประหยัดต่อขนาด (Economy of scale) หมายถึง การผลิตสินค้าในจำนวนที่มากพอจะทำให้ได้เปรียบในด้านต้นทุน ช่วยลดต้นทุนในการผลิตลดลงเมื่อผลิตสินค้าเป็นจำนวนมาก
2. พื้นที่เหมาะสมสอดคล้องกับระบบแผนที่เกษตร (Agri-Map) เพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก
3. มีการรวมตัวเป็นกลุ่มอยู่ก่อน เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ และวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น
4. มีแหล่งน้ำชัดเจน หรือมีปริมาณน้ำเพียงพอ
5. มีตลาดรองรับ

6. การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่
7. กำหนดเป้าหมายและแผนปฏิบัติที่ชัดเจน
8. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร
9. กำหนดมาตรฐานการผลิต
10. ผู้จัดการแปลงมีความรู้ความสามารถ
12. ผู้จัดการแปลงปฏิบัติงานร่วมกับคณะกรรมการในการบริหารจัดการแปลงใหญ่

จากประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์จากบริบทพื้นที่และสรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี เป็นกิจกรรมการเกษตรประเภทเพาะปลูก มีลักษณะของการบริหารจัดการแบบวิสาหกิจชุมชนและแบบเกษตรแปลงใหญ่ ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรปลูกเตยหอม ในการบริหารจัดการเกษตรในพื้นที่หากสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้จะจัดอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่ เนื่องจากมีพื้นที่ปลูกเตยหอมและพื้นที่เก็บเกี่ยวรวมทั้งหมด มากกว่า 50 ไร่ขึ้นไปและต้องอาศัยความร่วมมือของกลุ่มเกษตรกรในการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกัน

2.2.1.3 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

กิจกรรมทางการท่องเที่ยวจัดเป็นดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้สนใจหรือต้องการที่จะเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวแล้วเกิดความประทับใจ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นมีหลากหลายอาจเป็นกิจกรรมที่ให้ความรู้ หรือความเพลิดเพลิน หรือเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมทำด้วย

เกษตร ใจดี (2556) ได้กล่าวว่า กิจกรรมที่จะนำเสนอให้นักท่องเที่ยวสามารถนำสิ่งที่อยู่ในชุมชนและรอบ ๆ ชุมชนออกมานำเสนอได้ โดยแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตรหลายแห่ง ประสบความสำเร็จมาแล้ว ซึ่งเราสามารถแยกกิจกรรมออกอย่างชัดเจน ดังนี้

1. กิจกรรมภายใน เป็นกิจกรรมที่เจ้าของธุรกิจกำหนดขึ้นให้สอดคล้องกับสิ่งที่มีอยู่ เช่น การปลูกผัก เก็บผลไม้ที่มีในไร่เพื่อนำมาประกอบอาหาร และการสร้างความคุ้นเคยเป็นกันเองให้เกิดขึ้นระหว่างผู้บริการและนักท่องเที่ยว เป็นต้น
2. กิจกรรมตามวิถีชุมชน เป็นกิจกรรมที่ดึงดูดเด่นในชุมชนออกมา เช่น การทอดผ้า การถนอมอาหาร และการแต่งกายของชุมชน เป็นต้น กิจกรรมดังกล่าวนี้เป็นกิจกรรมเสริมที่ทำให้ธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีความน่าสนใจและมีความหลากหลายมากขึ้น

3. กิจกรรมงานประเพณีในชุมชน เป็นกิจกรรมเฉพาะถิ่นที่อยู่อาศัย อาจจะมีปีละครั้งหรือตามเทศกาลที่ถูกจัดขึ้น กิจกรรมดังกล่าวนี้ก็เป็นกิจกรรมที่เข้ามาเสริมให้กิจการทางการเกษตรน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2543) ได้จำแนกกิจกรรมในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรออกเป็น 6 กิจกรรมได้แก่

1. การแสดงสินค้าหรือสาธิต ได้แก่ แปลงสาธิตพันธุ์พืชสวยงามหลากหลายแปลงรวบรวมพันธุ์พืชชนิดต่าง ๆ การแสดงขั้นตอนการปฏิบัติต่าง ๆ ทางด้านการเกษตร การแสดงประเพณีวัฒนธรรมด้านการเกษตรในอดีต การแสดงอุปกรณ์ เครื่องมือ และวิถีทางเกษตรของไทยในอดีต

2. การให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมทำกิจกรรมระยะสั้น ได้แก่ การเข้าชมสวนเกษตร และการทำกิจกรรมที่บ้านระยะสั้นร่วมกับชุมชน

3. การให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาและสัมผัสกับการใช้ชีวิตท้องถิ่นของชาวชนบทเกษตร ได้เรียนรู้วิถีชีวิต และพักแรมร่วมกับชุมชน

4. การอบรมให้ความรู้การเกษตรแผนใหม่และความรู้เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ได้แก่ การฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการทำเกษตรสมัยใหม่ และการฝึกปฏิบัติเพื่อเรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน

5. การจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตร ได้แก่ สินค้าและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย สินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองของเกษตรกร ของใช้ และของที่ระลึก รวมไปถึงผักผลไม้สด และต้นพืชต่าง ๆ

6. การให้องค์ความรู้ทางด้านธุรกิจ ได้แก่ การร่วมลงทุนด้านธุรกิจกับเกษตรกร ทั้งในรูปแบบการผลิตและจัดจำหน่ายสินค้าหรือแปรรูปสินค้าทางการเกษตร

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ และ จริญญา แดงน้อย (2563) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่ต้องพิจารณาในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ 3 องค์ประกอบ ได้แก่

1. องค์ประกอบด้านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในการจัดกิจกรรมต้องมีลักษณะดังนี้

1.1 กิจกรรมที่มีเอกลักษณ์ แสดงถึงลักษณะเฉพาะด้านการเกษตรของตนเอง

1.2 กิจกรรมที่รักษาวัฒนธรรมด้านการเกษตร แสดงถึงวิถีการดำรงชีวิตของ

เกษตรกร

1.3 กิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วม แสดงถึงกระบวนการที่ให้กับบุคคลหรือภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรม

1.4 กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ความรู้ด้านการเกษตร แสดงถึงสิ่งที่เกษตรกรสร้างหรือผลิตขึ้นตามองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. องค์ประกอบด้านสถานที่ การจัดสถานที่แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

2.1 สถานที่ที่มีสิ่งดึงดูดใจ เพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้และตอบสนองวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยว

2.2 สถานที่มีสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเกิดความสะดวกสบายในการทำกิจกรรม

2.3 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปทำกิจกรรมได้อย่างปลอดภัย

3. องค์ประกอบด้านการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในการดำเนินกิจกรรมควรยึดหลัก 4M ดังนี้

3.1 การดำเนินการเกี่ยวกับคน (Man) บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมมีใครบ้าง และจะร่วมกันดำเนินกิจกรรมกันอย่างไร

3.2 การดำเนินการด้านการเงิน (Money) ในการดำเนินกิจกรรมมีการจัดการในเรื่องงบประมาณ รายรับ และรายจ่ายที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างไร

3.3 การดำเนินการด้านวัสดุอุปกรณ์ (Material) ในการดำเนินกิจกรรมมีการใช้วัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วหรือต้องจัดหาใหม่

3.4 วิธีการ (Method) ในการดำเนินกิจกรรมมีวิธีการจัดการกับคน เงินและวัสดุอุปกรณ์ตามองค์ประกอบข้างต้นอย่างไร

จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่ากิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งสามารถนำอัตลักษณ์ของทรัพยากรท้องถิ่นและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ท้องถิ่นมาออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ได้โดยยึดหลักในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3 องค์ประกอบได้แก่ องค์ประกอบด้านกิจกรรม องค์ประกอบด้านสถานที่ และองค์ประกอบด้านการดำเนินกิจกรรม

2.2.1.4 การเพิ่มมูลค่าและคุณค่าทรัพยากรการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ทรัพยากรการเกษตรในแหล่งท่องเที่ยวถือเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวและเป็นสิ่งที่บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าทรัพยากรการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยในการจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

คำว่า มูลค่า และ คุณค่า ในภาษาอังกฤษนั้นใช้คำเดียวกันว่า “Value” แต่ในภาษาไทยสองคำนี้มีความหมายแตกต่างกันดังนี้ มูลค่าตามความหมายของราชบัณฑิตยสถาน (2544) หมายถึง ค่าของสิ่งของ หรือราคาของสิ่งของ ซึ่งเป็นการสื่อถึงประโยชน์ด้านการใช้สอยที่ระบุเป็นตัวเลขที่สามารถนับได้ (Functional benefits) มักใช้กับของนอกกาย เช่น ราคาจำหน่าย ปริมาณ และผลผลิต เป็นต้น แต่คำว่า คุณค่า หมายถึง สิ่งที่มีประโยชน์หรือสิ่งที่มีมูลค่าสูง สื่อถึงทั้งประโยชน์ด้านการใช้สอยที่ระบุค่าเป็นตัวเลขได้ (Functional benefits) และประโยชน์จากภายในจิตใจ (Emotional benefits) เช่น ความประทับใจ ความอึดใจ และความภูมิใจ เป็นต้น

หากนำคำว่า “มูลค่า” และ “คุณค่า” มาเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น จะสามารถสรุปได้ว่า เป็นการนำทรัพยากรการเกษตรมาเพิ่มมูลค่าและคุณค่าเพื่อออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และสร้างผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวนานขึ้นและใช้จ่ายมากขึ้น

นอกจากนี้คำว่า มูลค่า และ คุณค่า นั้นยังสามารถนำมาต่อท้ายกับคำว่า การเพิ่ม และการสร้าง รวมกันเป็น “การเพิ่มคุณค่า/มูลค่า” (Value Added) และ “การสร้างมูลค่า/คุณค่าเพิ่ม” (Added Value Creation) ซึ่งทั้งสองคำนี้มีความหมายคล้ายคลึงกัน แต่มีจุดต่างกันเล็กน้อย ตรงที่การเพิ่มคุณค่า/มูลค่า (Value Added) คือ การที่ทำให้ผลิตภัณฑ์เดิมดีขึ้นเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของผู้บริโภค (Argandoña, 2011) แต่การสร้างมูลค่า/คุณค่าเพิ่ม (Added Value Creation) นั้น นอกจากจะทำให้ลูกค้าเกิดความรู้สึกพึงพอใจในผลิตภัณฑ์แล้ว ยังต้องสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ ทำให้ยากต่อการเลียนแบบ โดยเน้นว่าไม่เหมือนใคร (Aaker, 2001)

สมิทและคอลลเกต (Smith & Colgate, 2007) ได้กล่าวถึง การตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วยการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ประกอบไปด้วย 4 ด้านหลัก ได้แก่

1. ด้านประโยชน์ใช้สอยของผลิตภัณฑ์ (Product Value) หมายถึง ทรัพยากรที่มีอยู่เดิมในแหล่งท่องเที่ยวสามารถนำมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์ทางการท่องเที่ยวได้ เช่น

การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และการนวดแผนไทยโดยใช้สมุนไพรพื้นบ้านในแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

2. ด้านความต้องการภายใน (Personal Value) หมายถึง การใช้หลักการตลาดเพื่อมาศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้ตรงกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในการท่องเที่ยว สร้างทัศนคติที่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยว

3. ด้านประสบการณ์ที่ประทับใจ (Image Value) หมายถึง การสร้างการรับรู้และกระบวนการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวลงในความรู้สึกของนักท่องเที่ยวผ่านรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและการให้บริการต่าง ๆ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกประทับใจในสิ่งที่ได้รับและเกิดความภาคภูมิใจในตนเองที่ได้สร้างประสบการณ์ที่ดี

4. ด้านความคุ้มค่า (Service Value) หมายถึง การทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกคุ้มค่าที่ได้มาท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่เป็นการเปรียบเทียบกับตัวเงินที่นักท่องเที่ยวจ่ายไปเท่านั้น ยังรวมไปถึงความรู้สึกคุ้มค่าที่เกิดขึ้นระหว่างความต้องการของนักท่องเที่ยวและประสบการณ์ที่ได้รับจากการบริการท่องเที่ยว

รชพร จันทร์สว่าง (2546) ได้กล่าวถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นการขยายวงจรชีวิตให้แหล่งท่องเที่ยว และเพิ่มความหลากหลายให้แหล่งท่องเที่ยวไว้ 3 ประการดังนี้

1. การสร้างศูนย์การประชุมหรือศูนย์การประชุมนานาชาติในจังหวัด
2. การพัฒนารูปแบบสินค้าและจัดกลุ่มสินค้าท้องถิ่นเพื่อเป็นการสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับชุมชน เช่น สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)

3. สนับสนุนการจัดกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ในชุมชน

ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าทรัพยากรการเกษตรที่เป็นเตยหอมและพืชชนิดอื่น ๆ ที่มีอยู่เดิมของชุมชนนั้นสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้หากนำมาเพิ่มมูลค่าและคุณค่าเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้วยการสร้างประสบการณ์ที่ดี การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและสร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้กับนักท่องเที่ยว

2.2.1.5 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ดี นอกจากทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ทางการเกษตรและความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ยังทำให้เกษตรกรในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงต้องมีการวางแผนพัฒนาและควบคุมการดำเนินการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรที่มีอยู่หรือส่งผลกระทบต่อประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น

นพดล ภาคพรต (2546) ได้กล่าวว่า การกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวประกอบไปด้วย 3 ระยะ ได้แก่ 1) การวางแผนระยะสั้น ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการประมาณ 1 ปี หรือน้อยกว่านั้น 2) การวางแผนระยะปานกลาง ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการประมาณ 1-3 ปี 3) การวางแผนระยะยาว ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการมากกว่า 3 ปี

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ และ จรรย์ยา แดงน้อย (2563) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีต่อเกษตรกรและนักท่องเที่ยวได้ดังตาราง 1 ต่อไปนี้

ตาราง 1 ความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีต่อเกษตรกรและนักท่องเที่ยว

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว	ความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
เกษตรกร	<ol style="list-style-type: none"> สร้างรายได้เสริมให้แก่เกษตรกร เป็นการเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร ทำให้นักเกษตรกรมีรายได้มากขึ้น สร้างงานให้แก่คนในชุมชนเกษตร ทำให้คนในชุมชนได้มีอาชีพเสริม เช่น การเป็นมัคคุเทศก์ และผู้นำชมฟาร์ม เป็นต้น พัฒนาอาชีพการเกษตร ทำให้นักเกษตรกรได้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นในการขยายผลจากการทำการเกษตร สร้างความเจริญให้ชุมชนเกษตร ในการปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว อนุรักษ์อาชีพเกษตรกรรม เป็นการรวมเอาความรู้ภูมิปัญญาทรัพยากร ด้านการเกษตรผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้เกิดการสืบทอดต่อจากรุ่นสู่รุ่น

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทางการท่องเที่ยว	ความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
เกษตรกร	6. ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเกษตร กิจกรรมท่องเที่ยวที่เกิดจากภูมิปัญญาและนวัตกรรมด้านการเกษตร เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเกษตรให้แก่เกษตรกร
นักท่องเที่ยว	1. ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเกษตร การเรียนรู้วิถีการทำเกษตรผ่านกิจกรรมท่องเที่ยว เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเกษตรให้นักท่องเที่ยว 2. ได้พักผ่อน เพลิดเพลินไปกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3. มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเกษตรกร เกิดการพูดคุย เรียนรู้แลกเปลี่ยน 4. วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีกับเกษตรกรในพื้นที่ รวมถึงรูปแบบการทำเกษตร เรียนรู้ที่มาของอาหาร ผลผลิตทางการเกษตรเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของคน

ที่มา : ดัดแปลงมาจากเบญจมาศ อยู่ประเสริฐ และ จริญญา แดงน้อย (2563)

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ และ จริญญา แดงน้อย (2563) ยังได้กล่าวถึงขั้นตอนในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูล คือการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับพื้นที่การเกษตร ลักษณะชุมชน ทรัพยากรท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลและวางเป้าหมาย การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT analysis) เพื่อนำไปกำหนดเป้าหมายหรือกลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของเยอรมัน หรือ Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) (2012) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่จำเป็นต้องมีดังนี้

2.1 ต้องมีพื้นที่ธรรมชาติที่มีภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดดเด่นที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้

2.2 ต้องมีแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงในด้านอื่น ๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เป็นต้น เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ท่องเที่ยวที่หลากหลาย

2.3 ต้องมีการคมนาคมขนส่งที่ดี ให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างปลอดภัยถึงแม้เป็นพื้นที่ชนบทที่ห่างไกล

2.4 ต้องมีระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จำเป็นต้องมีในแหล่งท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว

3. การวางแผนผังการทำงาน กำหนดกิจกรรม และความร่วมมือ เป็นการกำหนดแผนผังการทำงานและกำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

4. การทดลองจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการทดลองจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อนำผลจากการทดลองมาปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยวในครั้งถัดไป

5. การประเมินและติดตามผล

ราณี อธิชัยกุล (2557) ได้กล่าวถึงการจัดการบริการของสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่าง ๆ ที่ต้องจัดเตรียมไว้สำหรับนักท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

1. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวหรือจุดบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถติดต่อขอข้อมูลและความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั้งก่อนการเดินทางมาเยี่ยมชมและระหว่างการเดินทาง โดยจะมีเจ้าหน้าที่คอยที่ได้รับการฝึกอบรมในการให้ความรู้และสามารถช่วยเหลือนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งข้อมูลที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวควรจัดเตรียมไว้ให้นักท่องเที่ยวมีดังนี้

1.1 แผนผังแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1.2 รายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1.3 กิจกรรมทางการเกษตร พร้อมทั้งขั้นตอนการประกอบการเกษตร

1.4 กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1.5 รายละเอียดของที่พักร้านค้าร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก

1.6 รูปแบบและวิธีการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1.7 ประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการเที่ยวชม

2. ที่พักแรม บริเวณแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอาจมีการจัดที่พักให้นักท่องเที่ยวในรูปแบบของโฮมสเตย์หรือฟาร์มสเตย์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตชุมชน เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง

3. บุคลากร แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มดังนี้

3.1 บุคลากรในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้แก่เกษตรกร บุคลากรในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว นักคุเทศก์ท้องถิ่นหรือผู้นำชม โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาและฝึกอบรมเพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังนี้

3.1.1 มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ความสำคัญ องค์ประกอบ ผลประโยชน์และผลกระทบทางการท่องเที่ยว

3.1.2 มีความรู้เกี่ยวกับแนวทาง นโยบาย การจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

3.1.3 มีความเป็นเจ้าบ้านที่ดี เข้าใจหลักการให้บริการ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับนักท่องเที่ยว

3.1.4 มีความรู้ทั่วไปในท้องถิ่นและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

3.2 บุคลากรในภาครัฐกิจท่องเที่ยว หมายถึงหน่วยงานภาครัฐและเอกชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาและฝึกอบรมในด้านกฎหมาย ด้านธุรกิจท่องเที่ยว และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีความเข้าใจในหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การตรวจสอบและประสานงานทางการท่องเที่ยว

3.3 บุคลากรในท้องถิ่น เป็นกลุ่มบุคคลที่มีหน้าที่ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาและฝึกอบรมในด้านความสำคัญ บทบาทหน้าที่ และหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

3.4 บุคลากรในภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ขององค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นต้น โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาและฝึกอบรมในด้านระบบข้อมูลข่าวสาร การท่องเที่ยว การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การกำหนดนโยบาย กฎหมายและมาตรการต่าง ๆ

ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าการจัดการการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพจะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ทางการเกษตร เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และทำให้เกษตรกรในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างแท้จริง ซึ่งกระบวนการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวนั้นนิยมกำหนดระยะเวลา 3 แบบ ได้แก่ ระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว จะเห็นได้ว่าการจัดการ

ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทั้งกับเกษตรกรและนักท่องเที่ยวในหลายมิติ เช่น การสร้างรายได้ การอนุรักษ์อาชีพเกษตรกรรม และการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเกษตร เป็นต้น โดยมีขั้นตอนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 5 ขั้นตอนได้แก่ 1) การสำรวจ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลและวางแผนเป้าหมาย 3) การวางแผนผังการทำงานและกำหนดกิจกรรมความร่วมมือ 4) การทดลองจัดกิจกรรม 5) การประเมินและติดตามผล นอกจากนี้ควรมีการจัดการบริการสิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวซึ่งได้แก่ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวหรือจุดบริการนักท่องเที่ยวที่พักแรม และการฝึกอบรมบุคลากร

2.2.1.6 มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2553) ได้พิจารณาจากจากความเห็นและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรพบว่า 2 วัตถุประสงค์หลักที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางไปท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อศึกษาหาความรู้ทางการเกษตร หลังจากนั้นจึงนำผลการพิจารณาและปัจจัยต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมาช่วยกำหนดเป็นมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งเป็นเครื่องมือในการประเมินผลและรับรองระดับคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ด้านการบริหาร ได้แก่ โครงสร้างการบริหารจัดการ การกำหนดแผนการบริหารจัดการพื้นที่โดยมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ การจัดการด้านความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว การจัดการของเสียในแหล่งท่องเที่ยว การประสานความร่วมมือกับชุมชนโดยรอบ เป็นต้น

2. ด้านการรองรับ ได้แก่ การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การจัดการระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน การจัดการด้านที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว และการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับพื้นที่ เป็นต้น

3. ด้านการให้บริการ ได้แก่ การต้อนรับนักท่องเที่ยว บุคลากรสำหรับให้บริการนักท่องเที่ยว ร้านสะดวกซื้อและของที่ระลึก กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว และการให้บริการด้านข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

4. ด้านสิ่งดึงดูดใจ ได้แก่ ความโดดเด่นด้านเทคโนโลยีการเกษตร เอกลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว เส้นทางเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบ และความโดดเด่นด้านผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เป็นต้น

จากมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้ใช้มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการบริหาร ด้านการรองรับด้านการให้บริการ และด้านสิ่งดึงดูดใจ เพื่อศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.2.2.1 ความหมาย ความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ความหมายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

องค์กรและนักวิชาการได้ให้คำจำกัดความและความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ดังนี้

การท่องเที่ยวชุมชนในมุมมองของธนาคารโลก (World Bank, 2000) ได้อธิบายว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าหมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชน ผู้ซึ่งต้องได้รับประโยชน์และรายได้อย่างยุติธรรมจากการท่องเที่ยว กำจัดความยากจน และไม่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในชุมชน และเกิดการรักษาและพัฒนาสมบัติของชุมชน

งานองค์ความรู้ สำนักบริหารยุทธศาสตร์ ร่วมกับสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2558) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่บริหารจัดการโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์ และมีมาตรฐานก่อให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น และคุณภาพชีวิตที่ดี

วีระพล ทองมา และ ประเจต อำนวย (2547) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่าง ๆ ของชุมชนที่มีอยู่ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน

จากความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวข้างต้น นอกจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Community-Based Tourism (CBT) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนเป็นหลักอย่างมีความรับผิดชอบภายใต้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปอย่างสมดุลและส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในท้องถิ่น ยังมีคำเรียกชื่ออื่นที่ใกล้เคียงกันคือการท่องเที่ยวชุมชน (Local tourism) แต่ทั้งสองคำดังกล่าวกันมีความหมายและประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับแตกต่างกัน

ดังตารางข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในเครือข่าย CBT Thailand (2564) ที่ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างท่องเที่ยวชุมชน และท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ดังตาราง 2 นี้

ตาราง 2 ความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวชุมชนและการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ปัจจัย	ท่องเที่ยวชุมชน Local tourism	ท่องเที่ยวโดยชุมชน Community-Based Tourism (CBT)
1. ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว	ชุมชนอาจไม่ใช่เจ้าของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง	ชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว
2. การบริหารจัดการการท่องเที่ยว	ไม่มีการรวมกลุ่มและแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจนในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว	เกิดการรวมกลุ่มภายในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ กำหนดทิศทางและตัดสินใจ
3. ลักษณะการท่องเที่ยว	นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น แต่อาจไม่มีการเข้าไปร่วมทำกิจกรรมอย่างลึกซึ้งกับชุมชน	เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่นระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน
4. ผลตอบแทนจากการท่องเที่ยว	ผลตอบแทนอาจไม่ทั่วถึงในภาพรวมของทั้งชุมชน	เกิดการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชนและได้รับผลตอบแทนที่เป็นธรรม
5. ลักษณะการประกอบอาชีพ	ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว คนในชุมชนอาจพึ่งพารายได้จากการท่องเที่ยวเป็นหลัก แทนการประกอบอาชีพเดิม	ชุมชนมีการประกอบอาชีพหลักของตนเองอยู่แล้ว และมีการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรายได้เสริม

ที่มา: ดัดแปลงมาจากข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในเครือข่าย CBT Thailand (2564)

จากตารางดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวชุมชนนั้นมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงทั้งในด้านของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว

การบริหารจัดการการท่องเที่ยว ลักษณะการท่องเที่ยว ผลตอบแทนจากการท่องเที่ยว และลักษณะการประกอบอาชีพ ซึ่งงานวิจัยเล่มนี้จะมุ่งเน้นให้วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เดยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี พัฒนาไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

ความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

นอกจากความหมายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้ว สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2560) ได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ดังต่อไปนี้

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการสนับสนุนจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเป็นการปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชน มีส่วนช่วยในการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชน ทำให้เกิดการปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบันโดยที่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมไว้อยู่ ผ่านการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีการบริหารจัดการร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

3. การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนช่วยในการพัฒนาคนให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ผ่านการการพัฒนาทักษะและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการจัดการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน

4. การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนท้องถิ่น เนื่องจากเป็นการสร้างงานและสร้างรายได้ ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยที่ยังคงดำเนินวิถีดั้งเดิมได้อย่างปกติ

จากความหมาย ความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง รูปแบบการท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนเป็นหลักอย่างมีความรับผิดชอบ ภายใต้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปอย่างสมดุลและส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในท้องถิ่น โดยมีความสำคัญและประโยชน์ทั้งในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.2.2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวโดยชุมชนถือเป็นเครื่องมือในการจัดการการท่องเที่ยวและเป็นแนวคิดใหม่ของการจัดการการท่องเที่ยวที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบันแนวคิดนี้เน้นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีส่วนในการตัดสินใจ ซึ่งเป็น

กระบวนการที่สำคัญที่ต้องมีการขับเคลื่อนโดยชุมชนอยู่เสมอและทำให้การเติบโตหรือการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวชุมชนดำเนินไปในทิศทางที่ดีขึ้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และ เพ็ญศิริ ศรีคำภา (2557) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตลอดจนได้รับผลประโยชน์ และรายได้จากการท่องเที่ยว

องค์การสหประชาชาติ หรือ United Nations (1981) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้ 3 ประเด็นได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการพัฒนา 2) การมีส่วนร่วมในการทำให้เกิดการพัฒนา 3) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องการพัฒนา

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980) ได้ให้วิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเพิ่มเติมจากที่องค์การสหประชาชาติกล่าวไว้ในประเด็นการประเมินและติดตามผล โดยประกอบไปด้วย 4 ประการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นกระบวนการสำคัญประการแรกสุดก่อนที่จะปฏิบัติงานเพื่อกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญของงาน โดยประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) เริ่มตัดสินใจ 2) ดำเนินการตัดสินใจ 3) ตัดสินใจ

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) เป็นกระบวนการที่แสดงถึงขั้นตอนและลักษณะการปฏิบัติงาน โดยสามารถมีส่วนร่วมได้ทั้งการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหาร และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) เป็นกระบวนการหลังจากการดำเนินการ โดยผลที่ได้มาจากการดำเนินงานทั้งในรูปแบบผลประโยชน์และผลกระทบทางลบ ผลประโยชน์ที่ได้รับ ได้แก่ ผลประโยชน์ส่วนบุคคล ผลประโยชน์ทางสังคม และผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ทั้งนี้ยังต้องมีการพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมภายในกลุ่มอีกด้วย

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจ การควบคุมและตรวจสอบการดำเนินการทั้งหมด ทั้งในรูปแบบการประชุมอย่างเป็นทางการ การประชุมกลุ่มย่อย หรือการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยน ซึ่งผลการประเมินที่ได้เป็นสิ่งสะท้อนจากการดำเนินการทั้งหมด

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2552ข) ได้กำหนดองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 5 ประการดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการทางการท่องเที่ยว 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและรับผิดชอบตามแผน 3) การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่น

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล 5) การมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรท้องถิ่น

กนกกานต์ แก้วหนูช (2564) ได้กล่าวถึงแนวทางจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาสามารถหรือศักยภาพของคนในชุมชนต่อการดูแลและการจัดการทรัพยากรที่มีของชุมชน รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน 4 ประการดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการพิจารณากิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในพื้นที่ 2) การมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนและกฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง 3) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลและแก้ไขปัญหาในชุมชน

ณัฐฉิณี ทองดี (2561) ได้กล่าวถึงภาคีที่เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนประกอบด้วย 5 ภาคีดังต่อไปนี้ 1) คนในชุมชน 2) หน่วยงานภาครัฐ 3) หน่วยงานเอกชน 4) องค์กรนอกภาครัฐ (Non-governmental organization : NGO) องค์กรอิสระที่ไม่แสวงผลกำไรและขับเคลื่อนเชื่อมโยงเรื่องการท่องเที่ยว 5) สถาบันการศึกษาหรือภาควิชาการ เช่น นักวิชาการ และนักวิจัยด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น

จากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ต้องให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้และตัดสินใจในการกระทำใด ๆ ก็ตาม เพื่อทำให้เกิดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เกิดการกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวแก่ชุมชนอย่างทั่วถึง และบรรลุเป้าหมายทางการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้ตั้งไว้โดยง่าย ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของโคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980) เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาการขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน เนื่องจากเป็นแนวคิดที่เป็นแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นระบบ และมีการนำมาประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เดยหอมคลองสามมีภาคีที่เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมชุมชนจำนวน 3 ภาคี ได้แก่ คนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษาหรือภาควิชาการ

2.2.2.3 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

กระบวนการทำงานเพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวมีทั้งหมด 10 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ (พจนา สนวนศรี, 2546; สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2550)

1. เลือกทำเลที่ตั้งของชุมชน โดยศึกษาความเป็นไปได้ก่อนลงพื้นที่เพื่อเลือกพื้นที่จัดการท่องเที่ยว

2. ศึกษาความเป็นไปได้ร่วมกับชุมชนและศึกษาศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ก่อนการตัดสินใจดำเนินการเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งในการศึกษาศักยภาพของชุมชนจะทำให้เห็นถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นของชุมชนที่เป็นปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องการหาอัตลักษณ์เพื่อสร้างเอกลักษณ์ชุมชนดังนี้

“เอกลักษณ์” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Identity” มีความหมายตามราชบัณฑิตยสถาน (2542) ว่าลักษณะที่เหมือนกันหรือมีส่วนร่วม โดยทั่วไปคำว่าเอกลักษณ์จะถูกนำไปใช้งานมากกว่าคำว่าอัตลักษณ์ ดังเช่น ชุมชนตำบลคลองสามมีเอกลักษณ์อยู่ที่การปลูกเตยหอมและการนำเตยหอมมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหารและเครื่องดื่ม หมายความว่าคนในชุมชนนี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ลักษณะดังกล่าวนี้ถือเป็นลักษณะโดยรวมของชุมชนตำบลคลองสามที่แตกต่างจากชุมชนตำบลอื่น จะเห็นได้ว่าเป็นการเน้นลักษณะที่เป็นหนึ่งลักษณะโดดเด่นที่แยกออกมาจากสิ่งอื่น

ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ (2553) ได้กล่าวว่า เอกลักษณ์ เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าตัวเองเป็นใคร มีความแตกต่างจากคนกลุ่มอื่นในสังคมอย่างไร และใช้สิ่งใดในการแสดงออกถึงตัวเอง

อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2546) ได้กล่าวว่า เอกลักษณ์หรือตัวตน เป็นลักษณะพิเศษของบุคคล สังคม หรือองค์กรที่เกิดจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เป็นการบ่งบอกถึงบุคคล สังคมหรือองค์กรนั้นว่าเป็นอย่างไร

ส่วนคำว่า “อัตลักษณ์” ตามสำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2550) หมายถึง สมบัติเฉพาะตัวที่ทำให้เป็นที่รู้จักหรือจำได้ และคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ของราชบัณฑิตยสถานได้บัญญัติให้ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Character” โดยมีความหมายว่า เป็นการเน้นลักษณะทั้งหมดของชุมชนที่ไม่ได้เปรียบเทียบกับใคร โดยชุมชนเป็นคนบอกเอง แต่ในปัจจุบันก็มีคนนำคำภาษาอังกฤษว่า “Identity” ไปใช้กับอัตลักษณ์เช่นกัน (กาญจนา นาคสกุล, 2552)

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2565) ได้แนะนำการหาอัตลักษณ์สู่เอกลักษณ์ไว้ว่า แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนควรเลือกเอกลักษณ์ของตัวเองเพียงหนึ่งอย่าง เพื่อเป็นการช่วยสร้างภาพจำที่ง่ายต่อนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ 6 ประการ ดังนี้ 1) เข้าใจพื้นฐานและลักษณะเฉพาะตัวของชุมชน

เป็นอย่างดี 2) ค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน 3) เลือกอัตลักษณ์ตามจุดแข็งของชุมชน 4) ศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยว 5) ศึกษาชุมชนในละแวกใกล้เคียงเพื่อสร้างการท่องเที่ยวเชื่อมโยง 6) เลือกอัตลักษณ์เพียงอย่างเดียวเพื่อพัฒนาให้เป็น เอกลักษณ์ของชุมชน

3. กำหนดวิสัยทัศน์ และวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน
4. การวางแผน และจัดทำแผนเตรียมชุมชนให้พร้อมในการจัดการการท่องเที่ยว
5. การบริหารจัดการองค์กร
6. การออกแบบและจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว
7. การสื่อความหมาย อบรม สร้างองค์ความรู้ความเข้าใจให้กับชุมชน
8. เรียนรู้และทำความเข้าใจกลไกการตลาดพฤติกรรมนักท่องเที่ยว และองค์ประกอบที่สำคัญในการทำตลาด พร้อมทั้งพัฒนาแผนการตลาดและสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว
9. การทำโปรแกรมท่องเที่ยวนำร่องในชุมชนเป็นการทดสอบความพร้อมของชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้ปรับปรุงก่อนเปิดการท่องเที่ยวจริง
10. การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลทั้งในระดับกิจกรรมและภาพรวมในการทำท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเป็นกระบวนการสำคัญต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวสามารถกำหนดความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ทั้งนี้แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีอัตลักษณ์แสดงถึงความ เป็นอันหนึ่งเดียวกันจะนำไปสู่การสร้างเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนอื่น ๆ ได้ดังนั้นการศึกษาอัตลักษณ์เพื่อสร้างเอกลักษณ์ชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มมากยิ่งขึ้น

2.2.2.4 เครื่องมือสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลทรัพยากรชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การใช้เครื่องมือสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลทรัพยากรชุมชนนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บข้อมูลทรัพยากรของชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้คนในชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมถึงเป็นเวทีในการสร้างความรู้ความเข้าใจกันเบื้องต้นของคนในชุมชน และจุดเริ่มต้นที่ดี

ของการจัดการทรัพยากรของชุมชนต่อไป ซึ่งในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังต่อไปนี้

1. การสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้พูดในประเด็นต่าง ๆ ให้ได้มากที่สุด โดยมีการกำหนดประเด็นข้อคำถามปลายเปิดไว้อย่างกว้าง ๆ ที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ในการสัมภาษณ์ยังมีการใช้เครื่องมือดังนี้

1.1 เครื่องมือการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT analysis) ซึ่งพรายเนอร์ (Friesner 2011) ได้กล่าวว่า SWOT analysis เป็นแนวคิดที่ถูกคิดค้นในช่วงทศวรรษที่ 1960 – 1970 โดยอัลเบิร์ต ฮัมฟรี (Albert Humphrey) เป็นเครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์ตนเอง เพื่อให้ทราบถึงข้อดี (Strength) และข้อเสีย (Weak) ที่เป็นปัจจัยภายใน รวมไปถึงโอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) ที่เป็นปัจจัยภายนอก ซึ่งผู้วิจัยได้นำเครื่องมือดังกล่าวมาใช้ร่วมกับข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ความคิดเห็นที่มีต่อบริบทพื้นที่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อช่วยให้มองเห็นภาพรวมของบริบทพื้นที่ และสามารถวางแผนในการดำเนินการวิจัยขั้นตอนต่อไปได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาชุมชนระดับท้องถิ่น เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อให้ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ร่วมกันแสวงหาข้อมูล ข้อเท็จจริง และข้อสรุปในประเด็นต่าง ๆ ในวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมยังมีการใช้เครื่องมือดังนี้

2.1 ปฏิทินวงปี มาจากชุดคำถามชุมชน โดยคำถามที่ใช้จะเป็นคำถามที่ชุมชนสามารถเข้าใจได้ง่าย และคำตอบที่ได้จากคำถามเป็นคำตอบที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมของชุมชนอยู่เป็นประจำ ทั้งนี้ยังเป็นการช่วยกระตุ้นให้ชุมชนเกิดกระบวนการรู้พื้นและทบทวนความรู้ ได้คิดวิเคราะห์ และสร้างคำถามต่อยอดเพื่อให้ได้ข้อมูลทรัพยากรในชุมชนที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งสามารถเลือกนำเสนอได้ทั้งรูปแบบตารางหรือแผนภาพขึ้นอยู่กับความหลากหลายของข้อมูลและวัตถุประสงค์ของการใช้งาน (พิศาทิมพ์ จันทร์พรหม และ นริศ กำแพงแก้ว, 2561) ซึ่งผู้วิจัยได้นำเครื่องมือดังกล่าวมาใช้ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุดคำถามทรัพยากรการเกษตรในชุมชน เช่น คำถามเกี่ยวกับช่วงเดือนที่สามารถเพาะปลูกได้ และช่วงเดือนที่ผลผลิตดีพร้อมจำหน่ายเป็นต้นและนำข้อมูลที่ได้มาแสดงผลในรูปแบบปฏิทินพืชเศรษฐกิจ และสามารถนำข้อมูลไปต่อยอดเป็นปฏิทินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กับช่วงเวลาการเพาะปลูกตามปฏิทินรอบปี โดยเลือกนำเสนอปฏิทินพืชเศรษฐกิจในรูปแบบตาราง และนำเสนอปฏิทิน

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนในรูปแบบตารางและแผนภาพเพื่อความสวยงาม เข้าใจง่ายและ น่าสนใจ

2.2 รายการเมนูอาหาร ขนมหวานและเครื่องดื่มจากเตยหอม มาจากชุดคำถาม การแปรรูปทรัพยากรเตยหอม ซึ่งผู้วิจัยได้นำเครื่องมือดังกล่าวมาใช้ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลเมนูอาหาร ขนมหวานและเครื่องดื่มจากเตยหอมเพื่อ กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการนำ ทรัพยากรเตยหอมไปแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าและคุณค่า ได้แก่ ชุดคำถามการแปรรูปทรัพยากรเตยหอมและนำข้อมูลที่ได้มาแสดงผลในรูปแบบตาราง รายการเมนูอาหาร ขนมหวานและเครื่องดื่มจากเตยหอม

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่มีลักษณะความเป็นอยู่ใกล้เคียงกันได้แสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ทำให้ ได้ข้อมูลเชิงลึกและตรงประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย

2.2.2.5 มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กองพัฒนาบริการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2561) ได้กำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประกอบไปด้วย 6 องค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ ข้อตกลงร่วมกันสำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

2. ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี ได้แก่ การจัดสรรรายได้ อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

3. ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ฐานข้อมูล ด้านมรดกวัฒนธรรมชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวมีคุณภาพ การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ได้แก่ การจัดการพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ ฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติหรือ สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ เป็นต้น

5. ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การให้บริการด้านการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างน่าพึงพอใจ นักสื่อความหมายมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

6. ด้านส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและผู้ประกอบการด้านการเข้าถึงตลาด และการทำงานร่วมกับผู้ประกอบการนำเที่ยวภายนอก

จากมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเลือกใช้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน 6 องค์ประกอบตามเกณฑ์ของกองพัฒนาบริการการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2561) เพื่อศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี เนื่องจากผู้วิจัยมีความเห็นว่ามี ความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามและเป็นมาตรฐานที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศไทย

จากแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาบาดี และคัคแซน (Abadi & Khakzand, 2022) ได้กล่าวโดยสรุปว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยตัวชุมชนเองได้ นอกจากนี้ภายใต้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังประกอบไปด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ผสมผสานแนวคิดของลักษณะการท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงอาหาร และแหล่งศึกษาเรียนรู้ เป็นต้น ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ที่มา : อาบาดี และคัคแซน (Abadi & Khakzand, 2022)

ผู้วิจัยพบว่ามาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีองค์ประกอบในแต่ละด้านที่คล้ายคลึงกันที่สามารถนำมารวมกันได้เป็นองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนดังตาราง 3 ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน
2. ด้านการรองรับและให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน
3. ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน
4. ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ตาราง 3 องค์ประกอบร่วมกันของมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวโดยชุมชน

องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	มาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน
1. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	✓ (ด้านบริหาร)	✓ (ด้านการบริหารจัดการ/ด้านการจัดการเศรษฐกิจสังคม และคุณภาพชีวิต/ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม/ด้านการประชาสัมพันธ์และสร้างเครือข่าย)
2. ด้านการรองรับและให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	✓ (ด้านการรองรับ/ด้านการให้บริการ)	✓ (ด้านคุณภาพการให้บริการ)
3. ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	✓ (ด้านสิ่งดึงดูดใจ)	
4. ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน		✓ (ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน)

จากตารางดังกล่าวข้างต้นสามารถอธิบายรายละเอียดขององค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนได้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน คือกระบวนการที่ให้บุคคลหลายภาคส่วนร่วมมือกันปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายด้านการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจะให้ความสำคัญกับการจัดการเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวและสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย 6 ข้อ ได้แก่

- 1) การบริหารจัดการพื้นที่และทรัพยากรท้องถิ่น
- 2) การบริหารงานบุคคล
- 3) การเงิน
- 4) การจัดการความปลอดภัย
- 5) การโฆษณาและประชาสัมพันธ์
- 6) การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการรองรับและให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

การรองรับและให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน คือการหาสิ่งอุปโภคบริโภคพื้นฐานให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น ซึ่งจะก่อให้เกิดคุณค่ากับทรัพยากรท้องถิ่นที่ให้บริการในชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย 6 ข้อ ได้แก่

- 1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- 2) ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน
- 3) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว
- 4) การให้บริการด้านสุขอนามัยในชุมชน
- 5) การให้บริการความรู้และข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว
- 6) การกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวตามฤดูกาลเพาะปลูก

องค์ประกอบที่ 3 ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน คือสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวและการสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินพร้อมสอดแทรกความรู้ไปด้วย และอยากกลับมาเที่ยวซ้ำอีกครั้ง ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย 5 ข้อ ได้แก่

- 1) กิจกรรมท่องเที่ยว
- 2) ผลิตภัณฑ์ชุมชน
- 3) องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 4) ความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวในลุ่มน้ำใกล้เคียง
- 5) ทัศนียภาพของแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 4 ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน คือ การนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนไปใช้ให้อย่างยาวนานและเหมาะสม รวมไปถึงการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชนโดยก่อให้เกิดผลเสียต่อ

สิ่งแวดล้อมในชุมชนน้อยที่สุด ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย 3 ข้อ ได้แก่ 1) วิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) การสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) การกำจัดของเสีย

ตาราง 4 องค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

องค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	
1. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	1.1 การบริหารจัดการพื้นที่และทรัพยากรท้องถิ่น 1.2 การบริหารงานบุคคล 1.3 การเงิน 1.4 การจัดการความปลอดภัย 1.5 การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ 1.6 การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยว
2. ด้านการรองรับและให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	2.1 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2.2 ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน 2.3 สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว 2.4 ความปลอดภัยและสุขอนามัยในชุมชน 2.5 การให้บริการความรู้และข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว 2.6 การกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวตามฤดูกาลเพาะปลูก
3. ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	3.1 กิจกรรมท่องเที่ยว 3.2 ผลไม้พันธุ์ชุมชน 3.3 องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น 3.4 ความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวในละแวกใกล้เคียง 3.5 ทัศนียภาพของแหล่งท่องเที่ยว
4. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.1 วิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4.2 การสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4.3 การกำจัดของเสีย

จากตารางองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนข้างต้น ผู้วิจัยจะนำองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนทั้ง 4 องค์ประกอบไปใช้ประกอบกับเครื่องมือในการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาขีดความสามารถและกำหนดแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

2.3.1 ความหมาย องค์ประกอบและประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชน

ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

ความหมายของวิสาหกิจชุมชนได้ถูกระบุในพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2548) ไว้ว่าหมายถึง ธุรกิจการค้าของชุมชนที่มีเกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือกิจการอื่น ๆ ซึ่งมีการประกอบกิจการโดยการรวมตัวกันของคนละบุคคลที่มีการใช้วิถีชีวิตร่วมกันหรือเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เพื่อก่อให้เกิดรายได้ และการพึ่งตนเองของชุมชนรวมไปถึงระหว่างชุมชน

วิจิต นันทสุวรรณ (2547) ได้กล่าวไว้ว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการด้านการจัดการผลผลิต กระบวนการคิด และทรัพยากรภายใต้การใช้ภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ภายในชุมชน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการสร้างกำไรรวมไปถึงสร้างความเข้มแข็งและความสงบสุขของสังคม

สมศักดิ์ สุริโย (2547) ได้กล่าวถึงวิสาหกิจชุมชนไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้และสร้างผลผลิตของกิจการอย่างมั่นคงรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเกิดจากสินทรัพย์ของชุมชน ที่มีรูปแบบการบริหารจัดการสมัยใหม่โดยคนในชุมชน ที่ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นมาผลักดันให้ชุมชนเกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพึ่งตนเองและพึ่งพากันและกันของชุมชน

องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2548) กัญญามน อินหวาง สุพจน์ อินหวาง และ อภิชาติ วรรณภีระ (2554) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชนไว้ดังต่อไปนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ
2. เน้นการนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการผลิต
3. มีการสร้างสรรค์เกิดเป็นนวัตกรรมโดยชุมชน
4. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล
5. มีการดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

6. มีกระบวนการพัฒนาและเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญ
7. มีการพึ่งตนเอง

ประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชน

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร (2548) ได้กล่าวว่าประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชนสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ด้านดังนี้

1. ทำให้เกิดความมั่นคงในการประกอบธุรกิจในระดับชุมชน รวมถึงได้รับการรับรองตามกฎหมายอย่างถูกต้อง
2. เป็นการส่งเสริมศักยภาพในด้านความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
3. พัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้และมีระบบเศรษฐกิจในชุมชนที่ดีขึ้น

จากความหมาย องค์ประกอบและประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชนข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าวิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการของชุมชนที่มีวิถีชีวิตร่วมกัน รวมตัวกันเพื่อการให้บริการหรือกิจการอื่น ๆ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรชุมชน เพื่อเป็นการสร้างรากฐานที่มั่นคง ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง สร้างรายได้และพึ่งตนเองของครอบครัวชุมชน ประกอบไปด้วยชุมชนผู้เป็นเจ้าของรวมถึงเป็นผู้ดำเนินการหลัก ผ่านกระบวนการเรียนรู้และผลิตที่ผสมผสานกับฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและสากล และมีการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญของการประกอบกิจการคือการพึ่งพาตนเอง

2.3.2 การบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน

การบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนเป็นการดำเนินตามแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมตามที่ได้กำหนดไว้ โดยชุมชนลงมือปฏิบัติเอง โดยมีภาครัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุนแนะนำ และส่งเสริมการบริหารจัดการ ซึ่งประกอบไปด้วย 10 ด้านดังต่อไปนี้ (ชาญยุทธ ภาณุทัต และคณะ, 2556; ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, 2556; พนิดา ไพหรณารี่, 2554; วิภาวี กฤษณะภุมิตี, 2556; สำนักอาหาร สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, 2555; สุภัตัญญา อธิปอนันต์ และคณะ, 2550)

1. ด้านการจัดการกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนมีการจัดการกลุ่ม โดยจัดตั้งกลุ่ม และจัดโครงสร้างการบริหารกลุ่ม การแบ่งหน้าที่ของกลุ่มในรูปของคณะกรรมการกลุ่ม การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายได้แก่ ประธาน รองประธาน เลขาธิการ ฝ่ายตรวจสอบ เหนรัญญิก ฝ่ายบัญชี ฝ่ายจัดหาวัตถุดิบ ฝ่ายการตลาด และฝ่ายประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

2. ด้านการผลิต การดำเนินการผลิตผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้นจะต้องผลิตให้ตรงกับความต้องการของลูกค้า

3. ด้านการตลาด วิสาหกิจชุมชนต้องได้รับความเชื่อถือ เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป มีการทำแผนการตลาด(Marketing Plan) ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมายทางการตลาด การกำหนดราคาขายและช่องทางการจัดจำหน่าย

4. ด้านกระบวนการจัดการสินค้า เป็นการเชื่อมโยงกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์และระบบที่ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ การจัดการสินค้า การรักษา การตรวจสอบและการควบคุมคุณภาพสินค้า เพื่อเป็นรักษาระดับมาตรฐานของสินค้าและบริการให้ดี

5. ด้านการเงินและบัญชี วิสาหกิจชุมชนต้องบริหารจัดการความมั่นคงทางการเงิน เงินทุนหมุนเวียนและการจัดทำบัญชีจากแหล่งการเงินหมุนเวียนในชุมชนมีกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการทำบัญชีอย่างเป็นระบบ การทำงานบุคคลและงบกำไรขาดทุน การทำงานกระแสเงินสด สามารถคำนวณต้นทุน รายรับรายจ่ายได้ ในการลงบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่มนั้น

6. ด้านผู้นำและสมาชิก ต้องมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน และกำหนดแนวทางที่จะสร้างให้สมาชิกทุกคนมุ่งมั่นสู่สำเร็จของกลุ่มร่วมกันโดยไม่มีปัญหาความขัดแย้ง

7. ด้านกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนประกอบด้วยกิจกรรมประเภท ได้แก่ กิจกรรมสังคมในชุมชน และกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการผลิต

8. ด้านแรงงาน วิสาหกิจชุมชนใช้แรงงานสมาชิกกลุ่มโดยมีสมาชิกประกอบอาชีพหลัก เช่น อาชีพเกษตรกรรม และอาชีพรองคือการเข้ากลุ่มอาชีพของวิสาหกิจชุมชน เมื่อสมาชิกมีเวลาว่างจากการทำการเกษตร ก็สามารถเข้ามาทำงานของกลุ่มได้

9. ด้านความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ และกฎหมายการค้า วิสาหกิจชุมชนต้องมีความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ และกฎหมายการค้า เช่น มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น

10. ด้านการประชาสัมพันธ์ เป็นการสื่อสารหรือประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และบุคคลภายนอก

จากแนวคิดการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าวิสาหกิจชุมชนเป็นการบริหารจัดการทุกด้านที่มีความเกี่ยวข้องกับการผลิตและการดำเนินการจำหน่ายผลผลิตของชุมชน บนพื้นฐานการใช้ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนโดยมีสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการร่วมกัน

วิสาหกิจชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับไบโเดย

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับไบโเดย (ระบบสารสนเทศ วิสาหกิจชุมชน กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร, 2564) โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มตามลักษณะ 4 ภูมิภาค ดังต่อไปนี้

1. ภาคกลาง ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนประดิษฐ์ดอกไม้จากไบโเดย จังหวัดนนทบุรี วิสาหกิจชุมชนไข่เค็มไบโเดยโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี วิสาหกิจชุมชนไข่เค็มไบโเดย จังหวัดสุพรรณบุรี วิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวแต่น้ำไบโเดย จังหวัดนครสวรรค์ และวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี เป็นต้น

2. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรไทยตะไคร้ไบโเดยเพื่อสุขภาพ จังหวัดบุรีรัมย์ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอเสื่อไบโเดยบ้านจันรรจ์ ตำบลตาอุด จังหวัดศรีสะเกษ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทอเสื่อจากไบโเดย จังหวัดอุบลราชธานี วิสาหกิจชุมชนไข่เค็มไบโเดยบ้านผักหนาม จังหวัดขอนแก่น และวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ไร่ไบโเดยจังหวัดอุดรธานี เป็นต้น

3. ภาคใต้ ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์เตยปาหนันบ้านดูหนู จังหวัดตรัง วิสาหกิจชุมชนไข่เค็มไบโเดยกระทิงสดบ้านปอระกำ จังหวัดสงขลา วิสาหกิจชุมชนเสื่อไบโเดยบ้านสายควน จังหวัดสตูล และวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์ไข่เค็มสมุนไพรไบโเดยบ้านกำแพงปีแซ จังหวัดนราธิวาส เป็นต้น

4. ภาคเหนือ ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนข้าวเกรียบว่าวน้ำไบโเดย จังหวัดน่าน วิสาหกิจชุมชนกล้วยบัวไบโเดยต้นโพธิ์ จังหวัดเชียงราย และวิสาหกิจชุมชนหวายอบไบโเดยแห่งบ้านธารทอง จังหวัดเชียงราย เป็นต้น

จากการศึกษาวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับไบโเดยข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ไบโเดยเป็นพืชที่สามารถปลูกได้ในทุกภูมิภาคในประเทศไทย คนไทยนิยมปลูกเตย 2 ชนิด ได้แก่ เตยหอม และเตยปาหนัน เตยหอมเป็นพืชที่ปลูกง่ายพบเห็นได้ในทุกพื้นที่ทั่วไปในประเทศไทย สามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายประเภท ทั้งอาหารคาวหวาน และเครื่องดื่ม ส่วนเตยปาหนันพบมากในภาคใต้เนื่องจากเป็นพืชที่ปลูกได้ดีในดินทรายตามริมหาด ชายทะเล ส่วนใหญ่นำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทจักสาน ทั้งนี้ผลผลิตทางการเกษตร และรูปแบบของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับชนิดพันธุ์เตย สภาพแวดล้อมทางการเกษตรและวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละภูมิภาค

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลงานวิจัยและวิสาหกิจชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับใบเตย ผู้วิจัยพบช่องว่างของงานวิจัย (Research gap) คือ ยังไม่มีงานวิจัยใดที่ศึกษาการนำทรัพยากร เติยหอมมาประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ผู้วิจัยจึงมีความคิดเห็นว่าทรัพยากร เติยหอมและภูมิปัญญาด้านการเกษตรของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เติยหอมคลองสาม จังหวัด ปทุมธานีนั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนเพื่อเพิ่มคุณค่าและ มูลค่าทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ โดยชุมชนสามารถต่อยอด ให้เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวหรือผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนได้

2.4 บริบทพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เติยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

จำนวนครัวเรือนเกษตรกรและพื้นที่การเพาะปลูกเติยหอมในประเทศไทย

การเพาะปลูกเติยหอมเป็นที่นิยมในหลากหลายพื้นที่ในประเทศไทย กรมส่งเสริม การเกษตร (2564ก) ได้รายงานจำนวนครัวเรือนเกษตรกรและพื้นที่การเพาะปลูกเติยหอม ในปี พ.ศ. 2564 ในประเทศไทยไว้ว่าจังหวัดกรุงเทพมหานครเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่การเพาะปลูก เติยหอมมากที่สุด จำนวนทั้งหมด 483.63 ไร่ ประกอบด้วย 11 เขต ได้แก่ เขตตลิ่งชัน 129.66 ไร่ เขตบางขุนเทียน 0.5 ไร่ เขตภาษีเจริญ 69.1 ไร่ เขตหนองแขม 26.25 ไร่ เขตราชบุรีบูรณะ 1 ไร่ เขต จอมทอง 2.89 ไร่ เขตบางแค 147.27 ไร่ เขตคลองสามวา 3.5 ไร่ เขตทวีวัฒนา 96.63 ไร่ เขตทุ่งครุ 0.78 ไร่และเขตบางบอน 6.05 ไร่ ตามมาด้วยจังหวัดปทุมธานีที่มีพื้นที่การเพาะปลูก เติยหอมลงมา จำนวนทั้งหมด 397.75 ไร่ ประกอบด้วย 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองปทุมธานี 3.25 ไร่ อำเภอลองหลวง 388.5 ไร่ อำเภอหนองเสือ 1 ไร่ อำเภอลาดหลุมแก้ว 4.5 ไร่ และอำเภอ สามโคก 0.5 ไร่ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า แม้ว่าจังหวัดกรุงเทพมหานครมีพื้นที่เพาะปลูกเติยหอม มากที่สุด แต่อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เป็นอำเภอที่มีครัวเรือนเกษตรกรเพาะปลูกเติยหอม มากที่สุดในประเทศไทยถึง 78 ราย และมีพื้นที่เพาะปลูกเติยหอมภายในอำเภอนานที่สุดในประเทศ ไทยถึง 388.5 ไร่ และเป็นเติยหอมที่มีคุณภาพดีและมีกลิ่นหอมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นที่นิยมและยอมรับของผู้บริโภคส่วนใหญ่ทั้งในและนอกพื้นที่ แสดงให้เห็นว่าเติยหอมเป็น หนึ่งในพืชเศรษฐกิจหลักของอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ดังตาราง 5 ดังต่อไปนี้

ตาราง 5 จำนวนครัวเรือนและพื้นที่การเพาะปลูกเตยหอมปีพ.ศ. 2564

จำนวนครัวเรือนและพื้นที่การเพาะปลูกเตยหอมปีพ.ศ. 2564				
จังหวัด	เขต/อำเภอ	ครัวเรือน	แปลง	พื้นที่(ไร่)
กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน	64	90	129.66
	เขตบางขุนเทียน	1	4	0.5
	เขตภาษีเจริญ	44	55	69.1
	เขตหนองแขม	7	7	26.25
	เขตราชวัชรบุรี	1	1	1
	เขตจอมทอง	5	5	2.89
	เขตบางแค	58	70	147.27
	เขตคลองสามวา	1	1	3.5
	เขตทวีวัฒนา	20	21	96.63
	เขตทุ่งครุ	5	5	0.78
	เขตบางบอน	5	5	6.05
	รวม	209	264	483.63
ปทุมธานี	เมืองปทุมธานี	2	2	3.25
	คลองหลวง	78	133	388.5
	หนองเสือ	1	1	1
	ลาดหลุมแก้ว	3	4	4.5
	สามโคก	1	1	0.5
	รวม	85	141	397.75

ที่มา : ดัดแปลงข้อมูลมาจาก กรมส่งเสริมการเกษตร (2564ก)

สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง (2564) ได้รายงานบริบทพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี ดังต่อไปนี้

เขตการปกครองตำบลคลองสาม

ตำบลคลองสามอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอคลองหลวง แบ่งออกเป็น 16 หมู่ ในปี พ.ศ. 2558 มีจำนวนประชากรทั้งหมด 79,740 คน แบ่งออกเป็นเพศหญิง 42,237 คน และเพศชาย 37,503 คน มีจำนวน 36,454 ครัวเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม, 2563)

ลักษณะภูมิประเทศอำเภอคลองหลวง

พื้นที่อำเภอคลองหลวงมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มภาคกลาง พื้นที่ป่าส่วนใหญ่เป็นป่าละเมาะ สลับกับทุ่งนาและหนองน้ำ ไม่มีภูเขาสูง และไม่มีที่ราบสูง มีความลาดชัน 0.1% จากทางเหนือมาทางใต้ มีคลองระบายน้ำและคลองส่งน้ำทุกตำบล ดินมีลักษณะเป็นดินเหนียว สภาพดินเป็นกรดปานกลางและเป็นกรดจัด

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

ด้านเศรษฐกิจของอำเภอคลองหลวงขึ้นอยู่กับราคาผลผลิตทางการเกษตรและอัตราค่าจ้างแรงงานในภาค อุตสาหกรรมเป็นสำคัญ โดยตลาดค้าส่งขนาดใหญ่ที่สำคัญ คือ ตลาดไท และตลาดไอยรา ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลคลองหนึ่ง เทศบาลเมืองท่าโขลง ในส่วนของภาคอุตสาหกรรมนั้นมีนิคมอุตสาหกรรมนวนคร ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลคลองหนึ่งเช่นกัน นอกจากนี้ยังมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อมจำนวนมากกระจายอยู่ในพื้นที่ตำบลต่าง ๆ ทำให้เกิดการจ้างแรงงาน ส่งผลให้ครอบครัวเกษตรกรมีรายได้นอกเหนือจากภาคการเกษตรเพิ่มขึ้น ในด้านระบบชลประทานนั้นค่อนข้างสมบูรณ์ สามารถใช้เพาะปลูกพืชได้ตลอดทั้งปี อาชีพของเกษตรกรส่วนใหญ่คือการทำนาและมีเกษตรกรบางส่วนประกอบอาชีพปลูกไม้ผลและพืชผัก กระจายไปในพื้นที่บางตำบลนอกจากนี้ยังมีนิคมอุตสาหกรรม และโรงงานอุตสาหกรรมทั้งขนาดกลางและขนาดย่อมกระจายในพื้นที่ตำบลต่าง ๆ ทั้งในด้านการค้าและการบริการ มีการสนับสนุน และส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและการประกอบธุรกิจประเภทต่าง ๆ ให้ดำเนินการไปด้วยความเข้มแข็ง ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพ ทำให้เป็นพื้นที่ที่มีอาชีพหลากหลายดึงดูดเกษตรกรและประชากรในพื้นที่อื่น ๆ ให้เดินทางมาทำงานในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น

ข้อมูลด้านเกษตรและพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ

ในอำเภอคลองหลวงประกอบไปด้วย 7 ตำบล ได้แก่ตำบลคลองหนึ่งถึงตำบลคลองเจ็ด ซึ่งหนึ่งในพืชเศรษฐกิจหลักสำคัญของคนในอำเภอคลองหลวงคือ เตยหอม จากข้อมูลของสำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง (2564) ระบุว่าตั้งแต่ตำบลคลองสองถึงตำบลคลองเจ็ดมีพื้นที่เพาะปลูก เตยหอมและมีจำนวนครัวเรือนเกษตรกรนาเตย โดยตำบลคลองสามเป็นตำบลที่มีการพื้นที่ การเพาะปลูกเตย เกษตรกรนาเตย รวมไปถึงผลผลิตเตยหอมต่อปีมากที่สุด ดังตาราง 6 ดังนี้

ตาราง 6 พื้นที่เพาะปลูกเตยหอมในอำเภอคลองหลวงปี พ.ศ. 2563

ตำบล	พื้นที่เพาะปลูกเตยหอมในอำเภอคลองหลวงปี พ.ศ. 2563			
	พื้นที่เพาะปลูก		จำนวนครัวเรือน	ผลผลิตเตยหอม
	ไร่	ร้อยละ	เกษตรกร	ตัน
คลองหนึ่ง	0.00	0.00	0	0.00
คลองสอง	2.00	0.32	1	6.00
คลองสาม	532.00	85.81	91	1,596.00
คลองสี่	47.75	7.70	13	143.25
คลองห้า	0.5	0.08	1	1.50
คลองหก	5.5	0.89	3	16.50
คลองเจ็ด	32.25	5.20	11	96.75
รวม(ไร่)	620.00	100.00	120	1,860.00

ที่มา : ดัดแปลงมาจากข้อมูลพื้นฐานทางการเกษตรปี 2563, สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง

จากข้อมูลด้านเกษตรและพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง (2564) ได้กล่าวเสริมว่า อำเภอคลองหลวงมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือเตยหอม เนื่องจากมีประชากรจำนวน 120 ครัวเรือนเพาะปลูกเตยหอม โดยมีปริมาณผลการผลิต 1,860 ตันต่อปี สร้างมูลค่าสูงถึง 14,880,000 บาทต่อปี(สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง, 2564) พื้นที่เกษตรของอำเภอคลองหลวงถือได้ว่ามีความเหมาะสมต่อการปลูกเตยหอม เนื่องจากส่วนใหญ่มีการปลูกอยู่ในชั้นดินที่มีความเหมาะสมสูง ซึ่งเป็นพื้นที่เดียวกับการปลูกข้าว โดยตำบลคลองสามมีพื้นที่เพาะปลูก จำนวนครัวเรือนเกษตรกร และปริมาณผลการผลิตเตยหอมต่อปีมากที่สุดในพื้นที่อำเภอคลองหลวงจึงเกิดการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี ขึ้นในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการผลิตเตยหอมที่เป็นพืชโดดเด่นของชุมชนให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practices) เป็นที่ต้องการของตลาด และยกระดับการพัฒนาไปสู่กิจการในระดับที่สูงขึ้น โดยมีประธานวิสาหกิจชุมชนเป็นผู้เชี่ยวชาญใช้องค์ความรู้เทคโนโลยีใหม่ในการผลิตเตยหอมให้ได้ผลผลิต

สูง หรือเกษตรกรต้นแบบนาเตย (Smart Farmer) และได้รับประกาศเกียรติคุณเชิดชูเกียรติสตรี
คลองหลวงดีเด่นที่ทำคุณประโยชน์ด้านการเกษตรประจำปี พ.ศ. 2564 ซึ่งองค์ความรู้ที่ใช้และ
เป็นที่ยอมรับในหมู่เกษตรกรคือ การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพพร้อมกับการใช้ปุ๋ยเคมี
ตามค่าวิเคราะห์ดินร่วมกัน การใช้สารชีวภัณฑ์ในการควบคุมโรคในนาเตยแทนการใช้สารเคมี
กำจัดโรคพืช ทำให้สามารถผลิตเตยหอมได้โดยมีผลผลิตสูงกว่าเกษตรกรอื่น ๆ ถึง 10% ผลผลิต
มีความปลอดภัย สามารถบริโภคได้ จึงทำให้มีกำไรจากการทำนาเตยเพิ่มมากขึ้น

อำเภอคลองหลวงมีผลผลิตเตยหอมต่อปี พ.ศ. 2562-2563 (สำนักงานเกษตรอำเภอคลอง
หลวง, 2564) รวมประมาณ 1,860 ตัน เกษตรกรได้นำผลผลิตเตยหอมในแต่ละปีการเพาะปลูก
ไปใช้ประโยชน์ใน 4 ด้านหลัก ดังต่อไปนี้

1. เก็บไว้ใช้บริโภคในครัวเรือน 18.6 ตัน (ร้อยละ 1)
2. ใช้ทำพันธุ์(ปลูกซ่อม) 93.0 ตัน (ร้อยละ5)
3. ขายปลีกเองที่นาเตย 37.2 ตัน (ร้อยละ2)
4. ส่งจำหน่ายตลาดค้าส่ง 1,711.2 ตัน (ร้อยละ 92)

ส่วนใหญ่เกษตรกรนำผลผลิตเตยหอมไปส่งจำหน่ายตลาดมากที่สุดถึงร้อยละ 92 ลักษณะ
การส่งจำหน่ายตลาดแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้ 1) ขายปลีก เกษตรกรจะตัดใบหรือหน่อเตยหอม
จำหน่ายให้กับพ่อค้าแม่ค้าดอกไม้หรือพวงมาลัยทุกสัปดาห์ โดยมีจำนวนตามปริมาณการสั่งซื้อ
2) ขายส่ง เกษตรกรจะตัดเตยหอมส่งจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มาสั่งซื้อ รวบรวมผลผลิตถึงที่
นาเตย โดยมีตลาดรับซื้อผลผลิตเตยหอมของเกษตรกรอำเภอคลองหลวงได้แก่ ตลาดไท ตลาดสี่
มุมเมือง ตลาดโฮยรา เป็นต้น ทั้งนี้ความสามารถในการรองรับผลผลิตเตยหอมของตลาดไทนั้น
อยู่ที่ประมาณ 5,000 ตันต่อปี

ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรอำเภอคลองหลวงประสบปัญหาเกี่ยวกับผลผลิตเตยหอมดังนี้
1) ต้องการให้ราคาเตยหอมสูงขึ้น 2) ต้องการขยายตลาด 3) ต้องการให้ลดราคาปุ๋ยและยา
ปราบวัชพืชและสารป้องกันกำจัดโรคและแมลง 4) ต้องการแปรรูปสินค้า จากข้อมูลพื้นฐาน
ด้านการเกษตรระดับอำเภอประจำปีพ.ศ. 2562 ถึงปี พ.ศ. 2563 ของผลผลิตเตยหอมในพื้นที่
อำเภอคลองหลวง พบว่าผลผลิตเตยหอมที่ต้องการใช้เพื่อบริโภคและเพื่อทำพันธุ์นั้นเพียงพอ
ต่อความต้องการบริโภคและความต้องการของตลาดในท้องถิ่น ทั้งนี้เกษตรกรยังคาดหวังถึงโอกาส
ในการขยายตลาดไปนอกพื้นที่ได้ เนื่องจากเตยหอมที่ปลูกในพื้นที่อำเภอคลองหลวง สามารถ
ปลูกและให้ผลผลิตได้ตลอดปี ผลผลิตมีคุณภาพดี และมีกลิ่นหอมที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นที่ยอมรับ
ของผู้บริโภคทั้งในและนอกพื้นที่

นอกจากนี้กรมส่งเสริมการเกษตร (2564ข) ได้สรุปผลการดำเนินงานเกษตรแปลงใหญ่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม ประเภทแปลงใหญ่ไม้ดอกไม้ประดับประจำปีพ.ศ. 2563 ไว้ดังตาราง 7 ต่อไปนี้

ตาราง 7 สรุปผลการดำเนินงานเกษตรแปลงใหญ่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม

สรุปผลการดำเนินงานเกษตรแปลงใหญ่ ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม	
เป้าหมาย	<ol style="list-style-type: none"> 1. ลดต้นทุนการผลิต ได้แก่ หน่อพันธุ์สำหรับซ่อม ปุ๋ยและสารชีวภัณฑ์กำจัดศัตรูพืช 2. เพิ่มจำนวนผลผลิต 3. เพิ่มมูลค่าผลผลิตให้ได้มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice ; GAP) โดยการแปรรูปสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่า 4. การร่วมกันบริหารจัดการการผลิต การรวมกลุ่มจำหน่ายผลผลิต ส่งเสริมอาชีพเสริมรายได้ 5. การตลาด เพิ่มช่องทางการจำหน่ายเพิ่มมูลค่าผลผลิต
การขับเคลื่อนการดำเนินงาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร่วมกันซื้อปัจจัยการผลิต ได้แก่ ปุ๋ยเคมี ต้นพันธุ์ 2. เกษตรกรมีส่วนร่วมดำเนินการ ได้แก่ การลดต้นทุนการผลิต การผลิตต้นพันธุ์ดี การแปรรูปเพิ่มมูลค่า การเพิ่มคุณภาพผลผลิต และการเพิ่มผลผลิต 3. จัดทำแปลงต้นแบบในการแปลงผลิตตามมาตรฐาน การผสมปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน 4. ร่วมกันจำหน่ายผลผลิต
ผลการดำเนินงาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. สมาชิกกลุ่มมีการประชุมเพื่อรับฟังและร่วมกันแก้ไขปัญหา ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 2. เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนการจำหน่ายให้มีคุณภาพ โดยมีการพัฒนาคุณภาพผลผลิต และเพิ่มช่องทางการตลาด

**สรุปผลการดำเนินงานเกษตรแปลงใหญ่
ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม**

แผนการพัฒนา ในอนาคต	<ol style="list-style-type: none"> 1. สร้างความเชื่อมั่นให้กลุ่มและสมาชิกในพื้นที่แปลงใหญ่ตามแนวทางขับเคลื่อนให้เกิดความสำเร็จด้วยการลดต้นทุนการผลิต เพิ่มคุณภาพผลผลิต และแปรรูปเพิ่มมูลค่าข้าวและเตยหอมทำให้เกษตรกรลดรายจ่ายและมีรายได้ เพิ่มขึ้นเกิดผลเป็นรูปธรรม 2. ให้ความสำคัญร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการตลาด
------------------------	--

ที่มา : ดัดแปลงมาจากกรมส่งเสริมการเกษตร (2564ก)

จากตารางสรุปผลการดำเนินงานเกษตรแปลงใหญ่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชนเน้นการบริหารจัดการร่วมกันภายในกลุ่มกันเอง และมีความต้องการเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตทางการเกษตรให้ได้มาตรฐานในหลากหลายวิธี แต่ยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ทั้งหมด เนื่องจากชุมชนยังขาดองค์ความรู้ ความเชื่อมั่นและการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ จากภาครัฐและเอกชน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 งานวิจัยในประเทศ

ภิญญาพัชญ์ นาคภิบาล และ ละเอียด ขจรภัย (2563) ได้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและวิจัยเชิงปริมาณ ผลการวิจัยพบว่าศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานีโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งประกอบไปด้วยด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว ด้านความสามารถในการเข้าถึง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และด้านเทคโนโลยี สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชนนั้นเกิดจากการมีส่วนร่วมและส่วนประสมทางการตลาดบริการ ดังนั้นจึงควรใช้แนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีกลยุทธ์ส่วนประสมการตลาดบริการ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์โดยการใช้สื่อทั้งแบบออนไลน์และออฟไลน์

นัชณลิน อินทนุวัฒน์ (2563) ได้ศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชน กรณีศึกษาชุมชนอ่างเก็บน้ำลำพอกจังหวัดสุรินทร์ จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มพบว่า ชุมชนมีระดับคุณภาพสูงในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่ในขณะเดียวกันพบว่าไม่มีคุณภาพในด้านที่พักและรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเนื่องจากบุคลากรและประชาชนทั่วไปในชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำหรับองค์ประกอบสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนพบว่ามีความสามารถพัฒนาไปเป็นสถานที่ท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ภายใต้องค์ประกอบ 1) ลักษณะเฉพาะของชุมชน 2) กลุ่มเครือข่ายความร่วมมือ 3) การเพิ่มขีดความสามารถการท่องเที่ยวชุมชน 4) การกำหนดแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการท่องเที่ยว 5) กระบวนการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ

วรวุฒิ ภัคตินุรุช (2563) ได้ศึกษาปัญหาและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยชุมชน ของบ้านดอนซาก ตำบลหัวขี้ อำเภอนาคู จังหวัดชัยนาท จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่าชุมชนมีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน 2) ด้านการเข้าถึงชุมชน 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 4) ด้านความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว 5) ด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน สำหรับศักยภาพที่ส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนให้มีประสิทธิภาพคือ ศักยภาพด้านทรัพยากรทางการเกษตรของชุมชน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ทางการเกษตร การทำการเกษตรปลอดภัย และผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในชุมชน ชุมชนจึงความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้นเพื่อนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ให้เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพต่อไป

วชิรวิทย์ วิชาสวัสดิ์ (2563) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนโบราณบ้านเชียงเหียน จังหวัดมหาสารคาม จากผลการวิจัยการวิจัยในเชิงคุณภาพแบบพรรณนาพบว่าชุมชนมีศักยภาพโดดเด่นในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอันดับแรก รองลงมาคือด้านพื้นที่และด้านการมีส่วนร่วม และด้านการจัดการเป็นอันดับสุดท้าย ดังนั้นจึงควรพัฒนาการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนประกอบไปด้วย การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม การจัดการด้านเศรษฐกิจสังคมและคุณภาพชีวิต การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การให้บริการและความปลอดภัย จึงได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยนำแนวคิด

การบริการจัดการของแมคคินซี McKinsey 7s Framework มาประยุกต์ใช้ออกมาเป็น 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านกลยุทธ์ ควรพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นระบบ 2) ด้านโครงสร้าง ควรพัฒนาการจัดโครงสร้างการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ชัดเจนและครอบคลุมองค์ประกอบ การท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) ด้านระบบการปฏิบัติงาน ควรพัฒนาระบบการทำงานให้ดีและมีประสิทธิภาพ 4) ด้านรูปแบบการบริหารจัดการ ควรพัฒนาและมุ่งเน้นให้เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงความต้องการของชุมชนเป็นหลัก 5) ด้านบุคลากร ควรพัฒนาบุคลากรของกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีระบบการคัดเลือกบุคลากรโดยชุมชน และแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน 6) ด้านทักษะ ควรพัฒนาทักษะ ความรู้ใหม่และจำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่เสมอ 7) ด้านค่านิยม ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการรักษามรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ชัยณรงค์ รัตนาวินกุล อำนวย มะอนันต์ และมนทกานต์ กันแก้ว (2563) ได้ศึกษา การค้นหาศักยภาพเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของศูนย์วิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยี ฟ้าไชยราช จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จากผลการวิจัยเชิงปริมาณผสมผสานกับการศึกษา เชิงคุณภาพโดยใช้แบบสอบถาม สัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกต ผลวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 3 ด้าน พบว่า 1) ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกนั้นมีภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมเหมาะ ที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก 2) ด้านการจัดกิจกรรมสนับสนุนนั้นเหมาะ ที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก 3) ด้านบุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนั้นมีความพร้อม ในการให้บริการอยู่ในระดับปานกลาง ผลวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอก SWOT 4 มิติ พบว่า 1) จุดแข็ง (Strength) คือ มีการคมนาคมมีความสะดวกมาก ภูมิทัศน์ภายใน มีความสวยงาม มีอากาศบริสุทธิ์ มีสถานที่ท่องเที่ยวเชื่อมโยงและสถานที่ขายของที่ระลึก ในบริเวณใกล้เคียง และเป็นแหล่งทางวิชาการด้านการปศุสัตว์และการเกษตร 2) จุดอ่อน (Weakness) คือ ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานสำหรับการท่องเที่ยวยังไม่มีคุณภาพ บุคลากร ภายในยังขาดความพร้อมและความเข้าใจในด้านการท่องเที่ยว สถานที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก ของบุคคลภายนอก ยังไม่มีความชัดเจนในเรื่องการขอใช้พื้นที่บางส่วน 3) โอกาส (Opportunity) คือ ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจากองค์กร มิวิสัยทัศน์และประเด็นยุทธศาสตร์ที่มุ่งให้ความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยว มีโอกาส ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่น บุคลากรภายในมีความสนใจในการพัฒนาเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงเกษตร 4) อุปสรรคหรือข้อจำกัด (Threat) คือ ขาดการสำรวจข้อมูล หรือทำการวิจัย

เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ความไม่ชัดเจนในด้านนโยบายการใช้พื้นที่บางส่วน ชุมชนบริเวณโดยรอบ ไม่ค่อยมีส่วนร่วมทางความคิดกับกิจกรรมภายในต่าง ๆ และงบประมาณที่ได้รับค่อนข้างจำกัด

เพียงฤทัย เสงี่ยมศิลป์ และคณะ (2561) ได้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของพื้นที่ ตำบลวังยาง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมพบว่า บริบทพื้นที่ของชุมชนเหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เนื่องจากมีทรัพยากรทางการเกษตรที่สำคัญได้แก่ นาข้าว นาข้าวนาเหือก และแปลงมันเทศ รวมทั้งสวนผักและผลไม้ต่าง ๆ โดยพืชเศรษฐกิจหลักสำคัญที่สร้างรายได้ทางการเกษตรให้กับชุมชนคือ เห็ด นอกจากนี้ชุมชนยังมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 5 ด้านได้แก่ 1) ด้านการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว 2) การดึงดูดใจ 3) ความสามารถในการเข้าถึง 4) สิ่งอำนวยความสะดวก และ 5) ที่พักแรม สำหรับข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือการกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเน้นวิธีการทำเกษตรนาเห็บเป็นหลัก กำหนดเป้าหมายทางการท่องเที่ยว การดำเนินงานจัดการท่องเที่ยวโดยมีการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบริการ การสื่อความหมายการท่องเที่ยว การฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาทางการเกษตร และการจัดโปรแกรมท่องเที่ยวนำร่อง เป็นต้น พร้อมทั้งการประเมินผลการจัดการท่องเที่ยว

มณีรัตน์ สุขเกษม (2559) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี เป็นงานวิจัยแบบผสมผสาน ผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่าแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ประกอบไปด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร 2) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ด้านการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น 4) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 5) ด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก 6) ด้านการตลาดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผลการวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 6 ด้านได้แก่ 1) ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว 2) ด้านสภาพแวดล้อม 3) ด้านการบริหารจัดการ 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 6) ด้านการบริการ จากแบบสอบถามพบว่าระดับความคิดเห็นด้านคุณค่าอยู่ในระดับมากที่สุด ถัดมาด้านการบริการ ด้านการบริหารจัดการ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับผลการพิจารณาเป็นรายชื่อที่อยู่ในระดับ มากที่สุด ได้แก่ บุคลากรมีอัธยาศัยไมตรีจิตและ

การเป็นเจ้าของที่ดี ความมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับ มีคฤหาสน์และวิทยากรมีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ และการเที่ยวชมสวนผลไม้สวนไม้ดอกไม้ประดับ และสวนสมุนไพร

สุจิตราภรณ์ จุสปลาโล (2558) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนบ้านบางเหริ่งใต้ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และประชุมเชิงปฏิบัติการพบว่า 1) ศักยภาพด้านการจัดการ ชุมชนยังขาดบุคลากรให้บริการทางการท่องเที่ยวและสื่อที่ให้ออกมัลกับนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังไม่มี การจัดสรรพื้นที่การใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว 2) ศักยภาพด้านการบริการ ชุมชน มีความสุภาพและความมีน้ำใจในการให้บริการ แต่ยังมีขาดองค์ความรู้ ทักษะการให้บริการข้อมูล กระบวนการ และเทคนิคการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว 3) ศักยภาพ ในการดึงดูดใจ ชุมชนมีระบบนิเวศน์ทางทะเลสาบสงขลาที่สมบูรณ์โดดเด่น มีความสวยงาม เป็นธรรมชาติ 4) ศักยภาพการรองรับ ชุมชนมีบ้านพักจำนวน 12 หลัง รองรับนักท่องเที่ยว ได้ประมาณ 120 คน แต่มีห้องน้ำ จุดบริการอาหาร ที่จอดรถ และสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน ต่าง ๆ ไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ผลการออกแบบโปรแกรมนำเที่ยวสอดคล้อง กับบริบทของพื้นที่ในตำบลบางเหริ่ง จังหวัดสงขลาแบ่งออกเป็น 4 โปรแกรมได้แก่ 1) โปรแกรม นำเที่ยวแบบครึ่งวัน ศึกษาเรียนรู้การปลูกผักแบบเกษตรอินทรีย์ที่บ้านบางเหริ่งใต้ 2) โปรแกรม นำเที่ยวแบบ 1 วัน ศึกษาเรียนรู้การปลูกผักแบบเกษตรอินทรีย์ที่บ้านบางเหริ่งใต้และฟาร์มทะเล เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาที่บ้านโคกเมือง 3) โปรแกรมนำเที่ยวแบบ 1 วัน ศึกษาเรียนรู้การปลูกผัก แบบเกษตรอินทรีย์ที่บ้านบางเหริ่งใต้และเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเลี้ยงปลาตากแห้ง และไก่ชนที่บ้านคลองคล้า 4) โปรแกรมนำเที่ยวแบบ 2 วัน 1 คืนศึกษาเรียนรู้พื้นที่การเกษตรพอเพียงและการปลูกผักแบบเกษตรอินทรีย์ที่บ้านบางเหริ่งใต้ สักการะทวดหลักเมืองที่บ้านโคกเมือง เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเลี้ยงปลาตากแห้ง และไก่ชน และการทำอุปกรรมมโนราห์ที่บ้าน คลองคล้า พร้อมทั้งพักค้างคืนแบบโฮมสเตย์

เทพกร ณ สงขลา (2556) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการทรัพยากรการเกษตรเพื่อ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืนในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากผลการวิจัย เชิงคุณภาพโดยใช้แบบสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างพบว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอบางบาลสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ช่วงได้แก่ 1) ช่วงยังไม่ได้ เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว 2) ช่วงที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว 3) ช่วงการขยายตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยว 4) ช่วงปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในช่วงริเริ่มการท่องเที่ยวนั้น ธุรกิจการท่องเที่ยวและวิถีชีวิตการเกษตรของชุมชนนั้นมี

ความเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน แต่เมื่อถึงช่วงที่เริ่มเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ชุมชนมีการนำทรัพยากรการเกษตรไปใช้กับการท่องเที่ยวมากจนเกินไป โดยทรัพยากรการเกษตรเหล่านั้นได้แก่ ที่ดิน น้ำ วัสดุการเกษตร ความรู้การเกษตร ความหลากหลายทางชีวภาพ วัสดุในท้องถิ่น และเครื่องใช้การเกษตร สำหรับผลกระทบเชิงบวกของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีต่อทรัพยากรการเกษตรในชุมชนคือทำให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรการเกษตร ในทางตรงกันข้ามผลกระทบเชิงลบคือการนำทรัพยากรการเกษตรมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวมากจนเกินไป และไม่ได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่แนวคิดของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะสามารถแก้ไขผลกระทบเชิงลบได้ โดยการจัดรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวตามฤดูกาลเพื่อรักษาจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างสม่ำเสมอ รวมไปถึงการคงเอกลักษณ์ดั้งเดิมของทรัพยากรการเกษตร ข้อเสนอแนะในการจัดการทรัพยากรการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสามารถทำได้โดยการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับการเกษตรที่ตรงกับศักยภาพพื้นที่ของชุมชน ทั้งนี้ต้องเป็นการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน

ศรียากานต์ พรหมคำ (2556) ได้ศึกษาบริบทชุมชนเพื่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเขตตำบลหล่มสัก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสำรวจโครงสร้างทางกายภาพในชุมชนพบว่าพื้นที่ที่ได้รับการคัดเลือกในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในเขตตำบลหล่มสักคือ สวนดงตาล เนื่องจากชุมชนและหน่วยงานภาครัฐมีความเห็นตรงกันในการพัฒนาสวนดงตาลให้เป็นตลาดน้ำ สวนดงตาลที่มีความสอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาของเทศบาลเมืองหล่มสัก สำหรับแนวทางในการพัฒนาสวนดงตาลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวควรจัดให้มีกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ดังนี้ 1) สร้างเขื่อนชะลอน้ำ 2) การจัดกิจกรรมดนตรี 3) การให้บริการอาหารและเครื่องดื่มทั้งช่วงกลางวันและกลางคืน 4) การสร้างห้องน้ำ 5) การจัดสรรพื้นที่ให้เป็นที่พักผ่อน 6) การให้บริการอินเทอร์เน็ต 7) การจัดวางถังขยะตามจุดต่างๆ 8) การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ 9) การเสริมสร้างให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจากการพัฒนาสวนดงตาลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

2.5.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

ชಾಯาดี และอิสติยานติ (Sriyadi & Istiyanti, 2021) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นในหมู่บ้านการางเต็งกาห์ ประเทศอินโดนีเซีย จากผลการวิจัยพบว่าในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในหมู่บ้านการางเต็งกาห์ต้องประกอบไปด้วย 7 ขั้นตอนได้แก่ 1) กำหนดปัญหา 2) กำหนดวัตถุประสงค์ 3) วิเคราะห์เงื่อนไข 4) ค้นหาทางเลือก 5) เลือกทางเลือกที่ดีที่สุด 6) การประเมินทางเลือกที่เลือก 7) การนำไปใช้จริง นอกจากนี้การเพิ่มประสิทธิภาพศักยภาพทางการท่องเที่ยวควรประสานความร่วมมือกับฝ่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน และตัวชุมชนเอง อบรมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวให้แก่ผู้ประกอบการและชุมชน แปรรูปทรัพยากรการท่องเที่ยวจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์

อีฟกราโฟวาและอิสไมโลวา (Evgrafova & Ismailova, 2021) ได้ศึกษาการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในเมืองโคสโตรมา ประเทศรัสเซีย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ 3 ด้านได้แก่ ศักยภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ศักยภาพทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ และศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ผลการวิจัยพบว่า เมืองโคสโตรมามีศักยภาพในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอยู่ในระดับสูงในด้านศักยภาพทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ และศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ในด้านศักยภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อเมืองโคสโตรมากลับอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากนักท่องเที่ยวได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวเพียงเล็กน้อย นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อจำนวนนักท่องเที่ยว ได้แก่ ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐาน บุคลากรด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ การสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ ความรู้และความเข้าใจในด้านการท่องเที่ยวของคนในชุมชน กลยุทธ์และนโยบายพัฒนาชุมชน

พูจามานโต อรียา ชูโกรติ และเซตยานินกรัม (Pujasmanto, Aliyah, Sugiarti, & Setyaningrum, 2021) ได้ร่วมกันศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนสวนชาจามุส ประเทศอินโดนีเซียเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของทรัพยากรทางการเกษตร ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาเอกสาร การสังเกตภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ซึ่งจากแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของทรัพยากรการเกษตรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมในชุมชน

การวิเคราะห์ศักยภาพของไร่ชาจามูส เป็นการวิเคราะห์โดยใช้องค์ประกอบการท่องเที่ยว 4 ประการได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรม จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสวนชาจามูสเป็นส่วนหนึ่งของการปรับปรุงเศรษฐกิจท้องถิ่นและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ทุกภาคส่วนต้องร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมเพื่อให้พัฒนาไปเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เฉิน ชาง และหลิว (Shen, Chang, & Liu, 2020) ร่วมกันศึกษารูปแบบการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนเชิงเกษตรอินทรีย์ เมืองยู่หลี่ มณฑลฮวาเหลียน ได้หวั่นโดยใช้แบบจำลองการประเมินศักยภาพการพัฒนาของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย 4 ด้านได้แก่ ความน่าสนใจของทรัพยากร ความสามารถในการพัฒนาชุมชน ศักยภาพในการพัฒนาตลาด และการสร้างคุณค่าที่หลากหลาย คำนวณผลโดยใช้กระบวนการลำดับชั้นการวิเคราะห์ (AHP) แสดงค่าเฉลี่ยของน้ำหนักที่ผู้เชี่ยวชาญทุกคนให้ในเกณฑ์หลักและเกณฑ์ย่อยของแบบจำลองการประเมิน พบว่าเกณฑ์ระบุไว้ตามลำดับน้ำหนักมากที่สุดไปน้อยสุดได้ดังนี้คือ ความน่าสนใจของทรัพยากร การสร้างคุณค่าที่หลากหลาย ศักยภาพในการพัฒนาตลาด และความสามารถในการพัฒนาชุมชน

เดสโปโตวิช โจกซิโมวิช สวอร์นัจก และโจวานอวิช (Despotovic, Joksimovic, Svrznjak, & Jovanovic, 2017) ได้ศึกษาความหลากหลายทางการเกษตรและโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในชุมชน ประเทศมอนเตเนโกรและโครเอเชีย โดยใช้แบบสอบถามซึ่งประกอบไปด้วย 2 ส่วน ได้แก่ 1) สำนวนลักษณะการดำเนินงานของผู้ประกอบการด้านเกษตรกรรมในพื้นที่ 2) สำนวนลักษณะทางสังคมและประชากรในพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่าทางตอนเหนือของประเทศมอนเตเนโกรและโครเอเชียเป็นพื้นที่เกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ดังนั้นผู้คนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักและมีผู้ถือครองที่ดินทางการเกษตรจำนวนมาก โดยสามารถขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรให้กับนักท่องเที่ยวได้โดยตรง ซึ่งรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการค้าขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรนั้นเป็นแรงจูงใจให้ผู้คนสนใจเข้าร่วมเปิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมากขึ้น แต่ข้อเสียที่พบในพื้นที่คือ จำนวนที่อยู่อาศัยไม่เพียงพอกับจำนวนประชากรในชุมชน ขาดโครงสร้างอุปโภคบริโภคพื้นฐานที่มีคุณภาพ ขาดความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และไม่คุ้นชินกับกฎหมายและขั้นตอนปฏิบัติ รวมไปถึงด้านคมนาคมเชื่อมต่อกับในตัวเมืองหลวง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพการบริการ เสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว

เชิงเกษตร นอกจากนี้ยังจำเป็นที่จะต้องมีการสำรวจความต้องการและความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในกระบวนการวางแผนและดำเนินการจัดทำนโยบายพัฒนาชุมชนต่อไป

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะเห็นได้ว่ามีประเด็นศึกษาที่คล้ายคลึงกันในหลายงานวิจัยได้แก่ ศักยภาพการท่องเที่ยว ปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพการท่องเที่ยว ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยว ลักษณะทางสังคมและประชากรในพื้นที่ และพฤติกรรมนักท่องเที่ยวหรือข้อมูลความคิดเห็นนักท่องเที่ยว จากนั้นสรุปผลออกมาเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว ซึ่งงานวิจัยส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพียงด้านใดด้านหนึ่ง พบว่ามีงานวิจัยจำนวนน้อยที่ศึกษาประเด็นร่วมของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความคิดเห็นว่าทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นต่างก็มีองค์ประกอบร่วมด้านการท่องเที่ยวที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกัน และสามารถนำมาผสมผสานให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนได้

นอกจากนี้ในปัจจุบันงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนที่เปิดตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้วนั้นมีจำนวนมาก แต่งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนนั้นยังมีจำนวนน้อย เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่จัดตั้งขึ้นใหม่ส่วนใหญ่มุ่งเน้นด้านการผลิตสินค้าและจัดจำหน่าย ไม่ใช่จัดตั้งเพื่อการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับชุมชนในการเปิดรับนักท่องเที่ยวในอนาคต

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการเพิ่มขึ้นขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี ซึ่งผู้วิจัยเลือกทำการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วัตถุประสงค์ของการวิจัยได้แก่ 1) ศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี 2) กำหนดแนวทางการเพิ่มขึ้นขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาบริบทพื้นที่วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ระยะที่ 2 การศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ระยะที่ 3 การกำหนดแนวทางเพิ่มขึ้นขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

3.1 ระยะที่ 1 การศึกษาบริบทพื้นที่วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

3.1.1 การกำหนดประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มได้แก่

1. ภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ด้านการเกษตรอำเภอคลองหลวงและเกษตรจังหวัดปทุมธานี ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยวจำนวน 16 คน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายกองสวัสดิการสังคมและพัฒนาชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยวจำนวน 6 คน รวมจำนวน 22 คน (สำนักงานเกษตรจังหวัดปทุมธานี, ม.ป.ป.; สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง, ม.ป.ป.; องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม, ม.ป.ป.)

2. ประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ ประธานวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี ปราชญ์ชุมชนหรือประชาชนในชุมชนตำบลคลองสาม จังหวัดปทุมธานี จำนวน 79,740 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม, 2558)

3.1.2 การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ใช้ ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการอ้างอิงด้วยบุคคลและผู้เชี่ยวชาญแบบบอลล์หิมะ (Snowball sampling) (Biernacki & Waldorf, 1981) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเริ่มจากบุคคลแรก และให้บุคคลแรกชี้นำไปยังกลุ่มตัวอย่างอื่นๆ ที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยวจนได้ ข้อมูลที่มีความอิมตัว ซึ่งกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) มีจำนวน 13 คน ดังนี้

1. ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม 1 คนและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม 1 คน
2. ประชาชนตำบลคลองสาม 3 คน ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว
3. เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง ได้แก่ นายเกษตรอำเภอคลองหลวง 1 คน นายเกษตรตำบลคลองสาม 1 คน
4. เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรจังหวัดปทุมธานี ได้แก่ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ (ด้านเกษตรแปลงใหญ่) 1 คน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ (ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร) 1 คน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ (ด้านวิสาหกิจชุมชน) 1 คน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ (ด้านเกษตรกรต้นแบบ) 1 คน
5. เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม ได้แก่ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม 1 คน นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ 1 คน

3.1.3 การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และแบบวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT analysis) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัยดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบริบทพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อเป็นแนวทางการกำหนดข้อคำถามให้ครอบคลุมกับเนื้อหาและตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. นำแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ หลังจากนั้นผู้วิจัยนำไปปรับแก้ตามคำแนะนำจนได้แบบสัมภาษณ์และแบบวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT analysis) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามที่สมบูรณ์

3.1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และแบบวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT analysis) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อประสานงานกับผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อดำเนินการจัดทำหนังสือราชการ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

1. ผู้วิจัยจัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์และกำหนดการให้กลุ่มตัวอย่างเพื่อแจ้งรายละเอียด นัดวัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย พร้อมทั้งติดตามผลการตอบรับจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งในการสัมภาษณ์จะเริ่มเก็บข้อมูลในระหว่างวันที่ 16-19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 ตามวัน เวลาและสถานที่ที่ผู้ให้สัมภาษณ์สะดวก โดยมีทั้งการสัมภาษณ์ผ่านทางโทรศัพท์เคลื่อนที่และลงพื้นที่จริง

2. ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และบันทึกรายละเอียดประเด็นต่าง ๆ

โดยก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะขอความยินยอมในการบันทึกภาพและเสียง รวมถึงสังเกตลักษณะพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างระหว่างการสัมภาษณ์

3.1.5 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีการจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเทป โดยการจัดพิมพ์ข้อมูล แยกประเด็นสำคัญตามข้อคำถาม

2. ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ และเลือกข้อมูลที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือเป็นประโยชน์กับการวิเคราะห์มาให้รหัส (Coding) (นิศา ชูโต, 2548) ซึ่งผู้วิจัยนำข้อมูลบริบทพื้นที่

ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานีมาจัดเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ ดังหัวข้อต่อไปนี้

- 2.1 ความเป็นมาของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม
 - 2.2 สภาพทั่วไปและสถานการณ์ปัจจุบันของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม
 - 2.3 ลักษณะของทรัพยากรเกษตรในท้องถิ่น
 - 2.4 ทูนของชุมชน
 - 2.5 มุมมองและความคิดเห็นของชุมชนและภาครัฐที่มีต่อการพัฒนาชุมชนไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน
 - 2.6 ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT analysis) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม
3. ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการตรวจสอบข้อมูล ดังนี้
- 3.1 ยืนยันความถูกต้องจากผู้ให้ข้อมูล โดยหลังจากจบการสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยเป็นผู้สรุปข้อมูลและส่งไปให้ผู้ให้ข้อมูลยืนยันและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ทั้งนี้หากข้อมูลใดไม่ตรงกับเจตนาของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการปรับแก้
 - 3.2 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ด้านแหล่งที่มาของข้อมูล (Data Triangulation) ทั้ง 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล โดยการตรวจสอบว่าข้อมูล ณ เวลา สถานที่ และบุคคลที่ต่างกัน ข้อมูลจะยังคงเหมือนเดิมหรือไม่
 - 3.3 นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการบรรยายในรูปแบบความเรียง

3.2 ระยะที่ 2 การศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

3.2.1 การกำหนดประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่

1. สมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี จำนวน 38 คน (สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง, 2564)
2. ภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ด้านการเกษตรคลองหลวงและเกษตรจังหวัดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยวจำนวน 16 คน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายกองสวัสดิการสังคมและพัฒนาชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยวจำนวน 6 คน รวมจำนวน 22 คน (สำนักงานเกษตรจังหวัด

ปทุมธานี, ม.ป.ป.; สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง, ม.ป.ป.; องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม, ม.ป.ป.)

3. ประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ ประธานวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี ปราชญ์ชุมชนและประชาชนในชุมชนตำบลคลองสาม จังหวัดปทุมธานี จำนวน 79,740 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม, 2558)

3.2.2 การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) มีจำนวนทั้งหมด 8 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) ดังต่อไปนี้

1. ตัวแทนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี โดยจะต้องเป็นผู้ได้รับตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละฝ่ายของวิสาหกิจชุมชนจำนวน 5 คน ได้แก่ ตำแหน่งประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก และการตลาด

2. ภาครัฐ

2.1 ตัวแทนเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการรับผิดชอบตำบลคลองสามจังหวัดปทุมธานีจำนวน 1 คน ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงกับเกษตรกรและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในตำบลคลองสาม มีประสบการณ์ทำงานร่วมกับชุมชนไม่น้อยกว่า 3 ปี และได้เข้าร่วมสัมภาษณ์ในระยะเบียบวิจัยระยะที่ 1

2.2 ตัวแทนเจ้าหน้าที่ฝ่ายกองสวัสดิการและพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสามจำนวน 2 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม 1 คน นักพัฒนาชุมชน 1 คน ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงกับประชาชนในตำบลคลองสาม มีประสบการณ์ทำงานร่วมกับชุมชนไม่น้อยกว่า 3 ปี และได้เข้าร่วมสัมภาษณ์ในระยะเบียบวิจัยระยะที่ 1

3.2.3 การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยร่างประเด็นในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัยดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบริบทพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในระยะเบียบที่ 1 เพื่อเป็นแนวทางการกำหนดประเด็น

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมให้ครอบคลุมกับเนื้อหาและตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งแบบประเด็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมออกเป็น 3 หัวข้อดังนี้

- 1.1 ชุดคำถามทรัพยากรการเกษตรในชุมชน
 - 1.1.1 ปฏิทินพืชเศรษฐกิจของตำบลคลองสาม
 - 1.1.2 ปฏิทินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน
- 1.2 ชุดคำถามการแปรรูปทรัพยากรเตยหอม
- 1.3 ชี้วัดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน 4 ด้าน

2. นำแบบประเด็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะหลังจากนั้นผู้วิจัยนำไปปรับแก้ตามคำแนะนำได้แบบ ประเด็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์

3. ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และบันทึกรายละเอียดประเด็นต่าง ๆ

4. นำร่างประเด็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่จะนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ หลังจากนั้นผู้วิจัยปรับแก้ตามคำแนะนำ

5. หลังจากได้แบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อประสานงานกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อดำเนินการจัดทำหนังสือราชการจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

3.2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยจัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์และกำหนดการให้กลุ่มตัวอย่างเพื่อแจ้งรายละเอียด นัดวัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย พร้อมทั้งติดตามผลการตอบรับจากกลุ่มตัวอย่าง

2. ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและบันทึกรายละเอียดประเด็นที่สำคัญในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 ณ เอ็นวาย เทรนนิ่ง เซ็นเตอร์ ศูนย์ฝึกอบรมและจัดเลี้ยง อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี เวลา 9.00-11.30 น. โดยมีองค์ประกอบในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังนี้

2.1 ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการวิจัย (Moderator) และมีผู้จดบันทึก (Note taker) เป็นนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สาขาการจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ จำนวน 1 คน

2.1.1 อุปกรณ์ (Instruments) และการเตรียมให้บริการ (Services) ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่

2.1.1.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ แบบบันทึกการประเด็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ ไม้ค้ำไมโครโฟน จอโปรเจกเตอร์ กระดาษและปากกา แผ่นฟลิปชาร์ต ปากกา สีเมจิก นาฬิกาจับเวลา กระดานไวท์บอร์ดและปากกาไวท์บอร์ด

2.1.1.2 การเตรียมให้บริการ (Services) ได้แก่ อาหารว่างและเครื่องดื่ม กล้องอาหารกลางวัน และของที่ระลึก

ก่อนการเริ่มการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะขอความยินยอมในการบันทึกภาพและเสียง รวมถึงสังเกตลักษณะพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างระหว่างการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3.2.5 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีการจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาถอดเทป โดยการจัดพิมพ์ข้อมูล แยกประเด็นสำคัญตามชุดคำถาม

2. ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาจัดหมวดหมู่ และเลือกข้อมูลที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือเป็นประโยชน์มาจัดหมวดหมู่ดังต่อไปนี้

2.1 ปฏิทินพืชเศรษฐกิจของตำบลคลองสาม

2.2 ปฏิทินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

2.3 รายการเมนูอาหาร ขนมหวานและเครื่องดื่มจากเตยหอม

2.4 ขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานีตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน 4 องค์ประกอบ

3. ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการตรวจสอบข้อมูล ดังนี้

3.1 ยืนยันความถูกต้องจากผู้ให้ข้อมูล โดยหลังจากจบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้ว ผู้วิจัยเป็นผู้สรุปข้อมูลและส่งไปให้ผู้ให้ข้อมูลยืนยันและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ทั้งนี้หากข้อมูลใดไม่ตรงกับเจตนาของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยทำการปรับแก้ไข

3.2 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ด้านแหล่งที่มาของข้อมูล (Data Triangulation) ทั้ง 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และ บุคคล โดยการตรวจสอบว่าข้อมูล ณ เวลา สถานที่ และบุคคลที่ต่างกัน ข้อมูลจะยังคงเหมือนเดิมหรือไม่ พร้อมทั้งการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodology triangulation) จากวิธีการรวบรวมข้อมูลที่ต่างกันแต่รวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ได้แก่ การศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ในระยะที่ 1 และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในระยะที่ 2

3.3 นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการบรรยายในรูปแบบความเรียง

3.3 ระยะเวลาที่ 3 การกำหนดแนวทางเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

3.3.1 การกำหนดประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่

1. สมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี จำนวน 38 คน (สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง, 2564)

2. ภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ด้านการเกษตรคลองหลวงและเกษตรจังหวัดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยวจำนวน 16 คน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายกองสวัสดิการสังคมและพัฒนาชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยวจำนวน 6 คน รวมจำนวน 22 คน (สำนักงานเกษตรจังหวัดปทุมธานี, ม.ป.ป.; สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง, ม.ป.ป.; องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม, ม.ป.ป.)

3. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 2 คน

3.3.2 การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) มีจำนวนทั้งหมด 10 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) ดังต่อไปนี้

1. ตัวแทนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี โดยจะต้องเป็นผู้ได้รับตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละฝ่ายของวิสาหกิจชุมชนและได้เข้าร่วมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในระเบียบวิจัยระยะที่ 2 จำนวน 5 คนและได้แก่ ตำแหน่งประธาน รองประธาน เลขานุการ เหนียวณิก และการตลาด

2. ภาครัฐ

2.1 ตัวแทนเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ รับผิดชอบตำบลคลองสามจังหวัดปทุมธานีจำนวน 1 คน ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงกับเกษตรกรและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในตำบลคลองสาม มีประสบการณ์ทำงานร่วมกับชุมชนไม่น้อยกว่า 3 ปี และได้เข้าร่วมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในระเบียบวิจัยระยะที่ 2

2.2 ตัวแทนเจ้าหน้าที่ฝ่ายกองสวัสดิการและพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสามจำนวน 2 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม 1 คน นักพัฒนาชุมชน 1 คน ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงกับการพัฒนาชุมชนให้แก่ประชาชนในตำบลคลองสาม มีประสบการณ์ทำงานร่วมกับชุมชนไม่น้อยกว่า 3 ปี และได้เข้าร่วมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในระเบียบวิจัยระยะที่ 2

3. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือการท่องเที่ยวโดยชุมชน และมีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาเอกขึ้นไปจำนวน 2 คน

3.3.3 การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

ผู้วิจัยใช้แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยร่างประเด็นในการสนทนากลุ่มตามขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัยดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบริบทพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในระยะที่ 1 และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในระยะที่ 2 เพื่อเป็นแนวทางการกำหนดประเด็นการสนทนากลุ่มให้ครอบคลุมกับเนื้อหาและตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. นำแบบสนทนากลุ่มให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ หลังจากนั้นผู้วิจัยนำไปปรับแก้ตามคำแนะนำจนได้แบบสนทนากลุ่มที่สมบูรณ์

3. ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการ สนนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และบันทึกรายละเอียดประเด็นต่าง ๆ

4. นำร่างประเด็นการสนทนากลุ่มที่จะนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างให้อาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ หลังจากนั้นผู้วิจัยปรับแก้ตามคำแนะนำ

5. หลังจากได้ประเด็นการสนทนากลุ่มที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องแล้ว ผู้วิจัย ดำเนินการติดต่อประสานงานกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อดำเนินการจัดทำหนังสือราชการ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

3.3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยจัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์และกำหนดการให้กลุ่มตัวอย่างเพื่อ แจ้งรายละเอียด นั้ดวัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย พร้อมทั้งติดตามผลการตอบรับจากกลุ่มตัวอย่าง

2. ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และบันทึกรายละเอียดประเด็นที่สำคัญ ในวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2565 ณ ห้องประชุมของสวัสดิการสังคม ตึกกองสวัสดิการสังคม ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล คลองสาม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เวลา 9.00-11.30 น. โดยมีองค์ประกอบในการดำเนินการสนทนากลุ่มดังนี้

2.1 ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการวิจัย (Moderator) จำนวน 1 คน และมีผู้จดบันทึก (Note taker) เป็นนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สาขา การจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ จำนวน 1 คน

2.1.1 อุปกรณ์ (Instruments) และการเตรียมให้บริการ (Services) ในการสนทนากลุ่ม ได้แก่

2.1.1.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม (Instruments) ได้แก่ แบบบันทึก การสนทนากลุ่ม เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ ไม้ตบึก ไมโครโฟน จอโปรเจกเตอร์ กระดาษ และปากกา นาฬิกาจับเวลา

2.1.1.2 การเตรียมให้บริการ (Services) ได้แก่ อาหารว่างและเครื่องดื่ม กล่องอาหารกลางวัน และของที่ระลึก

ก่อนเริ่มการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะขอความยินยอมในการบันทึกภาพและเสียง รวมถึงสังเกตลักษณะพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างระหว่างการสนทนากลุ่ม

3.3.5 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีการจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. นำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาถอดเทป โดยการจัดพิมพ์ข้อมูล แยกประเด็นสำคัญตามข้อคำถาม

2. ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาจัดหมวดหมู่ และเลือกข้อมูลที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือเป็นประโยชน์มาจัดหมวดหมู่ดังต่อไปนี้

2.1 แนวทางในการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

3. ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการตรวจสอบข้อมูล ดังนี้

3.1 ยืนยันความถูกต้องจากผู้ให้ข้อมูล โดยหลังจากจบการสนทนากลุ่มแล้ว ผู้วิจัยจะเป็นผู้สรุปข้อมูลและส่งไปให้ผู้ให้ข้อมูลยืนยันและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ทั้งนี้หากข้อมูลใดไม่ตรงกับเจตนาของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการปรับแก้ไข

3.2 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ด้านแหล่งที่มาของข้อมูล (Data Triangulation) ทั้ง 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และ บุคคล โดยการตรวจสอบว่าข้อมูล ณ เวลา สถานที่ และบุคคลที่ต่างกัน ข้อมูลจะยังคงเหมือนเดิมหรือไม่ พร้อมทั้งการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodology triangulation) จากวิธีการรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน แต่รวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ได้แก่ การศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ การสัมภาษณ์ในระยะที่ 1 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในระยะที่ 2 และการสนทนากลุ่มในระยะที่ 3

หลังจากนั้นนำผลการวิจัยและแนวทางเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่คลองสาม จังหวัดปทุมธานีที่ถูกต้องสมบูรณ์แล้วเสนอต่อนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง และประธานวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

บทที่ 4 ผลการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่องการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยทั้งหมด 3 ระยะ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาครัฐและชุมชนจำนวนทั้งสิ้น 16 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2 คน โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) และการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอโดยการบรรยายในรูปแบบความเรียง สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ผลการวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาบริบทพื้นที่วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

4.2 ผลการวิจัยระยะที่ 2 การศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

4.3 ผลการวิจัยระยะที่ 3 การกำหนดแนวทางเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

4.1 ผลการวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาบริบทพื้นที่วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ผลการวิจัยระยะที่ 1 มาจากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) กลุ่มตัวอย่างจำนวน 13 คน ได้แก่ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม 1 คนและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม 1 คน ประชาชนตำบลคลองสาม 3 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง ได้แก่ นายเกษตรอำเภอคลองหลวง 1 คน นายเกษตรตำบลคลองสาม 1 คน เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรจังหวัด ได้แก่ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ (ด้านเกษตรแปลงใหญ่) 1 คน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ (ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร) 1 คน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ (ด้านวิสาหกิจชุมชน) 1 คน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ (ด้านเกษตรกร

ต้นแบบ) 1 คน เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม ได้แก่ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม 1 คน และนักพัฒนาชุมชน 1 คน

ผลการวิจัยในระยะที่ 1 สามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ส่วนได้แก่

- 4.1.1 ความเป็นมาของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม
- 4.1.2 สภาพทั่วไปและสถานการณ์ปัจจุบันของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม
- 4.1.3 ลักษณะของทรัพยากรเกษตรในท้องถิ่น
- 4.1.4 ทุนของชุมชน
- 4.1.5 มุมมองและความคิดเห็นของชุมชนและภาครัฐที่มีต่อการพัฒนาชุมชนไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน
- 4.1.6 ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT analysis) ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม

4.1.1 ความเป็นมาของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม

เตยหอม เป็นพืชที่ปลูกกันในชุมชนตำบลคลองสามมาอย่างยาวนานจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งในตำบลคลองสามประกอบไปด้วย 16 หมู่คือหมู่ 1- 16 จากการให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชน กล่าวกันว่าหมู่ที่ 13 เป็นหมู่ที่มีการปลูกเตยหอมมากที่สุด โดยเริ่มต้นจากการปลูกกันในครัวเรือน ไร่ด้านข้างร่องสวนแถวบริเวณบ้านแล้วก็นำไปจำหน่ายตามตลาดได้ราคาดี เนื่องจากเตยมีกลิ่นหอมอีกทั้งยังมีคุณภาพดี ชาวบ้านละแวกนั้นจึงเริ่มหันมาสนใจปลูกตามกันมากขึ้น จนทำให้เตยกลายเป็นพืชเศรษฐกิจอันดับสองรองจากข้าวของตำบลคลองสาม เกษตรกรบางกลุ่ม ปรับพื้นที่จากการทำนาเดิมบางแปลงหันมาปลูกเตยหอมแทนเป็นอาชีพเสริม เนื่องจากเป็นพืชที่ลงทุนครั้งเดียวแต่สามารถเก็บเกี่ยวได้ตลอดปีและปลูกได้นานหลายปี ได้ราคาดี รวมถึงนำมาจำหน่ายได้หลากหลายรูปแบบทั้งแบบต้น แบบหน่อ และแบบใบ จนเกษตรกรเริ่มขยายพื้นที่ในการปลูกเตยหอมมากขึ้น ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า

“...เตยรายได้มากกว่าข้าวเยอะ แต่การลงทุนสูงกว่าข้าว เริ่ม ๆ ก็ 50,000 บาท แต่ตัดครั้งแรกก็ได้ทุนคืน เตยให้ผลผลิตตลอดทั้งปี คนไทยเขาก็ทำตาม ๆ กัน แต่มันเหนื่อยกับการเก็บเกี่ยวมากกว่านา เตยต้องทำตลอดทั้งปีไม่ได้เหมือนข้าว...” (ตัวแทนประชาชนในตำบลคลองสาม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2564)

“...เพราะปกติทุกคนมีงานประจำของตัวเอง แล้วเหมือนปลูกเตยเป็นอาชีพเสริม เขายังมีอาชีพอย่างอื่นทำอยู่ ปลูกอย่างอื่นด้วย...” (ตัวแทนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2564)

นายเกษตรตำบลคลองสามของสำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง ทราบเรื่องผลผลิตเตยหอมของชุมชน จึงลงพื้นที่สำรวจแปลงเตยหอมและแนะนำเรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ในปี พ.ศ. 2552 เกษตรกรจึงรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเตยหอมคลองสาม แต่ปัจจุบันกลุ่มดังกล่าวยังไม่ได้พัฒนาต่อ จนกระทั่งต่อมาพื้นที่การเพาะปลูกเตยหอมได้ขยายพื้นที่ออกไป และมีจำนวนเกษตรกรนาเตยมากขึ้น สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวงร่วมกับชุมชนได้จัดตั้งเป็นแปลงใหญ่เตยหอม หมู่ที่ 13 ตำบลคลองสาม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ในปีพ.ศ. 2560 รหัสแปลง 2515 จัดอยู่ในประเภทไม้ดอกไม้ประดับ โดยมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการจำนวน 40 ราย พื้นที่ขนาด 320 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการเพาะปลูกเตยหอม เพื่อวางรูปแบบการบริหารจัดการโดยเน้นให้เกษตรกรร่วมกันบริหารจัดการภายในกลุ่มกันเอง โดยมีงบประมาณให้ส่วนหนึ่งและมีหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งก็คือนายเกษตรตำบลคลองสามของสำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวงคอยให้คำปรึกษาแนะนำและให้การสนับสนุนด้านต่าง ๆ ต่อมาวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563 กลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ดังกล่าวได้จดทะเบียนเพิ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนด้วย จึงออกมาในนาม วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี โดยมีการกำหนดคุณสมบัติของสมาชิกผู้เข้าร่วมในกลุ่มดังนี้

1. ต้องขึ้นทะเบียนเกษตรกร
2. มีแปลงเตยของตนเอง
3. มีความเชี่ยวชาญด้านการเกษตรนาเตยหอม
4. มีความสนใจในด้านการรวมกลุ่มผลิตสินค้า การให้บริการ และกิจการอื่น ๆ เพื่อสร้างรายได้เพิ่มเติม
5. สามารถเข้าร่วมการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาภายในกลุ่มได้

ภาพประกอบ 2 บริเวณชุมชนหมู่ 13 ตำบลคลองสาม

ภาพประกอบ 3 แปลงเตยในตำบลคลองสาม

นอกจากนี้สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวงยังยกย่องให้ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็น Smart Farmer หรือเกษตรกรต้นแบบนาเตยหอม ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 38 คนและมีคณะกรรมการกลุ่ม ประกอบด้วยตำแหน่งประธาน รองประธาน เลขานุการ เจริญฤทธิ

ประชาสัมพันธ์ และการตลาดโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะรวมกลุ่มในการพัฒนาการผลิตเตยหอมให้มีคุณภาพ เพื่อให้ได้มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) และเป็นที่ต้องการของตลาด ภายใต้การดูแลและให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดของ นายเกษตรตำบลคลองสาม สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง

4.1.2 สภาพทั่วไปและสถานการณ์ปัจจุบันของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม

ตำบลคลองสามตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกของอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ประกอบไปด้วยหมู่ 1-16 ซึ่งแบ่งเป็น 2 ฝั่ง หมู่ 1-6 และหมู่ 7-16 โดยมีถนนคลองหลวง-เชียงรากเป็นถนนตัดผ่านหมู่ 1-6 ที่มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง ส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่น และหมู่ 7-16 ที่ยังคงพื้นที่เกษตรกรรมไว้อยู่ ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ สำหรับแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญของชุมชนคือ คลองสามหรือที่ชุมชนเรียกกันว่าลำบึงอ้ายเสียบ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า

“...แต่ละหมู่ไม่มีการรวมกลุ่มทำการท่องเที่ยว อย่างพื้นเพของคลองสามตั้งแต่หมู่ 1 จนถึงหมู่ 6 จะเป็นชุมชนเมือง หมู่ 7 นี้ก็เป็นชุมชนเมืองเหมือนกันแต่ก็จะมีทำการเกษตรการทำอะไรเขาจะแยกฝั่งกัน...” (ตัวแทนภาครัฐ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2564)

ภาพประกอบ 4 บริเวณหมู่ 1-6 ตำบลคลองสาม

ภาพประกอบ 5 บริเวณหมู่ 7-16 ตำบลคลองสาม

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีประเพณีการทำบุญตามพระพุทธศาสนาในเดือนต่าง ๆ มีความเป็นอยู่แบบเครือญาติผูกพันและพึ่งพาอาศัยกันให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโสและผู้นำชุมชน โครงสร้างการบริหารปกครองภายในชุมชนตำบลคลองสามแต่ละหมู่จะมีผู้ใหญ่บ้านจำนวน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจำนวน 1 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม(อบต.) จำนวน 1 คน ภายใต้การบริหารปกครองของกำนันจำนวน 1 คนและผู้มีอำนาจสูงสุดในการบริหารปกครองในระดับตำบลคือ นายกององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม

การใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลคลองสามแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ การใช้ที่ดินเพื่อการทำเกษตรกรรม บริเวณที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย และบริเวณที่ดินเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และส่งเสริมสภาพแวดล้อม มีสถานศึกษาของรัฐบาล 5 แห่ง โรงเรียนเอกชน 6 แห่ง มีวัดและสถานปฏิบัติธรรม 6 แห่ง สถานพยาบาลมีทั้งหมด 3 แห่ง ตลาดจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนได้แก่ตลาดไทและตลาดไอยรา ส่วนระบบสาธารณูปโภคไฟฟ้าและประปามีทั่วถึงทุกครัวเรือน

ในด้านการคมนาคมและขนส่งนั้น ตำบลคลองสามตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ 26 กิโลเมตร การเดินทางสะดวกโดยรถยนต์ส่วนตัว มีถนนสายหลักที่ใช้ในการคมนาคมและขนส่ง คือถนนมอเตอร์เวย์ ถนนพหลโยธิน มีรถประจำทาง

ร่วมบริการ คือสายรังสิตคลอง 13 หนองเสือ และสาย 187 และอยู่ห่างจากสนามบินนานาชาติ กรุงเทพฯ (Bangkok Airport) ประมาณ 25 กิโลเมตร สำหรับการสัญจรในตำบลคลองสาม มีรถสองแถวตั้งแต่หมู่ 5 ถึง หมู่ 16 และรถตู้ที่หมู่บ้านพฤษภา B (รังสิต - คลองสาม) ถึง พิวเจอร์พาร์ค รังสิต (ธัญบุรี) แต่เนื่องด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จึงไม่ค่อยมีรถสาธารณะรับส่ง และคนในพื้นที่ส่วนใหญ่นิยมใช้รถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ส่วนตัว ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า

“...ส่วนใหญ่เส้นคลองสามเนี่ยมีรถสองแถวเข้าไป จากปากทางไปสุดทาง จากหมู่ห้าไปหมู่สิบหก ถ้าไม่มีคนก็จอดแช่ เมื่อก่อนโควิดยังวิ่งปกติอยู่ แต่พอโควิดก็เลยรวนหมด ยังไม่เริ่มใหม่...” (ตัวแทนภาครัฐ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2564)

สำหรับสภาพอากาศของตำบลคลองสามนั้นสามารถแบ่งได้ 3 ฤดู คือ ฤดูร้อนเริ่มประมาณเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน ฤดูฝนเริ่มประมาณเดือนพฤษภาคม-กันยายนและฤดูหนาวเริ่มประมาณเดือนตุลาคม-มกราคม

วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนนั้นค่อนข้างคล้ายกับประเพณีราษฎร์ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ทำบุญตักบาตรวันปีใหม่ ประเพณีลอยกระทง นอกจากนี้ยังมีประเพณีตักบาตรพระร้อย และการแข่งขันพายเรือ ซึ่งในปัจจุบันงดจัดไปแล้วเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ที่ผ่านมามีวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามมีภาคีที่เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมชุมชนและให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนในการดำเนินการด้านต่าง ๆ จำนวน 3 ภาคี ได้แก่ คนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษาหรือภาควิชาการ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า

“...เมื่อก่อนวิสาหกิจที่ทำเนี่ยก็จะมีนักพัฒนามั่ง เกษตรมั่ง เข้าไปสอน เจ้าหน้าที่เขต ศิษย์เก่า สมัยก่อนศึกษาการพับเตยจากการไปทัศนศึกษาดูงานตามที่ตั้งต่าง ๆ ...” (ตัวแทนภาครัฐ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2564)

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลการศึกษาดูงานและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผ่านมาของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามดังตาราง 8 ดังนี้

ตาราง 8 การศึกษาดูงานและกิจกรรมต่าง ๆ ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม

การศึกษาดูงานและกิจกรรมต่าง ๆ ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม	
ช่วงเวลา	รายละเอียดกิจกรรม
ปลายปี พ.ศ. 2557	ถ่ายทอดออกอากาศทางโทรทัศน์ในรายการเส้นทางเศรษฐกิจของช่องมติชนข่าวค่ำ
ปลายปี พ.ศ. 2558	ถ่ายทอดออกอากาศทางโทรทัศน์ในรายการเกษตรสร้างชาติของช่องสำนักข่าวไทย TNAMCOT
ปลายปี พ.ศ. 2561	1. ถ่ายทอดออกอากาศทางโทรทัศน์ในรายการ SMART FARMER เกษตรกรปราดเปรื่อง 2. ถ่ายทอดออกอากาศทางโทรทัศน์ในรายการ มองโลกของเรา ของช่องไทยรัฐทีวี
ต้นปีพ.ศ. 2562	ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ได้รับเชิญไปออกบูธ ณ วัดเชียงรากน้อย โดยภายในงานเป็นการนำเสนอเตยหอมและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น น้ำใบเตย ลอดช่อง เปียกปูน เป็นต้น
กลางปีพ.ศ. 2563	ถ่ายทอดออกอากาศทางโทรทัศน์ในรายการ ถึงพริกถึงขิง ของช่อง DenverThaiTV
ประมาณปี พ.ศ. 2562 ถึงปัจจุบัน	นักพัฒนาชุมชนได้เชิญตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสอนวิธีต้มน้ำใบเตยและพับใบเตยให้กับนักเรียนตามงานกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในโรงเรียน
ต้นปีพ.ศ. 2564	1. คณะนิสิตจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต โดยมีนิสิตคนไทยและนิสิตจากประเทศกัมพูชาพร้อมทั้งทำนงชุตจากประเทศแคนาดาจำนวนประมาณ 15 คน เดินทางมาศึกษาดูงานที่แปลงเตย หมู่ 13 ของประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและมอบเครื่องตรวจสอบพยากรณ์อากาศให้ชุมชนจำนวน 1 เครื่อง สำหรับติดตั้งที่แปลงเตย

ช่วงเวลา	รายละเอียดกิจกรรม
ต้นปีพ.ศ. 2564	2. กลุ่มแม่บ้านที่ปลูกเตยจากเขตกรุงเทพและปริมณฑล จำนวนประมาณ 20 คน เดินทางเข้ามาศึกษาดูงานการปลูกเตยหอม วิธีการดูแลรักษา และการแปรรูปผลผลิตเตยหอม
กลางปีพ.ศ. 2564	1. สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย คลองห้า จังหวัดปทุมธานีเชิญตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไปศึกษาดูงานที่สถาบัน เป็นการศึกษากาการใช้เครื่องอบแห้งและการทำถุงหอม หลังจากนั้นสถาบันจึงสอบถามความต้องการเพิ่มเติมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ได้มติเป็นเอกฉันท์ว่าเป็นเครื่องอบแห้ง ดังนั้นสถาบันจึงมอบเครื่องอบแห้งให้กับชุมชนจำนวน 1 เครื่อง ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2564 โดยสามารถนำเตยหอมสด 6 กิโล อบเป็นเตยแห้งได้ 1 กิโล ใช้เวลาในการอบ 4-5 ชั่วโมง/ครั้ง 2. กลุ่มนิสิตจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จำนวน 2 คนได้เดินทางเข้ามาถ่ายทำวิดีโอแปลงเตย และจัดส่งวารสารเคหการเกษตรให้แก่ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม
11 ธันวาคม พ.ศ. 2564	ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯและกลุ่มนิสิตจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรได้ร่วมกันจัดโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในรูปแบบฐานการเรียนรู้จำนวน 3 ฐานได้แก่ ฐานปลูกเตยหอม ฐานทำขนมจากเตยหอม และฐานพับเตยหอม โดยมีกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นนิสิตของมหาวิทยาลัยดังกล่าวจำนวน 20 คน
ต้นปี พ.ศ. 2565	ถ่ายทอดออกอากาศทางโทรทัศน์ในรายการมหาอำนาจบ้านนาของช่อง Thai PBS

จากตารางดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงานกับวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามจำนวนมาก รวมทั้งภาครัฐในชุมชนได้ให้ความสำคัญและสนับสนุนชุมชนตลอดมาแสดงให้เห็นว่า วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามมีศักยภาพ

ในการดำเนินกิจกรรมการศึกษาฐานด้านการเกษตรและเตยหอมของตำบลคลองสามเป็นที่นิยมของทั้งคนในและนอกพื้นที่

สำหรับสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงที่อยู่ในละแวกตำบลคลองสาม ภายในบริเวณหมู่ 1-16 ประกอบไปด้วย 2 แห่ง ได้แก่

1. ฟาร์มเมล่อนชื่อ M melon farm หมู่ 5 เป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบครบวงจร มีการปลูกเมล่อน จำหน่ายเมล่อน ฟาร์มเกษตรระบบปิด และผักออแกนิก คาเฟ่และร้านอาหาร รวมถึงสระน้ำที่เลี้ยงปลานานาชนิด ภายใต้แนวคิดเป็น Smart Farm ทุกส่วนในฟาร์มเกื้อหนุนเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันครบวงจร

2. ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีหมู่ 16 เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านสิ่งแวดล้อม ที่กรมพัฒนาชุมชนให้การสนับสนุนให้กับตำบลคลองสาม อำเภอคลองหลวง เป็นการส่งเสริมอาชีพของชุมชนควบคู่กันไปด้วย โดยมีผลิตภัณฑ์ชุมชนต่าง ๆ จำหน่าย เช่น การทอเสื่อทอกระจ่างพลาสติก ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วยและผลไม้แช่อิ่ม รวมไปถึงซาโอบเตย ที่จำหน่ายในราคาย่อมเยา

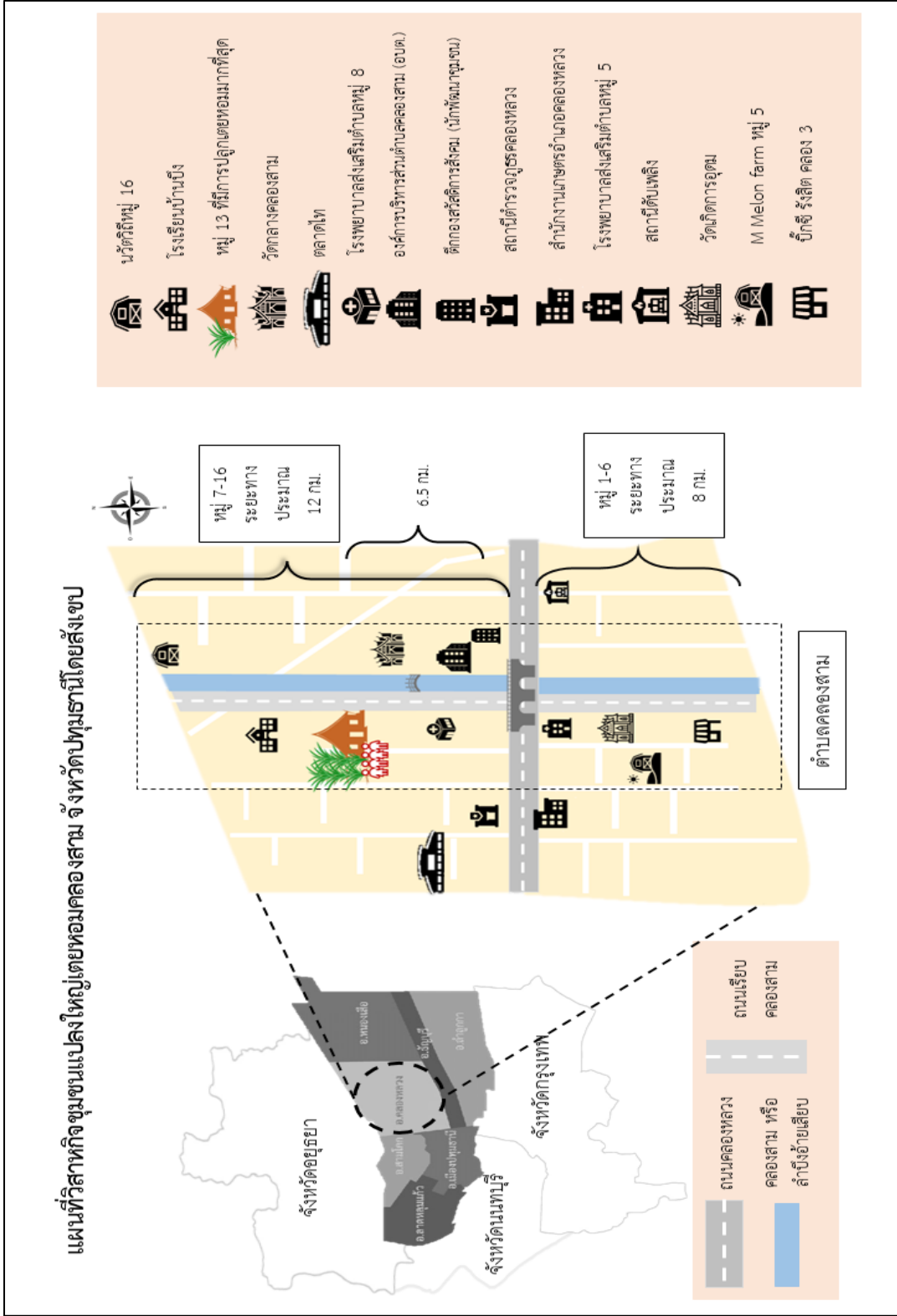
ภาพประกอบ 6 ฟาร์มเมล่อนชื่อ M melon farm

ภาพประกอบ 7 ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรมหมู่บ้าน 16

นอกจากนี้ภายในชุมชนมีกองทุนช่วยเหลือเกษตรกรต่าง ๆ ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน กองทุนแม่บ้าน กองทุนเงินล้าน กองทุนเงินแสน สหกรณ์การเกษตร และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เกษตรกรส่วนใหญ่ในตำบลคลองสามใช้บริการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ทั้งหมด ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลตำแหน่งสถานที่สำคัญภายในชุมชนและสรุปออกมาเป็นแผนที่วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี โดยสังเขป ซึ่งอ้างอิงตามแผนที่ Google ดังภาพประกอบ 8 ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 8 แผนที่วิสาทกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานีโดยสังเขป

4.1.3 ลักษณะของทรัพยากรเกษตรในท้องถิ่น

ทรัพยากรท้องถิ่นที่พบส่วนใหญ่ในตำบลคลองสามคือข้าว และรองลงมาคือเตยหอม นอกนั้นเป็นพืช ผักสวนครัวทั่วไป เช่น กระถอ้ม มะม่วง อ้อย ปาล์ม ขนุน กล้วย มะพร้าว เป็นต้น ซึ่งการปลูกข้าวในชุมชนเป็นการปลูกเพื่อจำหน่ายเท่านั้น เนื่องจากชุมชนไม่มีโรงสีข้าว จึงซื้อข้าวเพื่อบริโภคแทน ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า

“...เกษตรกรไม่กินข้าวที่ปลูก มีไว้ขายอย่างเดียว ส่งไปที่อื่น อดีตปลูกและกิน แต่ปัจจุบันปลูกแล้วขายหมดที่กินคือซื้อมาจากถุง ข้าวถุงเหมือนที่เรากินนี่แหละ แต่ก่อนเขาปลูก เขาจะเอาข้าวใส่กระสอบไป ไปสีที่โรงสี แต่โรงสีก็ไม่ค่อยมีแล้ว เขาก็ไม่ทำแล้ว...” (ตัวแทนประชาชนในตำบลคลองสาม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2564)

ในปัจจุบันราคาข้าวตกลงมากชาวบ้านจึงเริ่มหันมาปลูกพืชชนิดอื่น ๆ แทน ซึ่งพืชหนึ่งในนั้นคือเตยหอม สำหรับการปลูกเตยหอมของคนในชุมชนนั้นเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ระหว่างการเก็บเกี่ยวข้าว ด้วยกลิ่นหอมโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของเตยหอมในชุมชน ทำให้จำหน่ายได้ราคาดี และเป็นที่ยอมรับของทั้งคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ รวมถึงการผลผลิตไปต่างประเทศด้วย ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า

“...หลาย ๆ จังหวัดเขาก็โทรเข้ามาที่สำนักงานแล้วเราก็จะให้เบอร์ติดต่อไปซื้อ ละก็ซื้อไปปลูก แถวสุพรรณบุรีเอ๋ย แถวราชบุรีเอ๋ย นครปฐม แล้วก็ทางใต้ก็มี ที่เขาโทรเข้ามาติดต่ออะนะ...” (ตัวแทนภาครัฐ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2564)

“...มีพ่อค้าอยู่ 2-3 เจ้า คือเขามีพ่อค้ามารับซื้อเตยไป คนที่มารับเขาก็ไปทำอีกที่ เอาไปส่งออกนอก ส่งไปญี่ปุ่น ไปฝรั่งเศส...” (ตัวแทนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2564)

สาเหตุที่ทำให้เตยหอมของตำบลคลองสามมีคุณภาพและมีกลิ่นหอมเป็นเอกลักษณ์ เนื่องจากสภาพโครงสร้างของดินที่เป็นดินเหนียว มีแร่ธาตุอาหารในดินที่สมบูรณ์ และมีความเหมาะสมสำหรับการปลูกเตยหอม ซึ่งเป็นพืชที่สามารถปลูกได้ผลผลิตตลอดทั้งปี จึงทำให้สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวงทำเรื่องเสนอต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อพิจารณาให้เตยหอมคลองสามได้ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical

Indication) หรือจีไอ (GI) ด้านการเกษตรเพื่อยกระดับเศรษฐกิจบนพื้นฐานอัตลักษณ์และภูมิปัญญาของชุมชน รวมถึงสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนผ่านเอกลักษณ์เฉพาะตัวของทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งปัจจุบันยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาผล ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า

“ที่นี่เป็นดินเหนียว สภาพโครงสร้างของดินเหนียว จะสร้างกลิ่นเนื่องจากว่าธาตุอาหารในดินมันสมบูรณ์กว่าดินทราย ถ้าไปปลูกที่ดินทรายก็จะเป็นอีกกลิ่นหนึ่ง สภาพที่บอกว่ามันเป็น GI เหมือนลักษณะเดียวกัน เพราะโครงสร้างดินดี จึงทำให้เตยมีความหอม ความคงทน” (ตัวแทนภาครัฐ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2564)

สำหรับมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) ซึ่งเปรียบเสมือนระบบที่ป้องกันหรือลดความเสี่ยงของอันตรายที่เกิดขึ้นในสินค้าเกษตรและอาหารนั้น พบว่าเตยหอมในตลาดคลองสามยังไม่ผ่านมาตรฐานทุกแปลง มีเพียงบางแปลงที่ได้รับมาตรฐานเช่น เตยหอมที่ส่งออกต่างประเทศ หรือเตยหอมที่นำมาใช้ประกอบอาหารบางแปลง

เกษตรกรได้นำผลผลิตเตยหอมในแต่ละปีการเพาะปลูกไปใช้ประโยชน์ใน 4 ด้านหลัก ได้แก่ การส่งจำหน่ายตลาด การจำหน่ายปลีกเอง การใช้ทำพันธุ์ การใช้บริโภคในครัวเรือน ในปัจจุบันชุมชนมีการแปรรูปเตยหอมเป็นผลิตภัณฑ์ 2 ประเภท ดังนี้ 1) ประเภทอาหารและเครื่องดื่ม ได้แก่ น้ำใบเตย ชาใบเตย และขนมไทยจากใบเตย เช่น ลอดช่อง ขนมชั้นใบเตย และบัวลอยใบเตย เป็นต้น 2) ประเภทงานฝีมือ ได้แก่ พับใบเตย

ภาพประกอบ 9 ลอดช่องคลองสาม

ภาพประกอบ 10 พับใบเตย

ภาพประกอบ 11 ขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 12 น้ำใบเตย

ภาพประกอบ 13 ชาใบเตย

ชุมชนยังไม่มีการทำเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากยังมีบางครัวเรือนเกษตรกรใช้ยากำจัดศัตรูพืชในแปลงเตยหอม ซึ่งศัตรูพืชส่วนใหญ่ที่พบในเตยหอมคือ หนอนและเชื้อรา ปัจจุบันชุมชนยังไม่มีนโยบายเรื่องการลดการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก มีเพียงแต่การแนะนำกันเองแบบบอกปากต่อปากในเรื่องการฉีดสารเคมีแล้วต้องไม่ต่ำกว่า 15 วันถึงสามารถตัดเตยหอมไปใช้ได้ จึงทำให้เกษตรกรบางรายยังคงมีการใช้สารเคมีอยู่ เช่น ยาฆ่าแมลงประเภทยากำจัดหนอน กำจัดเชื้อรา เป็นต้น อย่างไรก็ตามสำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวงได้มีการให้ความรู้ในด้านการจัดการใช้สารเคมีในปริมาณที่เหมาะสม และแนะนำสารไตรโคเดอร์มาที่เป็นเชื้อราป้องกันกำจัดโรคร่วมกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์บำรุงดิน ซึ่งมีความปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวไว้ว่า

“...ยาฆ่าแมลงส่วนใหญ่จะเป็นยากำจัดหนอน มันจะมีหนอนที่เป็นแบบพวกขูด เจาะอยู่ข้างในต้นเตย ละก็จะเป็นยาพวกกำจัดเชื้อรา คนที่ไม่ใช้ยาก็คือพวกคนที่เค้าจะเอาไปทำขนมทำอะไร เค้าจะใช้สารไตรโคเดอร์มาแทน...” (ตัวแทนภาครัฐ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2564)

4.1.4 ทูนของชุมชน

จากบริบทพื้นที่ของชุมชนดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถนำมาจำแนกเป็นทูนของชุมชน 3 ประเภทดังต่อไปนี้

1. ทูนทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and culture capital) สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วนดังนี้

1.1 ลักษณะความเป็นอยู่ ในอดีตชุมชนมีวิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำ คลองสามหรือลำบึงอ้ายเสียบ เดินทางด้วยการพายเรือ ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันชุมชนมีความเป็นอยู่แบบเครือญาติผูกพันและพึ่งพาอาศัยกัน ให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโสและผู้นำชุมชน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนเป็นอย่างดี

1.2 ประเพณีและวัฒนธรรม ประเพณีในชุมชนส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายกับประเพณีราษฎร์ทั่วไป ได้แก่ 1) ประเพณีทำบุญตักบาตรวันปีใหม่ในช่วงต้นเดือนมกราคม 2) ประเพณีสงกรานต์ทำบุญเลี้ยงพระ และรดน้ำขอพรญาติผู้ใหญ่ในช่วงระหว่างวันที่ 13-15 เมษายน 3) ประเพณีลอยกระทง การจัดประกวดนางนพมาศในช่วงเดือนพฤศจิกายน นอกจากนี้มีประเพณี

ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำ ได้แก่ ประเพณีตักบาตรพระร้อย ซึ่งมีการทำบุญตักบาตรของทางวัดที่อยู่ริมฝั่งลำคลอง เป็นการบิณฑบาตทางน้ำและเป็นประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาของชาวไทยเชื้อสายมอญ อาจกล่าวได้ว่าชุมชนในอดีตมีคนชนชาติมอญอาศัยอยู่จำนวนหนึ่ง ซึ่งประเพณีนี้เป็นการจัดทำอาหารคาวหวานไว้ทำบุญตักบาตรที่วัดในช่วงออกพรรษาแรม 1 ค่ำเดือนพฤศจิกายนถึงกลางเดือนธันวาคม เป็นการทำบุญที่วัดต่าง ๆ ในตำบลคลองสามสลับกันซึ่งมีพระที่มารับบาตรแต่ละวัดจำนวนรวมประมาณ 100 รูป ตอนกลางวันในวัดจะจัดให้มีงานปิดทองนมัสการพระประธานในโบสถ์หรือพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และมีมหรสพการเล่นเพื่อความสนุกสนานตามประเพณี เช่น ละคร ลิเก และการแข่งเรือ (ในปัจจุบันงดจัดเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019)

1.3 การรวมกลุ่มในชุมชน ภายในชุมชนมีการรวมกลุ่ม ได้แก่ 1) วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม 2) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ผู้ให้บริการดูแลรับผิดชอบด้านสุขภาพอนามัยภายในชุมชน มีประจำอยู่ในทุกหมู่ 3) กลุ่มเบเกอร์รี่ตำบลคลองสาม ประกอบกิจการจำหน่ายวัสดุอุปกรณ์เบเกอร์รี่ ขนมเบเกอร์รี่และเครื่องดื่ม 4) กลุ่มแม่บ้านขนมไทย ศูนย์ OTOP คลองสาม ประกอบกิจการประเภทยายส่งขนมไทย เช่น ทองหยอด ฝอยทอง สาลี่ เม็ดขนุน และขนมหม้อแกง เป็นต้น 5) กลุ่มตุ๊กตา 4 ภาค ผลิตและจำหน่ายตุ๊กตาไทย 4 ภาค ตุ๊กตาชาวเขาเผ่าต่าง ๆ และตุ๊กตาชาววังพื้นบ้าน

2. ทุณภูมิปัญญา (Wisdom capital)

2.1 ประชาชนในตำบลคลองสามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรโดยเฉพาะประชาชนในหมู่ 7-16 ดังนั้นทุนภูมิปัญญาหลักของชุมชนคือ การทำการเกษตรเช่น กิจกรรมการเตรียมดิน การใช้ปัจจัยการผลิต เมล็ดพันธุ์ปุ๋ย การดูแลรักษา การให้ปุ๋ย การให้น้ำ การป้องกันกำจัดศัตรูพืช และการเก็บเกี่ยว การเพาะปลูกเตยหอมในชุมชนนับเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีองค์ความรู้เฉพาะในการเพาะปลูกเตยหอมดังนี้

2.1.1 การเตรียมดิน เกษตรกรเตรียมดินด้วยการไถตะ ไถแปร และการใช้เครื่องมือจอบหมุนโดยการต่อพ่วงกับรถแทรกเตอร์ตีนตะขาบ ทำการตีดิน หลังจากนั้นจึงใช้รถไถเดินตามตีคลุมทำเทือกเพื่อปรับระดับพื้นที่ให้เรียบสำหรับปลูกเตยหอม

2.1.2 การปลูก เกษตรกรในชุมชนนิยมใช้วิธีการปลูกด้วยหน่อพันธุ์ด้วยวิธีการดำโดยใช้หน่อพันธุ์เตยหอมที่มีขนาดยาว 20-30 เซนติเมตร ประมาณ 25,000 หน่อต่อไร่ปักดำลงในแปลง ปักดำเรียงกันไปเรื่อย ๆ โดยเว้นระยะห่างจากกันประมาณ 30 เซนติเมตรลงในดิน

ที่มีการทำเทือกไว้แล้วหลังจากนั้นจึงสูบน้ำเข้าพื้นที่ให้มีการขังน้ำประมาณ 3-5 ซม. เนื่องจากเตยหอมเติบโตได้ดีในพื้นที่ชุ่มชื้นหรือบริเวณขึ้นแฉะและมีน้ำขังเล็กน้อย

2.1.3 การดูแลรักษา แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะที่ 1 ตั้งตัว หลังจากปักดำเตย ประมาณ 30 วัน 2) ระยะที่ 2 แตกกอ จะอยู่ในช่วงประมาณ 30-150 วัน 3) ระยะที่ 3 เก็บเกี่ยว สามารถเก็บเกี่ยวเตยหอมได้ตั้งแต่อายุ 150 วัน ขึ้นไป

2.1.4 การเก็บเกี่ยวและการตัดจำหน่าย แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ 1) การตัดใบเพื่อนำใบเตยหอมไปใช้ในการประกอบกำดอกไม้ หรือการปรุงอาหาร ทำขนม เป็นต้น 2) การตัดต้น เพื่อนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในการทำอาหาร หรือใช้ประดับตกแต่งต่าง ๆ ได้ 3) การตัดหน่อเพื่อนำไปทำกำดอกไม้บูชาพระ

2.2 ชุมชนมีทุนภูมิปัญญาในการนำเตยหอมมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่นน้ำใบเตย ชาใบเตย ล่องช่องใบเตยน้ำกะทิ และเปียกปูนใบเตย เป็นต้น และยังมีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการนำเตยหอมมาพับเป็นดอกกุหลาบรูปทรงดอกไม้ต่าง ๆ เพื่อนำไปจัดเป็นบายศรี กำช่อดอกไม้ถวายพระ มอบให้เป็นของที่ระลึก หรือใช้ดับกลิ่นในห้องน้ำหรือในรถยนต์

3. ทุนธรรมชาติ (Natural resource capital) สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วนดังนี้

3.1 ทรัพยากรดิน ลักษณะดินเป็นดินเหนียว อุ้มน้ำได้ดี เหมาะแก่การทำอาชีพเกษตรกรรม แต่ปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่ถูกนำมาใช้ในโครงการที่พักอาศัย ทำให้ผืนดินบางส่วนขาดการบำรุงรักษา

3.2 ทรัพยากรน้ำ แหล่งน้ำตามธรรมชาติคือ คลองสามหรือลำบึงอ้ายเสียบขนานไปกับถนนสายหลักของชุมชน มีความยาวประมาณ 20 กิโลเมตร มีปลาหลากหลายชนิดอาศัยอยู่ เช่น ปลานิล เป็นต้น แต่บางฤดูกาลมีน้ำเน่าเสีย โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อนทำให้น้ำในคลองเปลี่ยนเป็นสีดำและส่งกลิ่นเหม็น สาเหตุมาจากการบำบัดน้ำเสียที่ไม่มีประสิทธิภาพ

3.3 ทรัพยากรพืช ชุมชนมีพืชเศรษฐกิจหลักที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนตำบลคลองสามจำนวน 4 ชนิด ได้แก่ ข้าว เตยหอม กระท่อม และ ปาล์ม นอกจากนี้ชุมชนยังมีผักสวนครัวทั่วไป เช่น มะม่วง อ้อย ขนุน กัลย และมะพร้าว เป็นต้น

4.1.5 มุมมองและความคิดเห็นของชุมชนและภาครัฐที่มีต่อการพัฒนาชุมชนไปเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ชุมชนและภาครัฐมีมุมมองและความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาชุมชนไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

ชุมชนและวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามมีความสนใจและต้องการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่เนื่องด้วยชุมชนยังขาดองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยว ขาดโอกาส และประสบการณ์ในการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว จึงทำให้วิสาหกิจชุมชนยังไม่มี ความมั่นใจในการลงทุนด้านการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามชุมชนยินดีรับฟังคำแนะนำ ด้านการท่องเที่ยว และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการให้ข้อมูลและพร้อมที่จะปฏิบัติตาม คำแนะนำ ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายคนกล่าวไว้ว่า

“...ถ้าถามว่าชุมชนมีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวได้ไหม ภาพรวมพอมีคนที่ จะสามารถไปพูด ไปบรรยายได้อยู่...” (ตัวแทนประชาชนตำบลคลองสาม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2564)

“...คิดว่ามีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีความพร้อมของตัวคนที่ จะเป็นวิทยากร เส้นทางที่จะเดินเข้าไปในแปลง การถ่ายรูป การรับความแปลกใหม่ ในลักษณะ เกษตรท่องเที่ยว...” (ตัวแทนภาครัฐ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2564)

“...น่าจะทำท่องเที่ยวได้ น่าจะมีคนที่สนใจอยู่...” (ตัวแทนภาครัฐ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2564)

“...อันนี้ก็ขึ้นอยู่กับผู้นำและงบประมาณ ถ้าชาวบ้านว่างเค้าก็มาทำได้...” (ตัวแทน ประชาชนตำบลคลองสาม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2564)

สำหรับมุมมองและความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐนั้น มีความคิดเห็น ว่าชุมชนมีความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวได้ภายใต้ความเข้มแข็งของผู้นำและการมีส่วนร่วม ของชุมชนเป็นส่วนสำคัญ การเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ เตยหอมคลองสามเหมือนเป็นการต่อยอดจากกลุ่มเกษตรกรไปสู่การดำเนินกิจการที่มี ความท้าทายมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ และพัฒนาทักษะการถ่ายทอดองค์ความรู้

จากชุมชนสู่นักท่องเที่ยว แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดของสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวต่าง ๆ นั้น เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐจึงให้คำแนะนำเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

1. แปลงใหญ่เตยหอมของชุมชนเหมาะแก่การเป็นแหล่งเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ แหล่งผลิตคุณภาพ แหล่งเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ในรูปแบบโปรแกรมการท่องเที่ยว One day trip ซึ่งควรเริ่มต้นที่การจัดโซนพื้นที่ให้เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยว การปลูกเตยหอมแบบปลอดสารเคมี และการปลูกพืชหรือดอกไม้อื่นผสมผสานด้วย โดยเริ่มเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวประเภทศึกษาดูงาน เช่น กลุ่มเกษตรกร คณะนิสิตนักศึกษาที่สนใจเข้ามาศึกษาดูงาน อาจมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเช่น การดำนาเตย การทำขนมไทยจากใบเตย การพับใบเตย การทำถุงหอมปรับอากาศ เป็นต้น รวมไปถึงโซนจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกชุมชนสำหรับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่น่าสนใจและนำเสนอความเป็นตัวตนของชุมชนผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยชุมชน ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวไว้ว่า

“...จุดเด่นของวิสาหกิจชุมชน หรือเกษตรกรนี่คือเป็นแหล่งเรียนรู้ เช่น อย่างเตยเนี่ย เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งผลิตคุณภาพ แหล่งเรียนรู้การแปรรูป การตลาดเตย เหมาะกับคนที่เขาต้องการมาหาความรู้แล้วนำไปพัฒนาต่อ...” (ตัวแทนภาครัฐ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 พฤศจิกายน 2564)

2. ปัจจุบันคนไทยนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ และมีความเชื่อทางศาสนาด้านการขอพรเพื่อเป็นสิริมงคลในชีวิต หากชุมชนสามารถนำเตยหอมมาร้อยเรียงเรื่องราวเชื่อมโยงกับการไหว้พระบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัดเด่นประจำตำบลคลองสามได้เช่นการทำเป็นชุดกำเตยไหว้พระ ก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์วัดดังในชุมชนและสนับสนุนผลผลิตของเกษตรกร ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวไว้ว่า

“...อีกส่วนหนึ่งคือวัด แฉงชายเคื่องไหว้ พับดอกไม้มัน out ไปแล้ว ถ้าเกิดวัดตรงนั้นมี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต้องสร้างเรื่องใช้เตยไหว้พระในวัดคลองสาม เขาจับตำนานกับวัดอุทิศที่มีอยู่ในชุมชน ก็เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถ หาช่องทางได้บุญด้วยได้สนับสนุนเกษตรกรด้วย ดีไม่ดีกว่าด้วย...” (ตัวแทนภาครัฐ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 พฤศจิกายน 2564)

3. การเข้าร่วมกับผู้ประกอบการรุ่นใหม่ SME หรือ Start up ต่างๆ เนื่องด้วยปัจจุบัน การประชาสัมพันธ์โดยหอมของชุมชนเป็นในรูปแบบปากต่อปาก ยังไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์ใน สื่อสังคมออนไลน์มากนัก จึงอาจทำให้การประชาสัมพันธ์ไม่แพร่หลายในกลุ่มลูกค้าใหม่ที่ใช้ เทคโนโลยีในการหาข้อมูล ซึ่งการเข้าร่วมกับผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่ต้องใช้เตยเป็นวัตถุดิบหลัก ในการดำเนินกิจการ จึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ผลผลิตทางการเกษตร ของตนเองให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า

“...จุดเด่นที่ชูมาตลอดก็คือความหอมของใบเตย ซึ่งเขาก็ส่งโรงงานผลิตตลอดของ แต่เราก็ ได้แค่พูด แต่ถ้ามันมีหน้าร้านติดแบรนด์ เขาจะทำยังไงให้คนรู้จักเตยของเขา ลองดูว่าเดี๋ยวนี้มันมี ผู้ประกอบการรุ่นใหม่เยอะ บางคนจบด้านนู่นด้านนี้ เราต้องไปจับตลาดพวกนี้ให้ได้ ให้มันดังมา จากร้านนั้น ว่าเราใช้วัตถุดิบจากที่นี่ เป็นการสร้างสตอรี่จากที่นี่ บางทีเราสร้างเองมันสร้างยาก ก็ถือว่าช่วยเหลือกันและกัน...” (ตัวแทนภาครัฐ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 พฤศจิกายน 2564)

4.1.6 วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT analysis) การจัดการ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม

ตาราง 9 วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT analysis) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม

	ปัจจัยที่เอื้อประโยชน์	
	จุดแข็ง	จุดอ่อน
ปัจจัยภายใน	<ol style="list-style-type: none"> มีหน่วยงานภาครัฐให้คำปรึกษาแนะนำ โดยเฉพาะสำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง ชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในดำเนิน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ คนรุ่นใหม่ เริ่มหันกลับมาสานต่ออาชีพทางการเกษตรและต้องการต่อยอดทางการเกษตร เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าทางการเกษตร 	<ol style="list-style-type: none"> ชุมชนยังไม่มีกรรวมกลุ่มทางการท่องเที่ยว ขาดประสบการณ์ องค์ความรู้เกี่ยวกับการให้บริการและการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ไม่ถนัดด้านเทคโนโลยี ยังไม่มีมาตรการควบคุมการใช้ยากำจัดศัตรูพืชซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อผู้บริโภคเตยหอมหรือซึมเข้าสู่ผิวหนังของชุมชนและนักท่องเที่ยว บางฤดูกาลมีน้ำเสียและขยะส่งกลิ่นเหม็นทำให้ส่งผลเสียต่อทัศนียภาพทางการท่องเที่ยวในชุมชน
ปัจจัยภายนอก	<ol style="list-style-type: none"> อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร ใช้เวลาเดินทางไม่นานหากเดินทางมาจากกรุงเทพมหานคร ภาครัฐให้การสนับสนุนอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลผลิตทางการเกษตร และสนับสนุนกิจกรรมศึกษาดูงาน 	<ol style="list-style-type: none"> เนื่องจากสปอร์เชื้อราแพร่กระจายและลูกกลมได้ง่าย อาจทำให้นาเตยของเกษตรกรได้รับความเสียหายจากการเข้าเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยว งบดำเนินการด้านการท่องเที่ยวจากภาครัฐมีจำนวนจำกัดตามเงื่อนไขต่าง ๆ ราคาเตยตกต่ำและการถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลางอาจทำให้เกษตรกรหันไปปลูกพืชชนิดอื่น มีข้อจำกัดในเรื่องพาหนะสาธารณะในการเดินทางเข้าถึงสถานที่

ในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม ยังไม่มีการเปิดตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่จากข้อมูลการสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์พิจารณาทรัพยากรทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกแสดงให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนดังนี้

จุดแข็งในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามคือ มีหน่วยงานภาครัฐให้คำปรึกษาแนะนำ โดยเฉพาะสำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง อีกทั้งคนในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้คนรุ่นใหม่ที่เคยอาศัยอยู่ในชุมชนเริ่มหันกลับมาสานต่ออาชีพทางการเกษตรและต้องการต่อยอดทางการเกษตร เช่น การแปรรูปผลผลิต และการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าทางการเกษตร แต่อย่างไรก็ตามจุดอ่อนของชุมชนยังมีหลายประการได้แก่ ชุมชนยังไม่มี การรวมกลุ่มทางการท่องเที่ยว ขาดประสบการณ์ องค์ความรู้เกี่ยวกับการให้บริการและการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว สาเหตุส่วนหนึ่งอาจมาจากเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ไม่ถนัดด้านเทคโนโลยี ทำให้ไม่ชำนาญในการศึกษาองค์ความรู้ทางการท่องเที่ยวผ่านสื่อมัลติมีเดีย สำหรับในด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน ในบางฤดูกาลมีน้ำเสียและขยะส่งกลิ่นเหม็นทำให้ส่งผลเสียต่อทัศนียภาพในชุมชน ซึ่งเป็นปัญหาที่ทางภาครัฐควรดำเนินการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสภาพทัศนียภาพแวดล้อมที่ดีของชุมชน นอกจากนี้ในด้านการเกษตรยังไม่มีมาตรการควบคุมการใช้จ่ายกำจัดศัตรูพืชซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อการบริโภคเตยหอมหรือซึมเข้าสู่ผิวหนังของชุมชน และนักท่องเที่ยว

โอกาสในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามคือ จังหวัดปทุมธานีเป็นจังหวัดที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร จึงทำให้ใช้เวลาเดินทางไม่นาน อีกทั้งภาครัฐได้ให้การสนับสนุนอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลผลิตทางการเกษตรได้แก่เครื่องอบเตย รวมไปถึงการสนับสนุนกิจกรรมศึกษาดูงานให้องค์ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม แต่อย่างไรก็ตามอุปสรรคของชุมชนยังมีหลายประการ ได้แก่ ราคาเตยตกต่ำและการถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลางอาจทำให้เกษตรกรหันไปปลูกพืชชนิดอื่น อีกทั้งสปอร์เชื้อราที่แพร่กระจายและลูกกลมได้ง่าย อาจทำให้หน้าเตยของเกษตรกรได้รับความเสียหายจากการเข้าเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยว สำหรับในด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวแล้วยังมีข้อจำกัดในเรื่องพาหนะสาธารณะ นอกจากนี้งบประมาณในการดำเนินการท่องเที่ยวจากภาครัฐมีจำนวนจำกัดตามเงื่อนไขต่าง ๆ

4.2 ผลการวิจัยระยะที่ 2 การศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ผลการวิจัยระยะที่ 2 มาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 8 คน ได้แก่ นายเกษตรตำบลคลองสาม 1 คน ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม 1 คน นักพัฒนาชุมชน 1 คน และสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม 5 คน

ผลการวิจัยในระยะที่ 2 จึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ส่วนได้แก่

4.2.1 ปฏิทินพืชเศรษฐกิจของตำบลคลองสาม

4.2.2 ปฏิทินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

4.2.3 รายการเมนูอาหาร ขนมหวานและเครื่องดื่มจากเตยหอม

4.2.4 ขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

4.2.1 ปฏิทินพืชเศรษฐกิจของตำบลคลองสาม

วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม นอกจากปลูกข้าวและเตยหอม เป็นพืชเศรษฐกิจหลักของชุมชนแล้ว ชุมชนยังนิยมปลูกกระท่อมและปาล์มอีกด้วย จากชุดคำถาม ชุมชนในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถจัดทำเป็นปฏิทินพืชเศรษฐกิจของตำบลคลองสามได้ดังภาพประกอบ 14 ในหน้าถัดไป

ชนิดพืช/เดือน	ลักษณะเฉพาะ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1. ข้าวนาปี 	ช่วงเดือนที่สามารถเพาะปลูกได้												
	ช่วงเดือนที่ศัตรูพืชระบาด			เพลี้ยกระโดด						เชื้อรา			
	ช่วงเดือนที่ผลผลิตดีพร้อมจำหน่าย												
ข้าวนาปรัง 	ช่วงเดือนที่สามารถเพาะปลูกได้												
	ช่วงเดือนที่ศัตรูพืชระบาด			เพลี้ยกระโดด						เชื้อรา			
	ช่วงเดือนที่ผลผลิตดีพร้อมจำหน่าย												
2. เตยหอม 	ช่วงเดือนที่สามารถเพาะปลูกได้												
	ช่วงเดือนที่ศัตรูพืชระบาด		เชื้อรา		ไรแดง								เห็บรา
	ช่วงเดือนที่ผลผลิตดีพร้อมจำหน่าย												
3. กระต้อม 	ช่วงเดือนที่สามารถเพาะปลูกได้												
	ช่วงเดือนที่ศัตรูพืชระบาด												
	ช่วงเดือนที่ผลผลิตดีพร้อมจำหน่าย												
4. ปาล์ม 	ช่วงเดือนที่สามารถเพาะปลูกได้												
	ช่วงเดือนที่ศัตรูพืชระบาด												
	ช่วงเดือนที่ผลผลิตดีพร้อมจำหน่าย												

ภาพประกอบ 14 ปฏิทินเศรษฐกิจของตำบลคลองสาม

จากภาพประกอบ 14 ปฏิทินพืชเศรษฐกิจของตำบลคลองสามสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ข้าว

ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดในตำบลคลองสาม ซึ่งในตำบลคลองสามมีพื้นที่เพาะปลูกข้าว 3,353.25 ไร่ (สำนักงานเกษตรอำเภอกลองหลวง, 2564) คิดเป็น 10 % จากพื้นที่ทั้งหมดของตำบลคลองสามประมาณ 30,000 ไร่ (องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม, 2563) โดยสามารถแบ่งลักษณะการทำนาตามฤดูกาลได้ 2 ประเภทได้แก่

1.1 ข้าวนาปี เป็นข้าวที่ไม่ไวต่อแสง สามารถปลูกได้ดีในช่วงฤดูฝน ต้องอาศัยน้ำและแสงแดดในปริมาณที่เหมาะสม เริ่มเพาะปลูกได้ตั้งแต่ช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนตุลาคม และสามารถเก็บเกี่ยวไปจำหน่ายได้ผลผลิตดีในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม

1.2 ข้าวนาปรัง เป็นข้าวที่ไวต่อแสง ไม่จำเป็นต้องอาศัยน้ำและแสงแดดมาก เริ่มเพาะปลูกได้ตั้งแต่ช่วงเดือนตุลาคมถึงมีนาคม และสามารถเก็บเกี่ยวไปจำหน่ายได้ผลผลิตดีในช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน

แมลงศัตรูพืชของทั้งข้าวนาปีและข้าวนาปรังคือ เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล เป็นแมลงที่ใช้ปากดูดกินน้ำเลี้ยงและทำลายการเจริญเติบโตของต้นข้าวทำให้ต้นเหี่ยวและแห้งเป็นสีน้ำตาลแก่ซึ่งมักพบได้ในช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน นอกจากนี้ยังพบศัตรูพืชประเภทเชื้อรา เกิดจากการแพร่กระจายปลิวไปตามลมไปเกาะตามต้นกล้า ทำให้เกิดเป็นโรคใบไหม้ โรคใบจุดสีน้ำตาลเป็นต้น ซึ่งมักพบได้ในช่วงเดือนกันยายนถึงตุลาคม

2. เตยหอม

เตยหอมเป็นพืชที่มีการเพาะปลูกและสร้างมูลค่าสูงทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนตำบลคลองสามรองจากข้าว ซึ่งในตำบลคลองสามมีพื้นที่เพาะปลูกเตยหอมจำนวนประมาณ 532 ไร่ (สำนักงานเกษตรอำเภอกลองหลวง, 2564) เตยหอมเป็นพืชที่สามารถเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในช่วงเดือนพฤษภาคม-ตุลาคมที่เป็นช่วงฤดูฝนจะมีสีเขียวสดและส่งกลิ่นหอมมากกว่าช่วงเดือนอื่นๆ

ศัตรูพืชที่พบในเตยหอมได้แก่ หนอน เชื้อราและไรแดง 1) หนอนจะเข้าไปกัดกินแกนลำต้นเตยหอมทำให้ไม่สามารถแตกหน่อได้ ทั้งนี้การพบหนอนในเตยหอมนั้นขึ้นอยู่กับารดูแลรักษาของเกษตรกร 2) เชื้อราทำให้รากเตยหอมเน่าและตาย หรือเรียกตามภาษาชาวบ้านว่า “ลำต้นเน่ายืนต้นตาย” ซึ่งมักพบได้ในช่วงเดือนธันวาคมถึงกุมภาพันธ์ 3) ไรแดงเป็นแมงที่ดูดกินน้ำเลี้ยงในเตยหอม ทำให้ใบเตยหอมมีมีจุดดำประสีเหลืองซีด ยอดไหม้ ใบเหี่ยวแห้ง ซึ่งมักพบได้ใน

ช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม ศัตรูพืชจึงเป็นอุปสรรคต่อผลผลิตเตยหอมของเกษตรกร จึงทำให้ต้องมีการนำสารไตรโครเดอร์มาและสารเคมีชนิดอื่น ๆ เข้ามาใช้เพื่อป้องกันและกำจัด ศัตรูพืช

3. กระพ๋อม

กระพ๋อมเป็นพืชที่เริ่มนิยมปลูกกันมากขึ้นในตำบลคลองสาม ซึ่งชุมชนนิยมปลูกครัวเรือน ละ 4-5 ต้น พบได้มากในหมู่ 12,13 และ 14 โดยรวมแล้วประมาณ 3,000 - 4,000 ต้น เนื่องจาก ดูแลรักษาง่ายและจำหน่ายได้ราคาดี นอกจากนี้สามารถเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิต ได้ตลอดทั้งปี โดยใน 1 เดือนสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ 2 ครั้ง แต่มีเพ็ญน้ำมันเป็นแมลงศัตรูพืช ที่ดูดกินน้ำเลี้ยงตามใบ ตามยอด ทำให้ใบหงิกงอ เหลืองร่วง ต้นไม้แตกยอดอ่อน ซึ่งมักพบ ได้ในช่วงเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์

4. ปาล์ม

ปาล์มเป็นพืชเศรษฐกิจอีกชนิดหนึ่งของตำบลคลองสามที่มีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ 35 ไร่ ปาล์มสามารถเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ตลอดทั้งปี โดยใน 1 เดือนสามารถเก็บเกี่ยว ผลผลิตได้ 2 ครั้งเช่นเดียวกับกระพ๋อม แต่มีด้วงมะพร้าวเป็นแมลงศัตรูพืชที่เข้าไปเจาะแกนลำต้น ทำให้ลำต้นเน่าและตาย ทั้งนี้การพบด้วงมะพร้าวในปาล์มนั้นขึ้นอยู่กับ การดูแลรักษา ของเกษตรกร

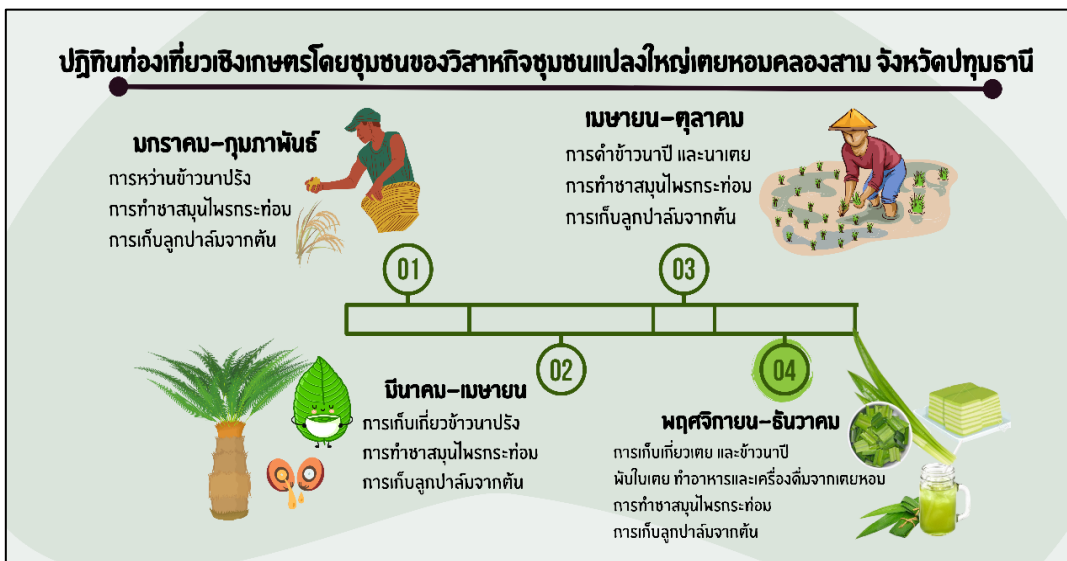
4.2.2 ปฏิทินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

จากปฏิทินพืชเศรษฐกิจของตำบลคลองสามข้างต้น ผู้วิจัยนำข้อมูลพืชเศรษฐกิจ ของชุมชนมาวิเคราะห์เพื่อเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนที่แสดงให้เห็นถึง กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ความสัมพันธ์กับช่วงเวลาการเพาะปลูกตามปฏิทินรอบปี โดยนำเสนอ ออกมาในรูปแบบตารางดังตาราง 10 และรูปแบบแผนภาพดังภาพประกอบ 15 ดังนี้

ตาราง 10 ปฏิทินท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

ปฏิทินท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	
เดือน	กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน
มกราคม	1) การหว่านข้าวนาปรัง
กุมภาพันธ์	2) การทำชาสมุนไพรกระท่อม
	3) การเก็บลูกปาล์มจากต้น
มีนาคม	1) การเก็บเกี่ยวข้าวนาปรัง
	2) การทำชาสมุนไพรกระท่อม
เมษายน	3) การเก็บลูกปาล์มจากต้น
พฤษภาคม	1) การดำข้าวนาปี และการดำนาเตย
มิถุนายน	2) การทำชาสมุนไพรกระท่อม
กรกฎาคม	3) การเก็บลูกปาล์มจากต้น
สิงหาคม	
กันยายน	
ตุลาคม	
พฤศจิกายน	1) การเก็บเกี่ยวเตยและข้าวนาปี
ธันวาคม	2) การแปรรูปเตยหอม เช่น การพับเตย ทำขนม ทำอาหารและเครื่องดื่มจากเตยหอม เป็นต้น
	3) การทำชาสมุนไพรกระท่อม
	4) การเก็บลูกปาล์มจากต้น

หมายเหตุ : เตยหอม กระท่อม และปาล์มสามารถเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวได้ตลอดทั้งปี แต่ในช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคมมีความเหมาะสมกับการเที่ยวชมแปลงเตยหอมเนื่องจากสภาพอากาศไม่ร้อนและแปลงเตยหอมไม่ชื้นแฉะจนเกินไป

ภาพประกอบ 15 ปฏิทินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

จากตาราง 10 และภาพประกอบ 15 ปฏิทินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ดังกล่าวข้างต้นสามารถอธิบายได้ว่า

ในเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ นักท่องเที่ยวสามารถทำกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ซึ่งมีวิทยากรชุมชนหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเป็นผู้บรรยายให้ความรู้ทางการเกษตรดังนี้ 1) การหว่านข้าวนาปรัง 2) การทำชาสมุนไพรกระท่อม 3) การเก็บลูกปาล์มจากต้น

ในเดือนมีนาคม-เมษายน นักท่องเที่ยวสามารถทำกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ซึ่งมีวิทยากรชุมชนหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเป็นผู้บรรยายให้ความรู้ทางการเกษตรดังนี้ 1) การเก็บเกี่ยวข้าวนาปรัง 2) การทำชาสมุนไพรกระท่อม 3) การเก็บลูกปาล์มจากต้น

ในเดือนเมษายน-ตุลาคม นักท่องเที่ยวสามารถทำกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ซึ่งมีวิทยากรชุมชนหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเป็นผู้บรรยายให้ความรู้ทางการเกษตรดังนี้ 1) การดำข้าวนาปี และการดำนาเตย 2) การทำชาสมุนไพรกระท่อม 3) การเก็บลูกปาล์มจากต้น

ในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม นักท่องเที่ยวสามารถทำกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ซึ่งมีวิทยากรชุมชนหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเป็นผู้บรรยายให้ความรู้ทางการเกษตรดังนี้ 1) การเก็บเกี่ยวเตยและข้าวนาปี 2) การแปรรูปเตยหอม เช่น การฟังเตย ทำขนม ทำอาหารและเครื่องดื่มจากเตยหอม 3) การทำชาสมุนไพรกระท่อม 4) การเก็บลูกปาล์มจากต้น

จากปฏิทินพืชเศรษฐกิจของตำบลคลองสามจะเห็นว่า เตยหอม กระท่อม และปาล์มเป็นพืชที่ให้ผลผลิตได้ตลอดทั้งปี จึงสามารถจัดกิจกรรมท่องเที่ยวโดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

พืชดังกล่าวได้ในทุกเดือน แต่อย่างไรก็ตามจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการพบว่าสมาชิกของชุมชน
 ลงความเห็นให้ว่าสามารถมาเที่ยวได้ทุกช่วงฤดูกาลเนื่องจากเตยหอมสามารถให้ผลผลิตได้
 ตลอดทั้งปี แต่แนะนำเป็นช่วงฤดูหนาวในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม เพราะอากาศดี มีลมพัดเย็น
 สบายแปลงเตยไม่ชื้นและจนเกินไป หรือในช่วงเทศกาลวันหยุดก็สามารถมาเที่ยวได้เช่นกัน

4.2.3 รายการเมนูอาหาร ขนมหวานและเครื่องดื่มจากเตยหอม

จากชุดคำถามการแปรรูปทรัพยากรเตยหอม ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลมารวบรวมได้เป็น
 รายการเมนูอาหาร ขนมหวานและเครื่องดื่มจากเตยหอม เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความ
 คิดสร้างสรรค์ในการนำทรัพยากรเตยหอมมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าและคุณค่า ดังตาราง 11 ดังนี้

ตาราง 11 รายการเมนูอาหาร ขนมหวานและเครื่องดื่มจากเตยหอม

อาหาร	ขนมหวาน		เครื่องดื่ม
	ขนมไทย	เบเกอรี่	
	ไก่/หมูห่อเตยหอม	ลอดช่อง	
ปลาเส้นทอดเตยหอม	ขนมชั้นเตยหอม	คุกกี้เตยหอม	น้ำเตยหอมมินท์
ปลาแห้งเตยหอม	เปียกปูนเตยหอม	แพนเค้กเตยหอม	น้ำอุ่นเตยหอม
ข้าวมันไก่เตยหอม	สาकुเตยหอม	วาฟเฟิลเตยหอม	ชาเตยหอม
ข้าวเหนียวเตยหอม	สังขยาเตยหอม	ชิฟฟอนเตยหอม	กาแฟเตยหอม
กวยช่ายเตยหอม	บัวลอยเตยหอม	โดนัทเตยหอม	น้ำเต้าหู้เตยหอม
ขนมจีนเตยหอม	วุ้นเตยหอม	ขนมปังเตยหอม	นมเตยหอม
แกงกะทิ	ขนมถ้วยเตยหอม	เครปเตยหอม	น้ำมะตูมเตยหอม
ห่อหมกใบเตย	ข้าวต้มมัดเตยหอม	ครัวซองเตยหอม	น้ำตะไคร้เตยหอม
ข้าวต้มหมู/ไก่/ปลา	ขนมครกใบเตย	ไอศกรีมเตยหอม	น้ำเก๊กฮวยเตยหอม
เตยหอม	ตะโก้เตยหอม	빙ซูเตยหอม	น้ำกระเจี๊ยบเตยหอม
ผัดเต้าหู้เตยหอม	ทองม้วนสดเตยหอม		น้ำกระท่อมเตยหอม
ไข่เค็มใบเตย	ถ้วยฟูเตยหอม		น้ำว่านหางจระเข้
	อาลัวเตยหอม		เตยหอม
	อินทนิล		น้ำเตยหอมโชดา
	ข้าวเกรียบเตยหอม		

4.2.4 ขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามมีขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนทั้ง 4 ด้านดังต่อไปนี้

1. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

1.1 การบริหารจัดการพื้นที่และทรัพยากรท้องถิ่น

ในพื้นที่ชุมชนยังไม่มีสิ่งก่อสร้างที่ใช้สำหรับการท่องเที่ยวและยังไม่มีการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม จึงได้มีการกำหนดการจัดการพื้นที่ในชุมชนโดยสังเขปสำหรับการท่องเที่ยวไว้ในกรณีมีผู้มาศึกษาดูงานแปลงเตยดังตาราง 12

ตาราง 12 การจัดการพื้นที่ในชุมชนสำหรับการท่องเที่ยว

การจัดการพื้นที่ในชุมชนสำหรับการท่องเที่ยว	
สถานที่รองรับนักท่องเที่ยว	บ้านของประธานวิสาหกิจชุมชนเป็นสถานที่รองรับ มีโต๊ะและเก้าอี้สามารถรองรับคนได้ประมาณ 30 คน และสามารถจัดเป็นฐานการเรียนรู้ได้
ห้องน้ำ	บ้านของประธานวิสาหกิจชุมชนจำนวน 1 ห้อง
สถานที่จอดรถ	1. หน้าบ้านประธานวิสาหกิจชุมชน 2. ตามซอยต่างๆในชุมชน 3. หากเดินทางมาเป็นหมู่คณะด้วยรถขนาดใหญ่สามารถขอความอนุเคราะห์จอดในวัดหรือโรงเรียนในบริเวณใกล้เคียง กับชุมชนได้
แปลงสาธิต	แปลงสาธิตการปลูกเตยหอมอยู่บริเวณบ้านประธานวิสาหกิจชุมชนบ้านจำนวน 1 แปลง
ซุ้มขายของที่ระลึก	บริเวณหน้าบ้านประธานวิสาหกิจชุมชน

1.2 การบริหารงานบุคคล

ชุมชนยังไม่ได้มีการรวมกลุ่มดำเนินการท่องเที่ยว ซึ่งหากสามารถเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ผู้วิจัยได้ให้สมาชิกของชุมชนวิเคราะห์และเสนอความคิดเห็นในการระบุตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบสำหรับการดำเนินการท่องเที่ยวที่ชุมชนสามารถจัดสรรตามความรู้ความสามารถของสมาชิกชุมชนในตำแหน่งต่าง ๆ ได้โดยสังเขปดังนี้

ตาราง 13 การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบสำหรับการท่องเที่ยว

การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบสำหรับการท่องเที่ยว	
ตำแหน่ง	หน้าที่ความรับผิดชอบ
ประธาน	มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแลภาพรวมด้านการท่องเที่ยว บริหารจัดการดูแลฝ่ายต่าง ๆ ให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ มีอำนาจในการตัดสินใจ สามารถมอบหมายงานให้บุคคลากรได้อย่างถูกต้องเหมาะสมเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้
ฝ่ายต้อนรับและให้บริการ	มีหน้าที่ต้อนรับทักทายนักท่องเที่ยว แนะนำโปรแกรมการท่องเที่ยว และข้อควรปฏิบัติต่าง ๆ ดำเนินการลงทะเบียน เตรียมใบเสร็จรับเงิน เตรียมอาหารและเครื่องดื่ม รวมไปถึงวัสดุอุปกรณ์ที่นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้ในกิจกรรมท่องเที่ยว และดูแลความเรียบร้อยของสถานที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยว จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น
ฝ่ายวิทยากร/มัคคุเทศก์ท้องถิ่น	มีหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนและองค์ความรู้ด้านการเกษตรแก่นักท่องเที่ยว
ฝ่ายการตลาดและประชาสัมพันธ์	มีหน้าที่ออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยว ประสานงานขอความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ออกแบบสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์โปรแกรมการท่องเที่ยวผ่านช่องทางออนไลน์ และออฟไลน์
ฝ่ายธุรการ	มีหน้าที่จัดการด้านบัญชี รายรับ รายจ่าย และรายงานสถานการณ์การเงิน จุดบันทึกรายละเอียดการประชุมกลุ่ม เก็บข้อมูลประจำวัน และประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยว เป็นต้น

1.3 การเงิน

วิสาหกิจชุมชนมีการจัดบันทึกทุกครั้งที่มีความเคลื่อนไหวทางการเงิน ในปัจจุบันสำนักงานเกษตรจังหวัดมีงบประมาณสนับสนุนสำหรับซื้อปุ๋ยในราคาขายออมเยา และเงินส่วนที่เหลือจะเก็บไว้สำหรับดำเนินกิจการด้านอื่น ๆ ของกลุ่มต่อไป

1.4 การจัดการความปลอดภัย

หากในชุมชนมีผู้ได้รับอุบัติเหตุหรือเกิดเหตุกรณีฉุกเฉิน ฝ่ายพยาบาลของชุมชนที่เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สามารถปฐมพยาบาลเบื้องต้น และนำส่งโรงพยาบาลใกล้เคียง ซึ่งได้แก่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหมู่ 5 และหมู่ 8 หากเกิดเหตุอาชญากรรม นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อได้ที่สำนักงานตำรวจสถานีตำรวจภูธรคลองหลวง ตำบลคลองสอง

1.5 การโฆษณาและประชาสัมพันธ์

วิสาหกิจชุมชนมีเพจเฟสบุ๊กสำหรับประชาสัมพันธ์งานต่าง ๆ ของกลุ่ม หรือสามารถรับทราบเรื่องราวเผยแพร่ต่าง ๆ ของชุมชนได้ผ่านทางรายการย้อนหลังในช่องยูทูบ สำหรับช่องทางออนไลน์ ชุมชนมีป้ายบอกชื่อสถานที่ชุมชนตั้งอยู่หน้าบ้านประธานวิสาหกิจชุมชน

ปานกลางเพียงเล็กน้อย จนกระทั่งปี พ.ศ. 2563 ได้จัดตั้งเป็น **วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่หอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี** โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการผลิตเกษตรที่เป็นมิตรต่อตนเองของชุมชนให้มีความปลอดภัยตาม GAP (GOOD AGRICULTURAL PRACTICES)

1. การเตรียมดิน
เกษตรกรเตรียมดินด้วยการไถแปร และการใช้เครื่องจักรขุดพรวนดินก่อนนำขี้เถ้าคอกมูลคอกสัตว์มาใส่ การไถดิน หลังจากนั้นก็ใช้มือถอนวัชพืชที่ขึ้นตามโคนต้นเพื่อทำหลุมสำหรับปลูก

2. การปลูกยกยอ
ใช้วิธีการปลูกด้วยเมล็ดผู้ช่วยวิชาการลำ ซึ่งปทุมธานีเกษตรประณีตมากที่สุด การใช้ขี้เถ้าคอกมูลคอกสัตว์ประมาณ 20-30 กิโลกรัมต่อไร่ ประมาณ 25,000 กิโลกรัมต่อไร่ ปีแล้วจึงเปลี่ยนเป็นการเตรียมดิน ทำหลุมเพื่อปลูกระยะสั้นที่ใส่ปุ๋ย และสูบน้ำที่น้ำที่ทำการจึงน้ำประมาณ 3-5 ชม.

3. การดูแลรักษา
แปลงปลูกเป็น 3 ระยะ ได้แก่
ระยะที่ 1 ตั้งแต่วันปลูกกล้าขี้เถ้าคอก มูลประมาณ 30 วัน
ระยะที่ 2 เพาะกลุ่ จะอยู่ในช่วงประมาณ 30-150 วัน
ระยะที่ 3 เก็บเกี่ยว สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ตั้งแต่อายุ 150 วันขึ้นไป

1. การตัดใบ เพื่อนำใบยกยอไปใช้ ในการประกอบก๋วยเตี๋ยว หรือ การปรุงอาหาร ทำขนม เป็นต้น
2. การตัดต้น เพื่อนำไปใช้เป็นวัตถุดิบ ในการทำอาหาร หรือใช้ประดับ ตกแต่งต่าง ๆ ได้
3. การตัดหน่อ เพื่อนำไปทำก๋วยเตี๋ยว บุษายะ

วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เคยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี
★ 5 (รีวิว 1 รายการ) - การท่องเที่ยวและการขนส่ง

[กำลังติดตาม](#)

ภาพประกอบ 16 เพจเฟสบุ๊กของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เคยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ภาพประกอบ 17 บ้ายบอกลสถานที่ตั้งหมู่ 13 ที่มีการเพาะปลูกเตยหอมมากที่สุด

1.6 การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับองค์กรต่างๆ เพื่อสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยว

ในปัจจุบันชุมชนมีการติดต่อกับสำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง โดยมีนายเกษตรตำบลคลองสามให้การส่งเสริมและประสานการถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิต การจัดการผลผลิตทางการเกษตร ให้คำปรึกษาแนะนำ ดูแลการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และสนับสนุนงบประมาณให้ใน 3 ปีแรกที่จัดตั้งกลุ่มเป็นเกษตรแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม (พ.ศ.2560-2563)

2. ด้านการรองรับและให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

2.1 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ลักษณะการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ชุมชนมีดังนี้ รถสาธารณะ ได้แก่ รถแท็กซี่ รถตู้รับส่งฟิวเจอร์พาร์ค รังสิตถึงหมู่บ้านพฤษา B (รังสิต – คลองสาม) และรถสองแถวให้บริการรับส่งตั้งแต่หมู่ 1-7 และหมู่ 8 – 16 หากเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว รถตู้ รถทัวร์ สามารถจอดได้ตามซอยต่าง ๆ ในทุกหมู่หรือสามารถขอความอนุเคราะห์จอดในวัดหรือโรงเรียนในชุมชน

2.2 ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน

ชุมชนมีระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน 3 ประการดังนี้

2.2.1 การไฟฟ้า มีไฟฟ้าครบทุกครัวเรือนโดยใช้ไฟฟ้าจากส่วนภูมิภาคอำเภอคลองหลวงและการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอบางปะอิน

2.2.2 การประปา หมู่ 1-7 ใช้น้ำประปาภูมิภาค หมู่ 8-16 ใช้น้ำประปาขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม

2.2.3 การสื่อสารโทรคมนาคมทุกเครือข่าย สัญญาณโทรศัพท์มือถือใช้งานได้ตามปกติเกือบทุกครัวเรือน มีโทรศัพท์ประจำบ้าน แต่เครือข่ายอินเทอร์เน็ตไร้สาย (WIFI) ยังไม่เข้าถึงทุกครัวเรือน

2.3 สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว

จากการศึกษาดูงานและกิจกรรมต่าง ๆ ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามที่ผ่านมา ชุมชนได้อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเยือนด้วยการให้บริการต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า หากมีนักท่องเที่ยวมาเยือน ชุมชนจะสามารถให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกได้ดังต่อไปนี้

ตาราง 14 สิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชนสำหรับการท่องเที่ยว

สิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชนสำหรับการท่องเที่ยว	
การให้บริการห้องน้ำ	ที่บ้านประธานวิสาหกิจชุมชนจำนวน 1 ห้อง
การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม	ชุมชนสามารถจัดเตรียมอาหารและเครื่องดื่มตามความต้องการของนักท่องเที่ยวและที่นั่งสำหรับรับประทานอาหารได้
การบริการวิทยากรนำเที่ยว	ตัวแทนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมสามารถเป็นวิทยากรนำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวได้
สินค้าที่ระลึก	ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่ทำจากเตยหอมจำหน่าย เช่น น้ำใบเตย ชาใบเตย ลอดช่อง และเปียกปูนน้ำกะทิสด เป็นต้น

2.4 การให้บริการด้านสุขอนามัยในชุมชน

ทุกครั้งหลังจากผู้มาเยือนชุมชนเดินทางกลับ ชุมชนมีการทำความสะอาดพื้นที่รวมถึงอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เรียบร้อย หากมีกิจกรรมการประกอบอาหารคาวหรืออาหารหวาน ชุมชนมีผ้าปูโต๊ะ และสวมใส่ผ้ากันเปื้อนเพื่อความสะดวกในการปรุงอาหาร แต่ยังไม่มีการกำหนดมาตรฐานอนามัยในสถานที่และสิ่งอุปโภคบริโภคอย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ชุมชนได้มีการกำหนดมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สำหรับบุคคลภายนอกที่ต้องการเดินทางเข้ามาที่ชุมชนไว้ดังนี้

2.4.1 ต้องสวมหน้ากากอนามัยก่อนเข้าพื้นที่ทุกครั้ง

2.4.2 มีจุดให้บริการเจลแอลกอฮอล์ล้างมือและสบู่ล้างมือตามสถานที่สาธารณะ แต่ค่อนข้างน้อย ยังไม่ครบทุกจุด

2.5 การให้บริการความรู้และข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว

ชุมชนสามารถให้บริการความรู้และข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนให้กับผู้มาเยือน 2 ช่องทางดังนี้

2.5.1 ตัวแทนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนผู้มีทักษะความสามารถในการถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนและองค์ความรู้ด้านการเกษตร

2.5.2 ช่องทางออนไลน์ผ่านเพจเฟสบุ๊กของชุมชน ที่มีการนำเสนอข้อมูลและข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับชุมชน

2.6 การกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวตามฤดูกาลเพาะปลูก

ชุมชนได้แสดงความเห็นตรงกันว่าช่วงฤดูกาลที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวมากที่สุดคือช่วงเดือนพฤศจิกายน - มกราคมหรือช่วงฤดูหนาว เนื่องจากสภาพอากาศดี มีลมหนาวพัด พื้นที่ไม้ชื้นแฉะเหมือนช่วงฤดูฝน สำหรับช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวโดยเฉพาะการเข้าชมแปลงเตยสาธิตนั้นเป็นช่วงเวลาประมาณ 08:00 -10:30 น. เนื่องจากเป็นช่วงที่เตยกำลังส่งกลิ่นหอม อากาศไม่ร้อนจนเกินไป และเกษตรกรส่วนใหญ่สะดวกให้บริการในช่วงเช้า

3. ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

3.1 กิจกรรมท่องเที่ยว

ชุมชนลงความเห็นเห็นว่าจากกิจกรรมที่ชุมชนเคยจัดและได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรตามโรงเรียนในชุมชนหรือรายการโทรทัศน์ต่าง ๆ ที่เข้ามาถ่ายยั้นนั้น สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวได้ ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 15 กิจกรรมท่องเที่ยว

กิจกรรมท่องเที่ยว	
กิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
กิจกรรมปลูกเตย ตัดเตย ดูแลรักษาเตย	เป็นการพาผู้มาเยือนไปชมแปลงเตยเพื่อศึกษาวิธีการปลูกเตย ตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมดิน การปลูกเตยด้วยวิธีการดำเตย และ วิธีการตัดเตยเพื่อนำไปจำหน่าย
กิจกรรมการพับเตย	เป็นการนำเตยหอมมาพับเป็นรูปดอกไม้ทรงต่าง ๆ ทั้งดอกกุหลาบ บาน ดอกกุหลาบตูม ดอกกระเจียว เป็นต้น ซึ่งยังสามารถนำ ดอกไม้ชนิดต่าง ๆ ที่พับแล้วนำมาประกอบกันเป็นช่อดอกไม้ หรือ กำดอกไม้ หรือจัดเป็นบายศรี ที่สามารถนำไปถวายพระ มอบให้ เป็นของที่ระลึก หรือใช้ดับกลิ่นในห้องน้ำหรือในรถยนต์
กิจกรรมทำขนมหวาน จากเตยหอม	กิจกรรมทำขนมหวานเช่นเปียกปูนใบเตย บัวลอยใบเตย เป็นต้น เป็นการนำเตยหอมมาแปรรูปเป็นขนมหวานด้วยกรรมวิธีการผลิต ตามสูตรของชุมชน

3.2 ผลิตภัณฑ์ชุมชน

ผลิตภัณฑ์ในชุมชนมีดังนี้

3.2.1 ผลิตภัณฑ์หลักทางการเกษตรได้แก่ ข้าว เตยหอม กระต้อม และปาล์ม

3.2.2 ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเตยหอมที่สำคัญในชุมชนได้แก่ ลอดช่องใบเตย

น้ำกะทิสด เปียกปูนน้ำกะทิสด น้ำใบเตย และชาใบเตย

3.3 องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชุมชนมีองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นดังตาราง 16 ดังต่อไปนี้

ตาราง 16 องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น	
องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น	รายละเอียด
เกษตรกรนาเตย (Smart Farmer)	ในชุมชนมีเกษตรกรที่ได้รับการยกย่องเป็นเกษตรกรนาเตยที่มีองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญในด้านการปลูกและการดูแลรักษาเตยหอมเป็นอย่างดีเพื่อให้ได้ผลผลิตทางการเกษตรที่มีคุณภาพและปลอดภัยต่อผู้บริโภค
วิทยากรด้านการปักเตย	ในชุมชนมีวิทยากรชุมชนด้านการนำใบเตยมาพับเป็นรูปทรงต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และฝึกฝนด้วยตนเองมาเป็นเวลานานหลายปี โดยสามารถออกแบบการพับเป็นรูปทรงต่าง ๆ ได้อย่างปราณีตและสวยงาม
ขนมหวานไทยของบ้านลอดช่องเสนาะคำ	เป็นผู้ผลิตลอดช่องน้ำกะทิ ขนมชั้นใบเตย และขนมหวานจากใบเตยอีกมากมายด้วยกรรมวิธีสูตรลับของตระกูลเสนาะคำ ซึ่งมีรสชาติ หอมหวาน มัน อร่อย กลมกล่อมและเป็นขนมหวานขึ้นชื่อในตำบลคลองสาม

3.4 ความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวในละแวกใกล้เคียง

ในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนยังไม่ได้มีการออกแบบเส้นทางเชื่อมโยงใด ๆ กับแหล่งท่องเที่ยวในระแวกใกล้เคียง แต่ชุมชนได้ให้ข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวของชุมชนได้ดังนี้

3.4.1 ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีหมู่ 16 ตำบลคลองสามเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านสิ่งแวดล้อมที่กรมพัฒนาชุมชนให้การสนับสนุนให้กับตำบลคลองสามอำเภอคลองหลวง เป็นการส่งเสริมอาชีพของชุมชนควบคู่กันไปด้วย โดยมีผลิตภัณฑ์ชุมชนต่าง ๆ จำหน่าย เช่น การทอเสื่อกก กระเป๋าสตางค์ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วย และผลไม้แช่อิ่ม รวมไปถึงชาใบเตย ที่จำหน่ายในราคาย่อมเยา

3.4.2 ฟาร์มเมล่อนชื่อ M melon farm หมู่ 5 ตำบลคลองสาม เป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบครบวงจร มีการปลูกเมล่อน จำหน่ายเมล่อน ฟาร์มเกษตรระบบปิด และผักอเนกนิค ส่วนกาแฟและร้านอาหาร รวมถึง สระน้ำที่เลี้ยงปลานานาชนิด ภายใต้แนวคิดเป็นสมาร์ทฟาร์ม ทุกส่วนในฟาร์มเกื้อหนุนเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันครบวงจร

3.4.3 พิพิธภัณฑ์เกษตรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตำบลคลองหนึ่ง จัดให้มีตลาดนัดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรเศรษฐกิจพอเพียง จัดแสดงและจำหน่ายสินค้าเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์และสุขภาพ ตลอดจนเปิดสอนอาชีพวิชาของแผ่นดินและอบรมเชิงปฏิบัติการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเกษตรกรตัวจริงทุกวันเสาร์แรกของเดือน

3.4.4 ตลาดไท เป็นตลาดกลางสินค้าเกษตรครบวงจร ตั้งอยู่ตำบลคลองหนึ่ง

3.4.5 ตลาดไอยรา เป็นศูนย์การค้าผลไม้ขนาดใหญ่ที่รองรับการนำเข้าและส่งออก ตั้งอยู่ตำบลคลองสอง

3.5 ทศนิยมภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ทัศนียภาพหลักของชุมชนในปัจจุบันเป็นแปลงเตยสีเขียวที่ส่งกลิ่นหอมเป็นเอกลักษณ์ รวมไปถึงนาข้าว นาปาล์ม และพืชผักสวนครัวต่าง ๆ ซึ่งมีเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของที่ดินในแต่ละแปลงเป็นผู้ดูแลรักษา ความสวยงามของแปลงขึ้นอยู่กับ การดูแลรักษาของเกษตรกรแต่ละราย นอกจากนี้ยังมีแหล่งทรัพยากรน้ำตามธรรมชาติ คือคลองสามหรือที่ชุมชนรู้จักกันในนามลำบึงอ้ายเสียบที่มีปลาหลากหลายชนิดอาศัยอยู่

4. ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

4.1 วิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในปัจจุบันชุมชนมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการบำรุงและปรับปรุงดิน ด้วยการพรวนดินและใส่ปุ๋ย โดยชุมชนมีความพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ยากำจัดศัตรูพืชในกรณีที่ไม่จำเป็นและหันมาใช้สารไตรโคเดอร์มาซึ่งเป็นเชื้อราที่สามารถควบคุมโรคพืชและไม่เป็นอันตรายต่อเกษตรกรและผู้บริโภค

4.2 การสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภายในชุมชนยังไม่มี การสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับคนในชุมชน

4.3 การกำจัดของเสีย

ชุมชนมีการนำเศษเตยหรือเศษใบไม้ที่คัดแยกทิ้งนำกลับมาใช้ประโยชน์อีกครั้ง ด้วยการนำมาทำเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อลดปริมาณของเสียในชุมชน

4.3 ผลการวิจัยระยะที่ 3 การกำหนดแนวทางเพิ่มขีดความสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ผลการวิจัยระยะที่ 3 มาจากการสนทนากลุ่มของภาครัฐและชุมชนจำนวน 10 คน ได้แก่ นายเกษตรตำบลคลองสาม 1 คน ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม 1 คน นักพัฒนาชุมชน 1 คน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม 5 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2 คน

ผลการวิจัยในระยะที่ 3 คือแนวทางเพิ่มขีดความสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี ตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนทั้ง 4 ด้านดังต่อไปนี้

4.3.1 แนวทางเพิ่มขีดความสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ในการเพิ่มขีดความสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการ การรองรับและให้บริการ การดึงดูดใจ และการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

1.1 การบริหารจัดการพื้นที่และทรัพยากรท้องถิ่น

1.1.1 ชุมชนควรมีสถานที่รองรับนักท่องเที่ยวที่เป็นสัดส่วน มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และมีขนาดพื้นที่ที่เหมาะสมกับจำนวนนักท่องเที่ยวโดยจะต้องไม่แออัดจนเกินไป นอกจากนี้ควรมีสสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ไฟส่องสว่าง และห้องน้ำ เป็นต้น ทั้งนี้ชุมชนควรเริ่มต้นจากการรับปริมาณนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กเพื่อเป็นการประเมินตนเองว่า

มีความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ ก่อนที่จะเปิดรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่

1.1.2 จำนวนห้องน้ำเพียง 1 ห้องนั้นไม่เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรมีห้องน้ำสาธารณะที่มีการแบ่งโซนเป็นเพศหญิงและเพศชาย เพื่อความสะดวกและสุขอนามัยที่ดีของนักท่องเที่ยว ซึ่งในกรณีที่มีกลุ่มนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ชุมชนสามารถประสานงานขอรถสุขาเพิ่มกับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสามได้

1.1.3 ชุมชนควรให้ความสำคัญกับการจัดสรรและคำนวณจำนวนการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เหมาะสมกับจำนวนนักท่องเที่ยวและลักษณะรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อลดปริมาณของเสียที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

1.1.4 ภายในชุมชนยังไม่มีสถานที่จอดรถโดยเฉพาะสำหรับนักท่องเที่ยว การไปจอดรถตามซอยต่าง ๆ หรือในวัด ในโรงเรียนที่อยู่ไกลจากแปลงสาธิตอาจไม่สะดวกต่อผู้สูงอายุ และเด็กเล็กในการเดินทางเข้าชมแปลงเตย ดังนั้นชุมชนควรจัดสรรพื้นที่สำหรับจอดรถให้แก่นักท่องเที่ยวในบริเวณที่ใกล้เคียงกับสถานที่รองรับหรือจุดทำกิจกรรมต่าง ๆ

1.2 การบริหารงานบุคคล

1.2.1 ในระยะแรกที่ชุมชนเริ่มต้นทำการท่องเที่ยว อาจมีบุคลากรเข้าร่วมปฏิบัติงานค่อนข้างน้อย ดังนั้นแต่ละคนอาจทำหน้าที่มากกว่า 1 ฝ่ายได้ โดยต้องมีหน้าที่หลักที่รับผิดชอบอยู่ด้วย

1.2.2 ชุมชนควรเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมในผลประโยชน์ และร่วมในการประเมินผลการดำเนินการท่องเที่ยว โดยทุกครั้งหลังจบการดำเนินการ ชุมชนควรมีการประเมินผลรายบุคคล หลังการปฏิบัติงานทุกครั้ง เพื่อนำผลที่ได้ไปแก้ไขปรับปรุงในการปฏิบัติงานครั้งต่อไป

1.2.3 ชุมชนควรสวมใส่เสื้อผ้าที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

1.3 การเงิน

ชุมชนควรให้ความสำคัญในการศึกษาความรู้ด้านการเงินและการบัญชีอย่างละเอียด ก่อนการเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการวางแผนการเงินและวางงบประมาณ โดยการจดบันทึกรายรับรายจ่าย จำนวนและประเมินรายได้จากการท่องเที่ยว ด้วยการระบุค่าใช้จ่ายที่ชุมชนจ่ายออกไปสำหรับการจัดการท่องเที่ยวในมิติต่าง ๆ และนำไปคิดต้นทุนสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวอย่างละเอียด รอบคอบ เพื่อให้เกิดการจัดการด้านการเงินอย่างเป็นระบบและเป็นไป

ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งชุมชนสามารถจัดหาแหล่งเงินทุนโดยพิจารณาตามความจำเป็นได้จากแหล่งเงินทุนภายใน ได้แก่ เงินออมหรือกำไรสะสมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือแหล่งเงินทุนภายนอก ได้แก่ โครงการต่าง ๆ จากสถาบันการเงินของรัฐ นอกจากนี้รายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวควรมีการจัดสรรประโยชน์อย่างเท่าเทียม และกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมสู่ชุมชน

1.4 การจัดการความปลอดภัย

1.4.1 ชุมชนควรมีป้ายเตือนสำหรับพื้นที่ที่มีความเสี่ยงหรืออาจก่อให้เกิดอันตรายกับนักท่องเที่ยวได้ เช่น ป้ายระวังพื้นลื่น และป้ายระวังทางลาด เป็นต้น

1.4.2 ชุมชนควรได้รับการอบรมปฐมพยาบาลเบื้องต้นเพื่อให้มีความสามารถในการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับบาดเจ็บ หรือเจ็บป่วยให้พ้นจากอันตรายได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพก่อนนำส่งโรงพยาบาล

1.4.3 ภาครัฐควรมีการสนับสนุนอุปกรณ์ช่วยเหลือขั้นพื้นฐานให้กับชุมชน เช่น ถังดับเพลิง ชุดปฐมพยาบาลเบื้องต้น และเครื่องกระตุกหัวใจไฟฟ้าชนิดอัตโนมัติ (AED) เป็นต้น

1.5 การโฆษณาและประชาสัมพันธ์

1.5.1 ในปัจจุบันชุมชนใช้การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ด้วยตนเองทั้งทางออนไลน์และออฟไลน์ ซึ่งชุมชนสามารถประสานงานกับหน่วยงาน ภาครัฐในชุมชนเพื่อให้การสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูลชุมชนผ่านช่องทางออนไลน์ เว็บไซต์หรือเฟสบุ๊กเพจของจังหวัด ปทุมธานี เว็บไซต์หรือเฟสบุ๊กเพจองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม เว็บไซต์ หรือเฟสบุ๊กเพจสำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวงเพื่อให้เกิดการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ข้อมูลอย่างทั่วถึงและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

1.5.2 ชุมชนควรมีการจัดทำป้ายสื่อประชาสัมพันธ์ที่บ่งชี้ถึงการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนตามจุดทำกิจกรรมหรือจุดสำคัญต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อให้เกิดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลอย่างทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

1.6 การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับองค์กรต่างๆ เพื่อสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยว

นอกจากนายเกษตรตำบลคลองสาม สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวงเป็นผู้ที่ให้คำปรึกษาและสนับสนุนชุมชนทางด้านการเกษตรอยู่แล้วนั้น ชุมชนสามารถประสานงานขอความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐภาคเอกชน และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ในตำบลคลองสามได้ดังต่อไปนี้

1.6.1 องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสามสามารถให้การสนับสนุนในด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารชุมชนผ่านสื่อออนไลน์ ขอรถสุขา ขอยืมเต็นท์ ขอความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายของสภาเด็กและเยาวชนระดับตำบล

1.6.2 ฝ่ายสวัสดิการและพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลงานพัฒนาชุมชนและงานสวัสดิการสังคม สำหรับในส่วนงานพัฒนาชุมชนนั้นสามารถจัดทำโครงการช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาปรับปรุงชุมชนได้ เช่น การทำแผนพัฒนาอาชีพ การทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนได้ตระหนักถึงศักยภาพของตนเองที่มีอยู่และสามารถดึงศักยภาพที่มีอยู่นั้นมาทำให้เกิดการปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของตำบลคลองสาม ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี หมู่ที่ 16 สามารถขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวหรือสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว

1.6.3 ฟาร์มเมล่อนชื่อ Melon Farm สามารถขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวหรือสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว

1.6.4 กลุ่มแม่บ้าน หรือกลุ่มจักสานในตำบลคลองสามเพื่อขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวหรือบุคคลากรด้านการท่องเที่ยว

1.6.5 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพสตรีชนมไทยคลองสามเพื่อขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวหรือบุคคลากรด้านการท่องเที่ยว

2. ด้านการรองรับและให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

2.1 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ชุมชนควรมีป้ายบอกทาง หรือป้ายบอกจำนวนระยะทางที่เห็นเด่นชัดก่อนถึงสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อความสะดวกต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยว

2.1.1 ชุมชนควรมีการตั้งค่าพิกัดชุมชนบน Google Map เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางด้วยตนเองสามารถค้นหาตำแหน่งชุมชนได้อย่างสะดวก

2.1.2 สำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้เดินทางมาด้วยตนเอง ชุมชนควรติดต่อบริษัทนำเที่ยวกับคนขับรถสาธารณะหมู่ 1-16 เพื่อมารับนักท่องเที่ยวตามจุดนัดพบ

2.2 ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน

ชุมชนมีระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ไฟฟ้า น้ำประปา และการสื่อสารโทรคมนาคมทุกเครือข่าย แต่ยังคงขาดในเรื่องเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ไร้สาย (WIFI) ที่ยังไม่มีในทุกครัวเรือน ซึ่งหากมีการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ควรมีการจัดระบบการติดตั้งไฟส่องสว่าง และบริการน้ำประปาเพื่อการอุปโภค และบริโภคให้เพียงพอ กับจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อให้การจัดการการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว

2.3.1 ชุมชนควรนำผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเตยในรูปแบบเครื่องดื่มและของหวาน มาให้บริการเป็น Welcome Drink ต้อนรับนักท่องเที่ยวและสร้างความประทับใจแรกให้กับ นักท่องเที่ยวได้

2.3.2 ชุมชนสามารถนำผลิตภัณฑ์แปรรูปในรูปแบบอาหารคาวหวานและ เครื่องดื่มมาจัดเป็นเซตของว่าง (Snack box) จำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว หรือให้บริการ นักท่องเที่ยวแบบรวมไปในราคาโปรแกรมการท่องเที่ยวได้

2.3.3 ชุมชนควรมีจุดล้างมือล้างเท้าใกล้เคียงกับบริเวณที่มีกิจกรรมในแปลง เกษตร เนื่องจากนักท่องเที่ยวอาจจะเปื้อนดินหรือโคลนบนแปลงเกษตรระหว่างการ ทำกิจกรรมท่องเที่ยวได้

2.3.4 ชุมชนควรมีรถบริการนำเที่ยวขนาดเล็กเพื่อนำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ทำ กิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งอาจจะใช้รถเครื่องจักรกลเกษตรที่มีอยู่แล้วในชุมชนมาให้บริการนักท่องเที่ยว นอกจากนี้จะสะดวกต่อการเดินทางภายในชุมชนแล้ว ยังเป็นการสร้างประสบการณ์แปลกใหม่ ให้กับท่องเที่ยวได้อีกด้วย

2.3.5 ชุมชนควรจัดโซนสุขุบบุหรี่ไว้สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสุขุบบุหรี่เพื่อ ป้องกันการเกิดเหตุอัคคีภัยในแปลงเกษตร

2.3.6 ชุมชนสามารถประสานขอความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในการสนับสนุนพื้นที่ทำกิจกรรมท่องเที่ยวภายในชุมชน เพื่อบรรเทาสภาพอากาศร้อนและ สะดวกสบายในการทำกิจกรรมท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

2.4 การให้บริการด้านสุขอนามัยในชุมชน

2.4.1 ชุมชนควรมีการกำหนดเป็นมาตรฐานความสะอาดและสุขอนามัยของ ชุมชนในการดำเนินการ ท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและมั่นใจให้กับ นักท่องเที่ยวในความสะอาดและสุขอนามัยที่ดีของแหล่งท่องเที่ยว

สำหรับในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นอกจากชุมชนได้มีการกำหนดมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สำหรับบุคคลภายนอกที่ต้องการเดินทางเข้ามาภายในชุมชนแล้ว ชุมชนควรมีการดำเนิน

การเพิ่มเติมเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ดังนี้ 1) ชุมชนควรเพิ่มจุดให้บริการเจลแอลกอฮอล์ล้างมือและสบู่ล้างมือตามสถานที่สาธารณะเพื่อฆ่าเชื้อโรคบนผิวหนังและพื้นผิวทั่วไป 2) ชุมชนควรให้นักท่องเที่ยวแสดงหลักฐานการฉีดวัคซีนอย่างน้อย 2 เข็มก่อนเข้าพื้นที่ 3) ชุมชนควรกำหนดมาตรการให้นักท่องเที่ยวตรวจ Antigen Test Kit หรือ ATK เพื่อเป็นการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งนักท่องเที่ยวต้องตรวจด้วยตนเองหรือผลตรวจจากโรงพยาบาล 1 วันก่อนเดินทางเข้าพื้นที่ โดยถ่ายรูปผลตรวจ ATK พร้อมรูปบัตรประชาชนให้กับตัวแทนสมาชิกชุมชน สำหรับนักท่องเที่ยวที่ตรวจ ATK แล้วมีผลเป็นลบจะสามารถเดินทางเข้าพื้นที่ชุมชนได้ 4) ชุมชนควรมีการทำความสะอาดบริเวณสัมผัสบ่อย ๆ ทุก ๆ 2 ชั่วโมง เช่น โถงทางเข้า ลูกบิดประตู ปุ่มกดเปิด-ปิด 5) สถานที่จัดกิจกรรมในชุมชนต้องมีการระบายอากาศที่ดี หรือสามารถเปิดโล่งได้ในระหว่างวัน 6) ชุมชนควรมีการทำความสะอาดห้องน้ำเป็นประจำ และมีตารางทำความสะอาดห้องน้ำ ในห้องน้ำต้องมีสบู่ล้างมือกระดาษชำระ ป้ายอธิบายวิธีการล้างมือในห้องน้ำ และถังขยะที่มีฝาปิดมิดชิด 7) ในชุมชนควรมีสื่อประชาสัมพันธ์ ป้ายบอก คำแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ติดอยู่ในส่วนบริการกิจกรรมท่องเที่ยว 8) ชุมชนควรมีบริการชำระเงินโดยไม่ใช้เงินสด หรือมีบริการกดใส่เงินแทนการสัมผัสเงินสดที่อาจปนเปื้อนเชื้อโรคไวรัสโดยตรง 9) หากชุมชนมีบริการอาหารและเครื่องดื่ม ต้องอยู่ในภาชนะที่มีฝาปิดมิดชิด เพื่อป้องกันสิ่งปนเปื้อนที่มากับทางอากาศ 10) ขยะติดเชื้อในชุมชน ต้องถูกกำจัดอย่างเหมาะสมถูกต้อง เพื่อสุขอนามัยที่ดีของคนในชุมชน

2.5 การให้บริการความรู้และข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว

2.5.1 ชุมชนสามารถขอความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายของสภาเด็กและเยาวชนระดับตำบลเพื่อมาช่วยถ่ายทอดเรื่องราวและแนะนำโปรแกรมท่องเที่ยวได้ โดยต้องให้ภาคีเครือข่ายมาร่วมอบรมการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเกี่ยวกับชุมชนก่อนปฏิบัติงานจริง เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกของเยาวชนในชุมชนให้เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาถิ่นกำเนิด

2.5.2 ชุมชนสามารถขอป้ายสื่อความหมาย ป้ายให้องค์ความรู้ ป้ายบอกทาง แผ่นพับ สื่อต่าง ๆ ได้โดยการติดต่อประสานที่ฝ่ายกองช่างขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม (อบต.) เพื่อเป็นการแสดงหรืออธิบายข้อมูลและเรื่องราวที่น่าสนใจในชุมชนให้นักท่องเที่ยวเกิดการรับรู้

2.6 การกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวตามฤดูกาลเพาะปลูก

ช่วงฤดูกาลที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวมากที่สุดคือช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคมหรือช่วงฤดูหนาว เนื่องจากสภาพอากาศดี มีลมหนาวพัด พื้นที่ไม่ชื้นแฉะเหมือนช่วงฤดูฝน สำหรับช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวโดยเฉพาะการเข้าชมแปลงเตยสาธิตนั้นเป็นช่วงเวลาประมาณ 08:00 -10:30 น. เนื่องจากเป็นช่วงที่เตยกำลังส่งกลิ่นหอม อากาศไม่ร้อนจนเกินไป และเกษตรกรส่วนใหญ่สะดวกให้บริการในช่วงเช้า ทั้งนี้ชุมชนควรมีการทำงานแบบแบ่งกลุ่มบุคลากรผู้รับผิดชอบหมุนเวียนกันไปตามวันเวลาที่สะดวกเพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ตลอดวันและไม่ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพหลักทางการเกษตรของสมาชิกในชุมชน

3. ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

3.1 กิจกรรมท่องเที่ยว

3.1.1 ชุมชนควรเพิ่มกิจกรรมการตัดแยกเตยตามวัตถุประสงค์การใช้งานหรือตัดแยกตามเกรดมาตรฐานของชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

3.1.2 ชุมชนควรเพิ่มกิจกรรมพิมพ์ภาพจากวัสดุธรรมชาติและสีจากพืชธรรมชาติลงบนกระดาษ หรือเสื้อ เป็นต้น ซึ่งชุมชนสามารถทำได้จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นในชุมชนเพื่อเป็นการเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในชุมชน

3.1.3 ชุมชนควรเพิ่มกิจกรรมท่องเที่ยวตามปฏิทินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรข้างต้น เช่น กิจกรรมการดำนา หว่านข้าวและเก็บเกี่ยวข้าว การทำชาสมุนไพรกระท่อม และการเก็บลูกปาล์มจากต้น เป็นต้น เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรการเกษตรตามฤดูกาลเพาะปลูก

นอกจากนี้ในทุกกิจกรรมท่องเที่ยวควรมีการชี้แจงถึงสิ่งให้นักท่องเที่ยวจะได้รับ กลุ่มอายุที่เหมาะสม และข้อควรระวัง นอกจากนี้ควรมีการแบ่งเกรดของเตยหอมให้เหมาะสมกับชนิดของกิจกรรม เพื่อเป็นการให้เห็นถึงแสดงลักษณะเด่นของเตยหอม และการคัดเลือกเตยหอมไปใช้งานตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เช่น การแบ่งลักษณะความสวยงามของเตยหอมเป็นเกรด A B C หรือ เตยหอมที่ใช้สำหรับประกอบอาหาร ต้องเป็นเตยหอมที่ไม่ได้ใช้สารเคมีหรือยากำจัดศัตรูพืช

3.2 ผลិតภักข์ชุมชน

อาหารและเครื่องดื่มทุกชนิดที่ชุมชนจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวต้องมีการตรวจสอบมาตรฐานความสะอาด ปลอดภัย อยู่ในบรรจุภัณฑ์ที่มีฝาปิดมิดชิด และแสดงวันที่ผลิตและวันหมดอายุของผลิตภัณฑ์

3.3 องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.3.1 ชนควรพัฒนาทักษะทางการเล่าเรื่องและถ่ายทอดเรื่องราวองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน (Storytelling) ผ่านช่องทางสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดอารมณ์ร่วมไปกับการท่องเที่ยวและเป็นการเสริมสร้างทักษะการเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวที่ดีให้กับคนในชุมชนนำไปพัฒนาตนเองต่อไป

3.3.2 ชุมชนควรมีการให้ความรู้เรื่องแมลงหรือแมงที่เป็นมิตรกับพืชแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการสร้างเรื่องราวเชื่อมโยงที่เป็นประโยชน์และน่าสนใจ โดยอาจออกแบบเป็นภาพสื่อความหมายตัวอย่างแมลงหรือแมง หรือออกแบบเป็นในรูปแบบกิจกรรมพูดคุยการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น

3.4 ความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวในระแวกใกล้เคียง

จากขีดความสามารถความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวในระแวกใกล้เคียงดังกล่าวข้างต้นนั้น พบว่าวิสาหกิจชุมชนยังไม่ได้มีการออกแบบเส้นทางเชื่อมโยงใด ๆ กับแหล่งท่องเที่ยวในระแวกใกล้เคียง ดังนั้นชุมชนจึงควรเริ่มศึกษาเส้นทางเชื่อมโยงกับสถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าว เพื่อสามารถแนะนำแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกเพิ่มเติมให้กับนักท่องเที่ยว และศึกษาลักษณะพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเบื้องต้น

3.5 ทักษะคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว

3.5.1 ชุมชนควรจัดทำซุ้มถ่ายภาพหรือโซนถ่ายภาพหรือสะพานบนทุ่งนาเพื่อเพิ่มทัศนียภาพความสวยงามให้กับนักท่องเที่ยว

3.5.2 ชุมชนควรปลูกดอกไม้ที่ไม่เป็นศัตรูพืชกับเตยหอมเป็นแปลงเล็ก ๆ แยกออกไป เพื่อเพิ่มสีสันให้กับแปลงเตย และสามารถนำมาใช้ร่วมกับกิจกรรมพับใบเตยประกอบช่อดอกไม้ได้

3.5.3 ชุมชนควรนำทรัพยากรท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์และเพิ่มทัศนียภาพทางการท่องเที่ยว เช่น ถังขยะในรูปแบบตะกร้าสาน และแคร่ที่นั่งที่ทำจากไม้ไผ่ เป็นต้น ทั้งนี้จะต้องออกแบบให้เข้ากับสภาพแวดล้อมท้องถิ่นในชุมชน

3.5.4 ชุมชนควรเพิ่มทัศนียภาพความสวยงามทางน้ำในคลองสามหรือลำบึง
อ้ายเสียบด้วยการปลูกบัวในคลอง

4. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

4.1 วิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.1.1 ชุมชนควรศึกษาเรื่องแมลงหรือแมง สิ่งมีชีวิตในแปลงเตยหอมที่เป็นมิตรกับ
พืชหรือสามารถกำจัดศัตรูพืชได้ เช่น ตัวห้ำ ตัวเบียน และมวนเขียวคูดไข่ เป็นต้น เพื่อลดการ
ใช้สารเคมีในพืชและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

4.1.2 ชุมชนควรอนุรักษ์พันธุ์เตยด้วยคังการเลี้ยงหน่อเตย ขยายพันธุ์หรือพัฒนา
ปรับปรุงพันธุ์ให้มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น

4.2 การสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.2.1 ชุมชนควรจัดทำป้ายบ่งชี้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นการจำแนกลักษณะ
พันธุ์พืชต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเขตพื้นที่ และทำให้เยาวชนได้รับรู้ถึงพันธุ์พืชต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น
และป้ายบอกประเภทขยะเพื่อในชุมชนสามารถคัดแยกประเภทได้ถูกต้องและสะดวกต่อ
การจัดเก็บขยะในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

4.2.2 ชุมชนสามารถสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวตระหนักถึง
การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ดังนี้

4.2.2.1 การกำหนดข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวและชุมชนเพื่อ
รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ห้ามเดินเข้าเขตแปลงเกษตรหวงห้าม และกรุณา
ทิ้งขยะให้ถูกที่ เป็นต้น

4.2.2.2 ชุมชนควรมีการติดต่อประสานเข้าร่วมกับงานกิจกรรมในโรงเรียน
ในการนำเสนอวิถีเกษตรเตยหอม หรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์กับนักเรียน เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึก
ของเยาวชนในชุมชนให้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่นในชุมชนและร่วมอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.2.2.3 การจัดทำกิจกรรมขยะแลกผลิตภัณฑ์เตยหอม ซึ่งนักท่องเที่ยว
สามารถนำขยะรีไซเคิลมาแลกเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเตยหอมต่าง ๆ ได้เพื่อเป็นการรณรงค์
ให้นักท่องเที่ยวคัดแยกขยะได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ชุมชนควรนำขยะไปดำเนินการจัดการต่อให้
ถูกวิธีด้วย

4.3 การกำจัดของเสีย

4.3.1 ชุมชนควรมีการคัดแยกขยะออกเป็นขยะรีไซเคิล ขยะอันตราย ขยะย่อยสลาย และขยะทั่วไป เพื่อเป็นการกำจัดของเสียอย่างถูกวิธี ทั้งนี้ชุมชนสามารถติดต่อองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสามเพื่อรับถังขยะหลากสีที่สื่อถึงประเภทขยะที่แตกต่างกัน ซึ่งชุมชนสามารถนำขยะรีไซเคิลประเภทขวดพลาสติกไปจำหน่าย ขยะมูลฝอยจากเศษอาหารและเศษพืชนำไปทำเป็นปุ๋ยคอก ขยะอันตรายรวมใส่ถังแยกไว้รอเทศบาลมาเก็บไปกำจัดอย่างถูกวิธี

4.3.2 ชุมชนควรมีการเลี้ยงไส้เดือน เพื่อสามารถนำเอาเศษขยะจากพืชมาใช้เป็นอาหารให้ไส้เดือน และให้ไส้เดือนช่วยพรวนดิน เพิ่มออกซิเจนให้ในดิน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี และกำหนดแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยมีการสรุปผลการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ออกเป็น 3 ส่วนโดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์การศึกษาขีดความสามารถและกำหนดแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่ บริบทพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี โดยสังเขป ขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน และแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ดังนี้

5.1.1 บริบทพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี โดยสังเขป

สภาพปัจจุบันของชุมชนตำบลคลองสามยังอยู่ในลักษณะกึ่งชุมชนชนบทกึ่งชุมชนเมือง โดยหมู่ 7-16 ยังคงรักษาพื้นที่เกษตรกรรมไว้อยู่ ชุมชนส่วนใหญ่เป็นชาวเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก ซึ่งทรัพยากรท้องถิ่นส่วนใหญ่ที่พบในตำบลคลองสามคือ ข้าว และรองลงมาคือ เตยหอม การปลูกเตยหอมของเกษตรกรในชุมชนเป็นการปลูกจากรุ่นสู่รุ่นสืบต่อกันมาเพื่อเสริมสร้างรายได้ระหว่างการเก็บข้าว ด้วยกลิ่นหอมของเตยหอมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เนื่องจากสภาพโครงสร้างดินที่เป็นดินเหนียว คุ้มน้ำ มีแร่ธาตุอาหารสมบูรณ์จึงทำให้สามารถจำหน่ายได้ราคาดี และเป็นที่ยินยอมของลูกค้าทั้งในและนอกพื้นที่ เกษตรกรจึงได้นำผลผลิตเตยหอมไปใช้ประโยชน์ใน 4 ด้านได้แก่ การส่งจำหน่าย การจำหน่ายปลีกเอง การใช้ทำพันธุ์ และการบริโภคในครัวเรือน ต่อมาจึงได้เกิดการรวมกลุ่มทางการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูก

เคยหอมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 จนในปัจจุบันจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เคยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานีในปี พ.ศ. 2563 ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 38 คนและมีคณะกรรมการกลุ่มทั้งหมด 6 คน ซึ่งเป็นแกนนำหลักสำคัญในการขับเคลื่อนกิจการของกลุ่มให้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ภายใต้การดูแลให้คำปรึกษาด้านการเกษตรของสำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง

จากจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT analysis) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เคยหอมคลองสาม สามารถสรุปได้ว่า ชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้การให้คำปรึกษาแนะนำจากหน่วยงานภาครัฐ แสดงให้เห็นว่าภายในชุมชนมีกระบวนการมีส่วนร่วมที่ดี นอกจากนี้จังหวัดปทุมธานีเป็นจังหวัดที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานครทำให้ประหยัดเวลาในการเดินทาง แต่อย่างไรก็ตามชุมชนยังไม่มีมีการรวมกลุ่มทางการท่องเที่ยวจึงทำให้ยังขาดองค์ความรู้ทางการท่องเที่ยวและการบริการ อีกทั้งยังดำเนินการด้านการท่องเที่ยวจากภาครัฐมีจำนวนจำกัดตามเงื่อนไข และชุมชนมีข้อจำกัดในเรื่องพาหนะสาธารณะในการเดินทางเข้าถึงสถานที่ ดังนั้นในการริเริ่มดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนยังต้องอาศัยความร่วมมือและนโยบายสนับสนุนต่าง ๆ ทั้งจากภาครัฐและคนในชุมชน

5.1.2 ขีดความสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

1. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

ในปัจจุบันชุมชนยังไม่มีกลุ่มนักท่องเที่ยวเนื่องจากยังไม่ได้เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแต่มีการรวมกลุ่มต้นของเกษตรกรนาเคยเป็นวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เคยหอมคลองสาม โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการพัฒนาการผลิตเคยหอมให้มีคุณภาพได้มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) และเป็นที่ต้องการของตลาด ดังนั้นชุมชนยังมีข้อจำกัดในด้านการบริหารจัดการพื้นที่ คือยังไม่มีสิ่งก่อสร้างสำหรับการท่องเที่ยวเป็นสัดส่วน จึงจำเป็นต้องใช้พื้นที่บริเวณบ้านที่อยู่อาศัยส่วนตัวในการต้อนรับนักท่องเที่ยวซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวันของคนในชุมชนในกรณีที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้ถึงแม้วิสาหกิจชุมชนมีกลุ่มแกนนำสมาชิกที่สนใจจัดการการท่องเที่ยวและสามารถเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ผู้มาเยี่ยมชมศึกษาดูงานได้ แต่สมาชิกกลุ่มยังขาดองค์ความรู้ทางการท่องเที่ยวและการบริการ การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว ประสบการณ์ และความมั่นใจ ในการดำเนินการท่องเที่ยวในตำแหน่งหน้าที่อื่น ๆ อย่างเต็มรูปแบบ จึงเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนยังไม่มั่นใจ

ในการลงทุนจัดการท่องเที่ยว นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาให้การส่งเสริมและสนับสนุน อย่างเป็นทางการมีเพียงนายเกษตรตำบลคลองสามของสำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่น ๆ บ้างในบางครั้ง จึงทำให้ชุมชนยังไม่มี การสร้างเครือข่าย เชื่อมโยงกับองค์กรอื่น ๆ อย่างสม่ำเสมอ รวมไปถึงยังไม่มี การโฆษณาประชาสัมพันธ์ชุมชน ไปในวงกว้างทั้งแบบออนไลน์และออฟไลน์

2. ด้านการรองรับและให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

เส้นทางการเดินทางและถนนหลักบริเวณชุมชนมีสภาพดีค่อนข้างสะดวกสำหรับ ผู้ที่เดินทางมาโดยรถยนต์ส่วนตัวแต่มีข้อจำกัดในการหาสถานที่จอดรถ เนื่องจากชุมชนยังไม่มี การจัดสรรพื้นที่สำหรับจอดรถโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามหากเดินทางมาด้วยรถสาธารณะที่จอด ตามป้ายบังคับ อาจไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ชุมชนได้โดยตรง ต้องอาศัยการต่อรถหรือเดินเท้าเข้าไป ยังพื้นที่ชุมชน สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวในชุมชนนั้นยังถือว่าไม่เพียงพอ เช่น ห้องน้ำที่มีเพียง 1 ห้อง รวมถึงชุมชนยังไม่มี การจัดพื้นที่สำหรับดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยว เชิงเกษตร มุมต้อนรับ มุมพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว เนื่องด้วยชุมชนยังไม่ได้มีการจัดสรรพื้นที่ สำหรับการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม ยังคงใช้บ้านพักที่อยู่อาศัยสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตามชุมชนสามารถดำเนินการได้ในเรื่องการให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม และ การเป็นวิทยากรนำเที่ยว ให้บริการความรู้และข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนได้ ซึ่งช่วงเวลาและฤดูกาล ที่แนะนำสำหรับการท่องเที่ยวคือ ช่วงเช้าของฤดูหนาวที่สภาพอากาศดี ลมพัดเย็นสบาย พื้นที่ ไม่ชื้นแฉะ สำหรับในด้านสุขอนามัย ชุมชนมีการทำความสะอาดพื้นที่และอุปกรณ์หลังจากใช้งาน เสร็จ สวมผ้ากันเปื้อนระหว่างปรุงอาหาร แต่ยังไม่ได้มีการกำหนดมาตรฐานอนามัยใด ๆ อย่างเป็นทางการ และสำหรับช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นี้ชุมชนได้มีการกำหนด มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ให้สวมหน้ากากก่อนเข้าพื้นที่ และมีจุดบริการเจลแอลกอฮอล์สำหรับล้างมือและสบู่ล้างมือตามสถานที่สาธารณะ แต่พบว่ายังคง มีค่อนข้างน้อย ไม่ครบทุกจุด

3. ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

ชุมชนเคยนำเตยหอมมาออกแบบจัดเป็นกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีชุมชนเองเป็นวิทยากร ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับนักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมปลูกเตย ตัดเตย ดูแลรักษาเตยกับวิทยากรด้านเกษตรนาเตยท่ามกลางทัศนียภาพ บนแปลงเตยสีเขียวที่ส่งกลิ่นหอมเป็นเอกลักษณ์ กิจกรรมการพับเตยจากวิทยากรด้านการพับเตย กิจกรรมทำขนมหวานจากเตยหอมด้วยวัตถุดิบจากบ้านลอดช่องเสนาะคำซึ่งเป็นร้านขนมหวาน

ไทยในชุมชน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้ทำให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยน และเกิดความเพลิดเพลิน ทั้งนี้ชุมชนมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผลผลิตทางการเกษตรต่าง ๆ เช่น ข้าว เตยหอม กระต้อม และปาล์ม ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเตยหอม ของชุมชน ได้แก่ ลอดช่องน้ำกะทิ ขนมเปียกปูนน้ำกะทิสด น้ำใบเตย และชาใบเตย ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถซื้อกลับไปเป็นสินค้าที่ระลึกได้ นอกจากนี้สถานที่ท่องเที่ยวในละแวกใกล้เคียงชุมชนที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปได้มีมากมาย แหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงชุมชนมากที่สุดได้แก่ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีหมู่ 16 และ M melon farm หมู่ 5 แหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงอื่น ๆ เช่น พิพิธภัณฑ์เกษตรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตำบลคลองหนึ่ง ตลาดไท คลองหนึ่ง และตลาดไอยรา คลองสอง เป็นต้น

4. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

พื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่เป็นพื้นที่แปลงเกษตรที่สร้างรายได้ทางการเกษตรให้กับคนในชุมชน ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของดิน ทำให้พืชทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ในชุมชนเจริญเติบโตได้ดี ชุมชนมีการอนุรักษ์พื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้วยการบำรุงและปรับปรุงดิน ใส่ปุ๋ยพรวนดิน ซึ่งอุปสรรคในการเพาะปลูกพืชของชุมชนคือศัตรูพืช ในบางครั้งชุมชนจึงต้องใช้จ่ายกำจัดศัตรูพืชเพื่อไม่ให้ผลผลิตเสียหาย ทั้งนี้ชุมชนพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ยากำจัดศัตรูพืชเพื่อไม่ให้เป็นอันตรายต่อเกษตรกรผู้เช่าและผู้บริโภคผลผลิตทางการเกษตรด้วยการหันมาใช้สารไตรโคเดอร์มาที่เป็นเชื้อราควบคุมโรคพืชและไม่เป็นอันตรายต่อเกษตรกรและผู้บริโภค แต่อย่างไรก็ตามชุมชนยังไม่ได้มีการกำหนดมาตรการควบคุมปริมาณการใช้ยากำจัดศัตรูพืชหรือศึกษาเชิงลึกถึงแนวทางเลือกอื่น ๆ ในการกำจัดศัตรูพืช สำหรับการกำจัดของเสียในชุมชน คนในชุมชนบางส่วนมีการนำเศษใบไม้ หรือเศษเตยแห้ง เศษเตยที่ตัดทิ้งไม่ได้มาตรฐานตามที่ลูกค้าต้องการกลับมาใช้ประโยชน์อีกครั้งด้วยการนำมาทำเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อลดปริมาณของเสียในชุมชน แต่ปัจจุบันยังไม่มีกิจกรรมหรือการรณรงค์ปลูกฝังหรือสร้างจิตสำนึกถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

5.1.3 แนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

1. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

ชุมชนควรมีการจัดสรรพื้นที่ส่วนกลางสำหรับดำเนินการท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ควรมีพื้นที่ส่วนกลางสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว ห้องน้ำสาธารณะอย่างน้อย 2 ห้องแบ่งแยกเพศชายและหญิงเพื่อความสะอาดและสุขอนามัยที่ดี และจุดจอด

สำหรับนักท่องเที่ยว หากในกรณีที่ยังไม่สามารถก่อสร้างพื้นที่ได้ชุมชนสามารถประสานงานขอรถสุขา และเดินที่กับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม(อบต.)ได้ ทั้งนี้ชุมชนควรเริ่มต้นจากการรับนักท่องเที่ยวในปริมาณน้อยก่อนเพื่อประเมินประสิทธิภาพการดำเนินการจริงก่อนที่จะรับนักท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวในทุกครั้งนั้นต้องมีการลงทุนในเรื่องของวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ ชุมชนจึงควรมีการวางแผนประมาณในการดำเนินการท่องเที่ยวอย่างละเอียด เพื่อให้การจัดการด้านการเงินเป็นไปอย่างมีระบบและกระจายรายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม สิ่งสำคัญถัดมาของการดำเนินการท่องเที่ยวคือกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารงานบุคคล ชุมชนควรเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินการ รับผิดชอบและประเมินผลทางการท่องเที่ยว แสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วยการสวมใส่เสื้อผ้าที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตการเกษตรของคนในชุมชน และต้องให้ความสำคัญในด้านการจัดการความปลอดภัยด้วยการมีป้ายเตือนในพื้นที่ที่อาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้ ควรมีความรู้พื้นฐานในการปฐมพยาบาลและอุปกรณ์ปฐมพยาบาลเบื้องต้น สำหรับในเรื่องของการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ของชุมชนนั้นยังถือว่าไม่มีประสิทธิภาพมากนัก ถึงแม้จะมีทั้งช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ แต่ยังไม่มีการปรับข้อมูลให้เป็นปัจจุบันหรือสร้างเรื่องราววิถีชีวิต ผลผลิตการเกษตร หรือภูมิปัญญาที่น่าสนใจ (Contents) ชุมชนจึงควรมีการจัดทำป้ายสื่อประชาสัมพันธ์ตามจุดต่าง ๆ และประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐในชุมชนเพื่อให้การสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูลชุมชนผ่านช่องทางออนไลน์เพื่อให้เกิดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลอย่างทั่วถึงและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงที่ดีกับองค์กรภาครัฐอีกด้วย

2. ด้านการรองรับและให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

ชุมชนควรมีป้ายบอกทางหรือสิ่งที่แสดงให้เห็นเด่นชัดก่อนถึงชุมชน หรืออาจนำเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ในตั้งค่าพิกัดบน Google Map เพื่อสะดวกต่อการค้นหาตำแหน่งชุมชนมากยิ่งขึ้น ลำดับถัดมาในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก ถึงแม้ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน น้ำประปา ไฟฟ้า สัญญาณโทรศัพท์มือถือในชุมชนนั้นมีครบครันเพียงพอ สามารถดำเนินการจัดเตรียมอาหารและเครื่องดื่ม บริการวิทยากรนำเที่ยว สินค้าที่ระลึกได้ แต่สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ของชุมชนนั้นยังคงขาดอยู่บางประการ ได้แก่ จุดล้างมือล้างเท้าบริเวณใกล้เคียงกับแปลงเกษตรที่ทำกิจกรรมท่องเที่ยวที่อาจเปื้อนดินโคลนได้ การบริการ Welcome Drink ด้วยน้ำใบเตยและขนมหวานจากใบเตย หรือเซทของว่าง (Snack box) การบริการรถเครื่องจักรกลเกษตรนำเที่ยวขนาดเล็กไปยังสถานที่ทำกิจกรรมเพื่อความสะดวกและสร้างประสบการณ์ใหม่ให้กับนักท่องเที่ยว และการจัดโซนสุขาหรือเพื่อป้องกันการเกิดเหตุอัคคีภัยในแปลงเกษตร ทั้งนี้

การดำเนินการท่องเที่ยวต้องเป็นไปอย่างปลอดภัยและถูกสุขอนามัย ซึ่งในปัจจุบันอยู่ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ชุมชนจึงยังต้องให้ความสำคัญในด้านสุขอนามัยด้วยการกำหนดมาตรฐานความสะอาดและสุขอนามัยในแหล่งท่องเที่ยว ตั้งแต่การกำหนดมาตรการสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้าพื้นที่ไปจนถึงการกำจัดของเสียที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างถูกวิธี นอกจากนี้ชุมชนควรมีการบริการให้ความรู้และถ่ายทอดเรื่องราวให้กับนักท่องเที่ยวที่นอกเหนือจากตัววิทยากรชุมชนเองที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้แล้วนั้น ชุมชนควรมีการจัดทำป้ายสื่อความหมาย แผ่นพับ สื่อต่าง ๆ ซึ่งชุมชนสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ฝ่ายกองช่างขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม (อบต.) อีกทั้งชุมชนยังสามารถขอความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายของสภาเด็กและเยาวชนระดับตำบลมาช่วยถ่ายทอดเรื่องราวหรือแนะนำโปรแกรมท่องเที่ยวได้

3. ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

ชุมชนควรเพิ่มกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรอื่น ๆ ที่ชุมชนสามารถทำได้จากทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม ได้แก่ การคัดแยกเตยตามมาตรฐานและวัตถุประสงค์การใช้งาน กิจกรรมพิมพ์ภาพจากวัสดุธรรมชาติ และกิจกรรมตามปฏิทินท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนข้างต้น ซึ่งในทุกกิจกรรมท่องเที่ยวควรมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรม กลุ่มอายุที่เหมาะสม ข้อควรระวังก่อนเริ่มดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยว และชุมชนผู้เป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวควรพัฒนาทักษะทางการเล่าเรื่องและถ่ายทอดเรื่องราว (Storytelling) เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดอารมณ์ร่วมไปกับการท่องเที่ยวและเป็นการเสริมสร้างทักษะการเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวที่ดีให้กับคนในชุมชนนำไปพัฒนาตนเองต่อไป ทั้งนี้ชุมชนควรมีการเพิ่มทัศนียภาพของชุมชนที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ที่เป็นวิถีชุมชนเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม ด้วยการจัดทำซุ้มถ่ายภาพ ปลูกดอกไม้แยกแปลงเพื่อเพิ่มสีสันอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากสีเขียวของแปลงเตย การออกแบบที่นั่งพักผ่อน ถังขยะที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ ปลูกบัวในคลองสามเพื่อเพิ่มทัศนียภาพที่ดีทางน้ำ สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญถัดมาในด้านของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นในชุมชนคือมาตรฐานความสะอาด ปลอดภัย ในบรรจุภัณฑ์ที่มีฝาปิดมิดชิด และแสดงวันที่ผลิตและวันหมดอายุของผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ชุมชนควรศึกษาเส้นทางเชื่อมโยงไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในละแวกใกล้เคียงเพื่อสามารถให้ข้อมูลเพิ่มเติมกับนักท่องเที่ยวและศึกษาลักษณะพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเบื้องต้นได้

4. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ชุมชนควรเพิ่มเติมด้านวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติด้วยการอนุรักษ์พันธุ์เตยด้วยการคงการเลี้ยงหน่อเตย ขยายพันธุ์หรือพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ให้มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น จากการที่ชุมชนพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ยากำจัดศัตรูพืชนั้น การศึกษาเรื่องแมลงที่เป็นมิตรกับเตยและการทำเกษตรอินทรีย์สามารถช่วยลดการใช้สารเคมีได้ ดังนั้นชุมชนควรศึกษาเรื่องแมลงหรือแมง สิ่งมีชีวิตในแปลงเตยหอม ที่เป็นมิตรกับพืชหรือสามารถกำจัดศัตรูพืชได้ เช่น ตัวห้ำ ตัวเบียน มวนเขียวดูดไข่ และเพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน ชุมชนควรจัดทำป้ายบ่งชี้ทรัพยากรธรรมชาติและป้ายบอกประเภทถังขยะ รวมถึงการสร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้วยการกำหนดข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวและชุมชนเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดทำกิจกรรมขยะแลกผลิตภัณฑ์เตยหอม ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถนำขยะรีไซเคิลมาแลกเปลี่ยนเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเตยหอมต่าง ๆ ได้เพื่อเป็นการรณรงค์ให้ชุมชนคัดแยกขยะได้ถูกต้อง และชุมชนควรมีการเข้าร่วมกับงานกิจกรรมในโรงเรียน ในการนำเสนอวิถีเกษตรเตยหอมเพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น สำหรับการกำจัดของเสีย ไม่ว่าจะเป็นขยะของเสียที่เกิดขึ้นเป็นประจำในชีวิตประจำวันของชุมชนหรือขยะของเสียที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยว ชุมชนต้องให้ความสำคัญในการกำจัดของเสียที่ถูกต้องด้วยการคัดแยกขยะออกเป็นขยะรีไซเคิล ขยะอันตราย ขยะย่อยสลาย และขยะทั่วไป ทั้งนี้ชุมชนสามารถติดต่อองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสามเพื่อรับถังขยะหลากสีที่สื่อถึงประเภทขยะที่แตกต่างกัน นอกจากนี้เศษขยะจากพืชนั้นสามารถนำมาเป็นอาหารให้กับไส้เดือนได้ ชุมชนจึงควรมีการเลี้ยงไส้เดือน เพื่อช่วยพรวนดิน เพิ่มออกซิเจนให้ในดินและสามารถกำจัดขยะของเสียได้อีกด้วย

จากบริบทพื้นที่และขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยสรุปได้ว่าชุมชนมีเตยหอมเป็นพืชเศรษฐกิจสารพัดประโยชน์ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนได้ ซึ่งชุมชนก็มีความสนใจและต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ชุมชนยังขาดองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนที่สำคัญ 4 ด้านได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการรองรับและให้บริการ ด้านสิ่งดึงดูดใจ และด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากชุมชนยังไม่ได้เปิดตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนคือ ด้านการบริหารจัดการ

ชุมชนควรจัดสรรพื้นที่ส่วนกลางสำหรับการท่องเที่ยว พัฒนาองค์ความรู้ทางการท่องเที่ยว และการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว ด้านการรองรับและให้บริการ ชุมชนควรเพิ่มเติมสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว บริการให้ความรู้และถ่ายทอดเรื่องราวชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจ ชุมชนควรดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวตามปฏิทินท่องเที่ยวเชิงเกษตร การเพิ่มทัศนียภาพที่ดีในชุมชน และพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนควรอนุรักษ์พันธุ์พืชหายาก ปศุสัตว์พื้นบ้าน ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับสมาชิกในชุมชนและนักท่องเที่ยว และดำเนินการกำจัดของเสียในชุมชนอย่างถูกวิธี

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

จากผลการวิจัยพบว่าบริบทพื้นที่และการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT analysis) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามพบว่าชุมชนมีความต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนและมีทรัพยากรท้องถิ่นที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยวได้ แต่ชุมชนยังขาดองค์ความรู้และประสบการณ์ในการนำทรัพยากรที่มีอยู่ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้นองค์ความรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชุมชนไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับ รัฐมนตรี พงศวิริทธิ์ธร (2558) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อความยั่งยืนของโครงการหลวงปางดะ ผลการวิจัยพบว่าการสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนให้กับทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชนนั้น จะสามารถนำไปสู่การวางแผน การบริหารจัดการและการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนได้ นอกจากนี้จากผลการวิจัยปฏิทินท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน จะเห็นได้ว่าเป็นการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวตามฤดูกาลเฉพาะปลูกในบริบทพื้นที่ของชุมชนซึ่งเกิดจากการวิเคราะห์ข้อมูลพืชเศรษฐกิจหลักของตำบลคลองสามเชื่อมโยงเข้ากับการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรการเกษตรตามฤดูกาล อีกทั้งยังเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับเทพกร ณ สงขลา (2556) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการทรัพยากรการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืนในอำเภอช้างกลาง จังหวัด

นครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่าทรัพยากรการเกษตรมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประเภทการเกษตรของแหล่งท่องเที่ยววันนั้น นอกจากนี้การจัดรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวตามฤดูกาลเป็นการรักษาจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างสม่ำเสมอ รวมไปถึงการคงเอกลักษณ์ดั้งเดิมของทรัพยากรการเกษตรในชุมชน

ผลจากการวิเคราะห์ขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ในด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนพบว่า ชุมชนมีการให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี มีการร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมกันตัดสินใจ แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีกระบวนการมีส่วนร่วมที่ดี ตามหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนของโคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล อีกทั้งยังสอดคล้องกับวีระพลทองมา (2547) ที่ได้ศึกษารายงานผลการวิจัยผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนพบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มาจากความต้องการของตัวชุมชนเองอย่างแท้จริง และมีชุมชนเป็นศูนย์กลางกำหนดทิศทาง แผนการดำเนินงานทางการท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตามชุมชนยังขาดการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเนื่องจากยังไม่ได้เปิดตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ วิภาวิรัตน์ วงษ์พั่ง, เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ, และ สินีสุขครุฑเมือง แสนเสริม (2562) ที่ได้ศึกษาการพึ่งพาตนเองและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิ จังหวัดร้อยเอ็ด กล่าวว่า การจัดการองค์กรที่ดีและมีประสิทธิภาพเพื่อให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ ควรมีโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน และมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัดหรือประสบการณ์ของสมาชิกกลุ่ม

ผลจากการวิเคราะห์ขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ในด้านการรองรับและให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนพบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยววันนั้นยังไม่เพียงพอ รวมถึงชุมชนยังไม่มี การจัดสรรพื้นที่สำหรับดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนอย่างชัดเจน อาจทำให้นักท่องเที่ยวไม่ได้รับความสะดวกสบายเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับ โรเบิร์ต (Robert, 1990) ที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญทางการท่องเที่ยว 4 ประการ หนึ่งในนั้นคือ สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการเมื่อไปถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยอาจมีผลต่อ

แรงจูงใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตามชุมชนสามารถให้บริการอาหารและเครื่องดื่มและการเป็นวิทยากรนำเที่ยว โดยสามารถให้บริการด้านความรู้และข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนได้สอดคล้องกับสรรคณ์ันท์ ต้นตือโฆษกุล อัครวงค์, สุกัญญา ใจเย็น, และ นฐมน เต่งนุ้ย (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรด้านการท่องเที่ยวควรมีความสามารถในการให้บริการข้อมูลและผลิตภัณฑ์ หรือสร้างบรรยากาศให้นักท่องเที่ยวรู้สึกผ่อนคลาย และมีทักษะในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้

ผลจากการวิเคราะห์ขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ในด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนพบว่า วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามนั้นมีความโดดเด่นในด้านต้นทุนภูมิปัญญาและทุนธรรมชาติ นั่นคือวิถีเกษตรนาเตยหอมและเตยหอมที่ถือเป็นทรัพยากรที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตำบลคลองสาม ซึ่งสามารถนำมาเพิ่มคุณค่าและมูลค่าทางการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และทำให้นักท่องเที่ยวเกิดประสบการณ์ที่ประทับใจและเกิดความคุ้มค่าในการมาท่องเที่ยว สอดคล้องกับปริญนันท์ สิทธิจินดาร (2553) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร-วัฒนธรรมโดยมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลตะปอน จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า การที่มีต้นทุนชุมชนมากพอจะสามารถสร้างคุณค่าใหม่และมูลค่าเพิ่มที่สามารถนำมาจัดการเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และอัตลักษณ์ของชุมชน

ผลจากการวิเคราะห์ขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนพบว่า ชุมชนมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้วยการบำรุงและปรับปรุงดินใส่ปุ๋ยพรวนดิน แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์การจัดการของเสียภายในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและในบางฤดูกาลมีน้ำเสียและขยะส่งกลิ่นเหม็น ซึ่งส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพทางการท่องเที่ยวในชุมชน สอดคล้องกับประยูร วงศ์จันทร์ (2555) ที่ศึกษาวิจัยเรื่องวิทยาการสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียในชุมชนต้องเป็นการดำเนินการที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือของทั้งองค์กรภาครัฐ เอกชน และชุมชน ในการควบคุมการกำจัดของเสียในพื้นที่โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพอนามัยในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนยังไม่ค่อยสนใจ

การทำเกษตรอินทรีย์ โดยบางครั้งเรือนเกษตรกรยังคงใช้ยากำจัดศัตรูพืชในแปลงเตยหอม ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อเกษตรกร ประชาชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับเพียงฤทัย เสงี่ยมศิลป์ และคณะ (2561) ที่ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษานโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของพื้นที่ ตำบลวังยาง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นชุมชนที่ทำการเกษตรอินทรีย์ได้กล่าวว่า ในอดีตชุมชนทำการเกษตรโดยใช้สารเคมี พบว่าเกิดปัญหาทางการเงินและปัญหาสุขภาพของเกษตรกร แต่หลังจากที่ปรับเปลี่ยนมาเป็นเกษตรอินทรีย์ ทำให้ลดต้นทุนในการทำการเกษตรลงไปมาก ลดปัญหาการเจ็บป่วยจากการบริโภคผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัย และยังเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์และท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมสุขภาพ

ผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 กำหนดแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ผลจากแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม ตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนในด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน โดยมีการกำหนดแนวทางไว้ว่า ชุมชนควรมีการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน รวมไปถึงเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน จะเห็นได้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วม นั้นถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญในด้านการบริหารจัดการบุคลากรในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนที่ชุมชนควรมี ซึ่งสอดคล้องกับศรีบุญญา ศรีทอง นพรัตน์ ศุทธิถิตกุล และสมบัติ กาญจนกิจ (Srithong, S., Suthitakon, N., & Kamjanakit, S., 2019) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบางปลากด จังหวัดนครนายก กล่าวว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายในและภายนอกนั้นเป็นปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน โดยเป็นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายใต้การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นตามบริบทพื้นที่และอัตลักษณ์ทางการเกษตรของชุมชน เพื่อสร้างความโดดเด่นทางการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น และการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังสอดคล้องกับวิชิตวิทย์ วิชาสวัสดิ์ (2563) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาศักยภาพการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนโบราณบ้านเชียงเหียน จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่าชุมชนควรมีการแบ่งหน้าที่

การทำงานอย่างชัดเจนและควรมุ่งเน้นให้เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวและเกิดการพัฒนากการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ผลจากแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม ด้านการรองรับและให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน โดยมีการกำหนดแนวทางไว้ว่า ชุมชนควรเพิ่มเติมสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอกับลักษณะกิจกรรมท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยว อีกทั้งควรตั้งค่านึงถึงความปลอดภัยและสุขอนามัยของนักท่องเที่ยวอีกด้วย เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับสถานที่ท่องเที่ยวและสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวระหว่างเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับศิรินันท์ พงษ์นิรันดร ไอซ์ญญา บัวธรรม และ ชัชชญา ยอดสุวรรณ (2559) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพควรมีการจัดให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครอบคลุม ทั่วถึงและปลอดภัย รวมไปถึงการมีจำนวนบุคลากรเพียงพอในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวจะช่วยสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ และสอดคล้องกับทฤษฎีของบูฮาลิส (Buhalis, 2000) ที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวที่สำคัญที่มาจาก การวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวไว้ 6 ประการ หรือ 6 A's ซึ่งหนึ่งในนั้นคือสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Amenities) เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเกิดความสะดวกสบาย ความประทับใจ และเกิดความรู้สึกปลอดภัย ทำให้อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวในระยะเวลาอันสั้น

ผลจากแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนในด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน โดยมีการกำหนดแนวทางไว้ว่า การนำทรัพยากรท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนจะสามารถช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเตยหอม รวมไปถึงทรัพยากรท้องถิ่นชนิดอื่น ๆ ในชุมชนได้สอดคล้องกับปริญญ์ สิทธิจินดาร (2553) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร-วัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลตะปอน จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่ากรณีที่ต้นทุนชุมชนมากพอ จะสามารถสร้างคุณค่าใหม่และมูลค่าเพิ่มที่สามารถนำมาจัดการเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และอัตลักษณ์ของชุมชน และยังสอดคล้องกับสินธุ์ สโรบล, อุตร วงษ์ทับทิม, และ สุภาวณี ทรงพรวาณิชย์ (2546) ที่ได้ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับแนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า

การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมช่วยในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการพลิกฟื้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการทรัพยากรในชุมชน

ผลจากแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสามตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยมีการกำหนดแนวทางไว้ว่า ชุมชนจึงควรมีมาตรการรวมไปถึงการสร้างจิตสำนึกให้ทั้งชุมชนและนักท่องเที่ยวในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเช่น เรื่องแมลงหรือแมงที่เป็นมิตรกับพืชกิจกรรมชยะแลงเตยหอม เป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนควรมีการกำจัดของเสียอย่างถูกวิธีด้วยการนำกลับมาใช้ใหม่หรือคัดแยกขยะให้ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของดร.ชนันท์ (2546) ที่ได้กล่าวว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ท้องถิ่นของชุมชนในทุกมิติ ทำให้นักท่องเที่ยวและชุมชนเกิดความรักความหวงแหนในทรัพยากรการท่องเที่ยว และสอดคล้องกับแนวคิดของพจนานุกรม (2546) ที่ได้กล่าวในคู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวนอกจากเป็นการสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตชุมชนแล้ว ยังเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งชุมชนและนักท่องเที่ยวอีกด้วย

5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

จากงานวิจัยเรื่องการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยครั้งนี้

1. ชุมชนควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเรื่องการเตรียมความพร้อมด้านองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการบริการนักท่องเที่ยว
2. ชุมชนควรนำแนวทางที่ได้ไปปรับปรุงและพัฒนาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนทั้ง 4 ด้าน และมีการประเมินและติดตามผลอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนอย่างสมบูรณ์ในอนาคต

3. ชุมชนควรศึกษาเพิ่มเติมในด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเตยหอม เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าทรัพยากรการเกษตรในรูปแบบอื่น ๆ

4. ชุมชนควรมีการสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยว โดยอาศัยความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน การรวมกลุ่มกันในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การเตรียมความพร้อมด้านองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนและการบริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

2. การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนในระดับตำบล เพื่อเป็นการประสานความร่วมมือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการท่องเที่ยว และอำนวยความสะดวกในการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชน

3. การศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน เพื่อพัฒนาด้านการตลาดและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

4. การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว เพื่อเป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์สร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์และภาพลักษณ์ที่ดีให้กับแหล่งท่องเที่ยว

5. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนไปสู่แหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

6. การพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเป็นการสร้างเอกลักษณ์และเพิ่มความเชื่อมั่นแก่นักท่องเที่ยว

5.3.3 ข้อจำกัดในงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดในวิธีการดำเนินการวิจัยซึ่งใช้เวลาประมาณ 5 เดือน ซึ่งเป็นระยะเวลาที่จำกัด และเนื่องด้วยระยะเวลาการเก็บข้อมูลอยู่ในระหว่างสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางคนไม่สามารถเข้าร่วมกระบวนการวิจัยได้

บรรณานุกรม

- Aaker, D. A. (2001). *Strategic Market Management* (6th ed.). New York: John Wiley & Sons.
- Abadi, A., & Khakzand, M. (2022). Extracting the qualitative dimensions of agritourism for the sustainable development of Charqoli village in Iran: the promotion of vernacular entrepreneurship and environment-oriented preservation perspectives. *Environment, Development and Sustainability*.
- Argandona, A. (2011). *Stakeholder theory and value creation* (Working paper WP-922). Navarra, Spain: IESE Business School – University of Navarra
- Biernacki, P., & Waldorf, D. (1981). Snowball Sampling: Problems and Techniques of Chain Referral Sampling. *Sociological research and methods*, 10, 141-163.
- Buhalis, D. (2000). Marketing the competitive destination of the future. *Tourism Management*, 21(1), 97-116. Retrieved from <https://bit.ly/3FRaYAX>
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World Development*, 8(3), 213-235.
- David, J. T., & Atsuko, H. (2006). *Resource management : social,cultural,physical environment and the optimization of impacts in Tourism Management Dynamics: Trends,Management and Tools*. Oxford: Butterworth Heinemann.
- Despotovic, A., Joksimovic, M., Svržnjak, K., & Jovanovic, M. (2017). Rural areas sustainability : agricultural diversification and opportunities for agri-tourism development. *Poljoprivreda i Sumarstvo*, 63(3), 47-62.
- Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ). (2012). *Agrotourism and Agricultural Diversity*. Retrieved from <http://www.giz.de>
- Eber, S. (1992). *Beyond the Green Horizon: Principles for Sustainable Tourism*. United Kingdom: World Wide Fund for Nature
- Evgrafova, L. V., & Ismailova, A. Z. (2021). Analysis of tourist potential for agrotourism development in the Kostroma region. *IOP Conference Series. Earth and Environmental Science*, 677(2). Retrieved from <https://bit.ly/3vgQA7A>

- Friesner, T. (2011). History of swot analysis. *Marketing Teacher*, 2000-2010.
- Goeldner, C. R., & Ritchie, J. R. B. (2012). *Tourism : principles, practices, philosophies* (12th ed.): Hoboken, NJ : Wiley.
- Michal, S., Lucyna, P., & Frank, S. (2009). *Agritourism*. UK: The MPG Books Group.
- Pujiasmanto, B., Aliyah, I. J., Sugiarti, R., & Setyaningrum, D. (2021). Development of community-based agrotourism tea gardens for optimization of agricultural resources. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 905(1), 012029.
- Robert, C. M. (1990). *Tourism : the international business*. New Jersey: Prentice-Hall International.
- Roday, S., Biwal, A., & Joshi, V. (2009). *Tourism operations and management*. New Delhi: Oxford University Press.
- Shen, C. C., Chang, Y. R., & Liu, D. J. (2020). Rural Tourism and Environmental Sustainability—A Study on a Model for Assessing the Developmental Potential of Organic Agritourism. *Sustainability*, 12(22), 9642.
- Smith, J. B., & Colgate, M. (2007). Customer value creation: A practical framework. *Journal of Marketing Theory and Practice* 15(1), 7-23.
- Srithong, S., Suthitakon, N., & Karnjanakit, S. (2019). Participatory Community-based Agrotourism: A Case Study of Bangplakod Community, Nakhonnayok Province, Thailand. *PSAKU International Journal of Interdisciplinary Research*, 8(1), 212-220. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3398859
- Sriyadi, M. P., & Istiyanti, E. (2021). Agritourism Development Model Based on Local Wisdom in Karangtengah Village Imogiri Bantul DIY. *E3S Web of Conferences*, 232. Retrieved from <https://bit.ly/3IMzgnH>
- Wolfe, K., & Bullen, G. (2009). *Agritourism, Your Way: A How-to Guide for Successful Agritourism Enterprises*. Retrieved from <https://content.ces.ncsu.edu/agritourism-your-way>

World Bank. (2000). *Environment Matters: An Annual Review of the Bank's Environmental Work*. Retrieved from <https://bit.ly/2YKvORz>

World Tourism Organization. (2019). UNWTO Tourism Definitions. Retrieved from <https://bit.ly/3j3VZtA>

กนกกานต์ แก้วนุช. (2564). *การจัดการการท่องเที่ยวและการพัฒนาชุมชนการท่องเที่ยวภายใต้พลวัตโลก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กรมการท่องเที่ยว. (2561ก). *คู่มือเตรียมความพร้อมเข้าสู่มาตรฐานท่องเที่ยวเชิงเกษตรฉบับการ์ตูน*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3gFUm4m>

กรมการท่องเที่ยว. (2561ข). *สถานการณ์นักท่องเที่ยวชาวไทย*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3oZUuAH>

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2560). *แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตรระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) และแผนปฏิบัติงานระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2560 - 2564)*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3l8RBLi>

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2563). *สรุปข้อมูลสถิติการเกษตรและสหกรณ์ที่สำคัญ*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3NmugC0>

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2564ก). *รายงานทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกเตยปี พ.ศ. 2564*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3iDzD1O>

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2564ข). *สรุปผลการถอดบทเรียนแปลงใหญ่ประจำปีงบประมาณ 2563*. สืบค้นจาก <http://www.agriman.doae.go.th/work62/CollaborativeFarm63.pdf>

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2561). *การส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/2YOXm8Z>

กองพัฒนาบริการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2561). *มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กัญญามน อินหว่าง สุพจน์ อินหว่าง และ อภิชาติ วรรณภีระ. (2554). *การจัดการวิสาหกิจชุมชน*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยพิษณุโลก.

กาญจนา นาคสกุล. (2552). *ภาษาไทย : ชุดคำไทย*. กรุงเทพฯ: สมาคมครุภาษาไทยแห่งประเทศไทย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2546). *ท่องเที่ยวเกษตรทั่วถิ่นไทยเที่ยวได้ทุกฤดูกาล*. จุลสาร. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

เกษตร ใจดี. (2556). *รวยด้วยธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ใคร ๆ ก็ทำได้ง่าย*. นนทบุรี: ริงค์ บี ยอนด์ บุ๊คส์ จำกัด.

- ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในเครือข่าย CBT Thailand. (2564). *การท่องเที่ยวชุมชนกับการท่องเที่ยวชุมชนแตกต่างกันอย่างไรนะ*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3ADYdWR>
- งานองค์ความรู้ สำนักบริหารยุทธศาสตร์ ร่วมกับสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2558). *ท่องเที่ยวชุมชน*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/2XcGU1c>
- ฉันทิช วรรณถนอม. (2552). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- ชัยณรงค์ รัตนาวินกุล อำนวย มะอั่นต์ และ มณฑกานต์ กันแก้ว. (2563). *การค้นหาคำศัพท์ภาพเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของศูนย์วิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีเขาไชยราช จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (เลขทะเบียนผลงาน 53(1)-0511-020)*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3vdKbdn>
- ชาญยุทธ ภาณุทัต และ คณะ. (2556). *รายงานการวิจัยการส่งเสริมการบริหารจัดการที่ดีเพื่อสร้างประสิทธิผลในการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดสมุทรสาคร*.
- จิรัชญา มณีเนตร. (2553). *ไทยศึกษาเพื่อการท่องเที่ยว (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. (2553). *อัตลักษณ์ชุมชน : อัตลักษณ์ และการพัฒนาเพื่อเคลื่อนเปลี่ยนตำแหน่งแห่งที่ของชุมชน*. สงขลา: โครงการจัดตั้งศูนย์อิสลามศึกษาเพื่อการบูรณาการ.
- ตรียากานต์ พรหมคำ. (2556). *การศึกษาบริบทชุมชนเพื่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเขตตำบลหล่มสัก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, เพชรบูรณ์. สืบค้นจาก https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Praewa-ksu_Journal/article/view/89851
- เทพกร ณ สงขลา. (2556). *รูปแบบการจัดการทรัพยากรการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืนในอำเภอช้างกลางจังหวัดนครศรีธรรมราช*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต). สืบค้นจาก <https://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2010/9604>
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). *บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2565). *ค้นหาอัตลักษณ์ เพื่อสร้างเอกลักษณ์ชุมชน*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3xSvSyd>

- ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2556). *การจัดการและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
สงขลา: สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นพดล ภาคพรต. (2546). *เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน
อย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
นันทลิน อินทนุพัฒน์. (2563, มีนาคม-เมษายน). ศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดย
ชุมชน กรณีศึกษาชุมชนอ่างเก็บน้ำ ลำพอก จังหวัดสุรินทร์. *วารสารมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 39(2), 61-73. สืบค้นจาก
<https://bit.ly/3mUA4qc>
- นาฏสุดา เขมณะสิริ. (2555). *การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิสิทธ์เซ็น
เตอร์.
- นิตา ชูโต. (2548). *การวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: พรินต์โพร.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และ เพ็ญศิริ ศรีคำภา. (2557). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน* (พิมพ์ครั้งที่
2): ม.ป.พ.
- เบญจมาศ อญฺ์ประเสริฐ, และ จริญญา แดงน้อย. (2563). *โมดูลที่ 05 ความรู้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม
ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร [เอกสารประกอบการบรรยายวิชามิปัญญาไทยกับการ
พัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืนของ THAI MOOC]*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3LxKas4>
- ประยูร วงศ์จันทร์. (2555). *วิทยาการสิ่งแวดล้อม*. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- ปริญญ์ สิทธิจินดา. (2553). *การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรมโดยการมี
ส่วนร่วมของชุมชนตำบลตะปอน จังหวัดจันทบุรี*. สืบค้นจาก
<https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/231778>
- ปวีณา โทนแก้ว. (2542). *ปัจจัยที่กำหนดรูปแบบการใช้จ่ายในการท่องเที่ยวภายในประเทศของคน
ไทย*. (ปริญญาานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่).
- พจนา สอนศรี. (2546). *คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3p6s9IL>
- พนิดา ไพรนารี. (2554). *การจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์*. กรุงเทพฯ: การประชุม
วิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพ มีนาคม 2554.

- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2548). *ราชกิจจานุเบกษา* (เล่มที่ 122 ตอนที่ 6 ก หน้า1, และหน้า 9-10). สืบค้นจาก <https://bit.ly/3aEH0Sr>
- เพียงฤทัย เสงี่ยมศิลป์ และคณะ. (2561). *การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของพื้นที่ ตำบลวังยาง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี*. สืบค้นจาก http://www.thai-explore.net/search_detail/result/8243
- ภิญญาพัชญ์ นาคภิบาล และ ละเอียด ขจรภักย์. (2563, มกราคม-เมษายน). การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. *วารสารร่วมพฤษภา มหาวิทยาลัยเกริก*, 39(1), 85-102. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3n0xjn2>
- มณีรัตน์ สุขเกษม. (2559). แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*, 10(4), 97-112. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3n05QSn>
- มนัส สุวรรณ. (2544). *โครงการศึกษาเพื่อจัดทำดัชนีวัดคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- ยุพาพร ยุทธรักษานุกูล. (2546). *การวางแผนบริเวณและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ณ ศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี*. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์). สืบค้นจาก <https://bit.ly/3lKrGdy>
- ยุวดี นีรัตน์ตระกูล. (2561). *Tourism Go Local ชุมชนเติบโตใหญ่ เมืองไทยเติบโต* จุลสาร. นนทบุรี: บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- รชพร จันทร์สว่าง. (2546). *เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- ระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. (2564). *รายชื่อวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3mWpgrl>
- รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร. (2558, พฤษภาคม-สิงหาคม). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อความยั่งยืนของโครงการหลวงปางดะ. *วารสารวิทยาศาสตร์การกีฬาและสุขภาพ* 21(2), 283-294. สืบค้นจาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sjss/article/download/34672/28848>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2544). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2544*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ราณี อธิชัยกุล. (2554). *การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืน*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ราณี อธิชัยกุล. (2557). *การจัดการการท่องเที่ยวเฉพาะทาง*. นนทบุรี: สำนักวิชาการมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วชิรวิทย์ วิชาสวัสดิ์. (2563, กรกฎาคม-ธันวาคม). แนวทางการพัฒนาศักยภาพการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนโบราณบ้านเชียงเหียน จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 15(15), 21-34. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3DJMjMP>
- วรรณมา วงษ์วานิช. (2546). *ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิรัตน์ เอ็ดดูเคชั่น.
- วรวิมล ภัคดีบุรุษ. (2563, มกราคม - มิถุนายน). ปัญหาและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของบ้านดอนซาก ตำบลห้วยงูอำเภอนาคู จังหวัดชัยนาท. *วารสารพัฒนศาสตร์*, 3(1), 40-67. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3p2GzKd>
- วิจิต นันทสุวรรณ. (2547). *ขบวนการชุมชนใหม่ การพัฒนาแบบแผนใหม่ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์.
- วิภารัตน์ วงษ์พัง เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ และ สินีสุข ครุฑเมือง แสนเสริม. (2562). การพึ่งพาตนเองและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด. *แก่นเกษตร*, 47(ฉบับพิเศษ 1), 1079-1088. สืบค้นจาก https://ag2.kku.ac.th/kaj/PDF.cfm?filename=83_Ext46.pdf&id=3555&keeptrack=1
- วิภาวี กฤษณะภุติ. (2556). การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน : การเรียนรู้จากกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมและทอผ้าฝ้ายในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*, 30(1), 165-188.
- วีระพล ทองมา, และ ประเจต อำนาค. (2547). *ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- วีระพล ทองมา. (2547). *รายงานผลการวิจัยผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. ม.ป.พ.

ศิรินันท์ พงษ์นิรันดร โอษฐ์ญา บัณฑิต และ ชัชชญา ยอดสุวรรณ. (2559, มกราคม - มิถุนายน).

แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาการจัดการ*, 9(1), 234-259. สืบค้นจาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/mbakkujournal/article/view/62500>

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2560). *ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ*. สืบค้นจาก

<https://bit.ly/3AIGBJs>

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2543). *รายงานขั้นสุดท้ายโครงการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร(agrotourism)*.

สมศักดิ์ สุริโย. (2547). *การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาการเกษตรกรรมส่งเสริมการเกษตร

สรรพนันท์ ต้นตือโฆษกุล อัครวงษ์ สุกัญญา ใจเย็น และ นรุมน เต่งนุ้ย. (2563, กรกฎาคม-

ธันวาคม). การพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*, 14(2), 15-27. สืบค้นจาก https://so04.tci-thaijo.org/index.php/journal_sct/article/download/248880/172258/914434

สำนักงานเกษตรจังหวัดปทุมธานี. (ม.ป.ป.). *หน่วยงานภายใน*. สืบค้นจาก

<http://www.pathumthani.doae.go.th/>

สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง. (2564). *ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรอำเภอคลองหลวง*. ปทุมธานี.

สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง. (ม.ป.ป.). *บุคลากร*. สืบค้นจาก

<http://khlongluang.pathumthani.doae.go.th/>

สำนักงานจังหวัดปทุมธานีกลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (2563). *บรรยายสรุปปทุมธานี*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/2YIIEAV>

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. (2550). *คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ:กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2550). *ความหมายของอัตลักษณ์*. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3PHIFuN>

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. (2548).

วิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.

- สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2553). *คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร*. กรุงเทพฯ.
- สำนักอาหาร สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. (2555). *คู่มือการขออนุญาตอาหารแปรรูปที่บรรจุในภาชนะพร้อมจำหน่าย ตามหลักเกณฑ์วิธีที่ดีในการผลิตอาหาร (Primary GMP)*. นนทบุรี: สำนักอาหาร สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข.
- สินธุ์ สโรบล อุตร วงษ์ทับทิม และ สุภาวณี ทรงพรวาณิชย์. (2546). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน : แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ*. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, เชียงใหม่.
- สุกัญญา อธิปอนันต์ และ คณะ. (2550). *รายงานการวิจัย กลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองปี 2550*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- สุจิตราภรณ์ จุสปาโล. (2558, มกราคม-เมษายน). การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนบ้านบางเหริ่งใต้ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 9(1), 103-111. สืบค้นจาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rmuj/article/view/99294>
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). *ฐานคิด : จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2561). *การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน*. สืบค้นจาก <https://www.tatreviewmagazine.com/article/cbt-thailand/>
- องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม. (2558). *สภาพและข้อมูลพื้นฐาน*. สืบค้นจาก <https://www.khlongsamlocal.go.th/upload/20211104123229.pdf>
- องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม. (2563). *สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม*. สืบค้นจาก <https://www.khlongsamlocal.go.th/upload/20211104123229.pdf>
- องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม. (ม.ป.ป.). *กองสวัสดิการสังคม องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม*. สืบค้นจาก <https://www.khlongsamlocal.go.th/>
- อภิญา เฟื่องฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์ : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ภาคผนวก ก

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ องค์กรและชุมชนผู้ให้ข้อมูลประกอบการวิจัย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้แนวทางการการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยว
เชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

1. อาจารย์ศรีัญญา ศรีทอง	อาจารย์ประจำคณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม
และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. อาจารย์อัษฎชัย ตันตพเทศ	อาจารย์ประจำคณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม
และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รายนามองค์กรและกลุ่มชุมชนผู้ให้ข้อมูลการวิจัย

1. องค์กรบริหารส่วนตำบลคลองสาม ฝ่ายกองสวัสดิการและพัฒนาชุมชน
2. สำนักงานเกษตรจังหวัดปทุมธานี นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการและ
นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ
3. สำนักงานเกษตรอำเภอคลองหลวง นายเกษตรอำเภอและนักวิชาการส่งเสริม
การเกษตรชำนาญการรับผิดชอบตำบลคลองสาม
4. วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี
5. ประชาชนตำบลคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ภาคผนวก ข
จดหมายขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลในงานวิจัยและเอกสารต่าง ๆ

ที่ อว 8718/2454

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
114 สุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ
เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

11 พฤศจิกายน 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน

เนื่องด้วย นางสาวเกษมกล แสงสุพรรณ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว
แบบบูรณาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การเพิ่มขีดความสามารถการ
ท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี” โดยมี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมสิทธิ์ เกียนวัฒนา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

ในการนี้ นิสิตขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล โดยใช้ แบบสัมภาษณ์ เรื่อง การศึกษาบริบทพื้นที่ ข้อมูล
กิจกรรมประเพณีและทรัพยากรทางการเกษตร การมีส่วนร่วมของชุมชน และการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน/
เกษตรแปลงใหญ่เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน กับ ท่าน เพื่อเป็นข้อมูลในการวิจัย ใน
เดือนพฤศจิกายน 2564 ทั้งนี้ นิสิตจะเป็นผู้ประสานงานในรายละเอียดดังกล่าวต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาขอความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0 2649 5064

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมกรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ (

ที่ อว 8718/160

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
114 สุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ
เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

20 มกราคม 2565

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน

เนื่องด้วย นางสาวเกษมกล แสงสุพรรณ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว
แบบบูรณาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การเพิ่มขีดความสามารถ
การท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี” โดยมี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมสิทธิ์ เกียนวัฒนา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

ในการนี้ นิสิตขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล โดยใช้การสนทนากลุ่ม ในหัวข้อ “การศึกษาขีดความสามารถ
การท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี” ในวันที่
1 กุมภาพันธ์ 2565 เวลา 9.00 – 11.30 น. ณ เอ็นวาย เทรนนิง เซ็นเตอร์ กับ 1) เจ้าหน้าที่ภาคีรัฐด้านเกษตรและ
ชุมชน 2) สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม และ 3) ตัวแทนชุมชน จำนวน 12 คน เพื่อเป็น
ข้อมูลในการวิจัย ทั้งนี้ นิสิตจะเป็นผู้ประสานงานในรายละเอียดดังกล่าวต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาขอความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

พิชญ์ อ.

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0 2649 5064

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมกรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์

ที่ อว 8718/513

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
114 สุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ
เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

28 กุมภาพันธ์ 2565

เรื่อง ขออนุญาตขอทราบข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน

เนื่องด้วย นางสาวเกษกมล แสงสุพรรณ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว
แบบบูรณาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การเพิ่มขีดความสามารถ
ทรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี” โดยมี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมสิทธ์ เกียนวัฒนา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

ในการนี้ นิสิตขออนุญาตขอทราบข้อมูล โดยใช้ในการสนทนากลุ่ม ในหัวข้อ “การศึกษาขีดความสามารถ
การท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี” ในวันที่
3 มีนาคม 2565 เวลา 9.00 – 11.30 น. ณ ห้องประชุมกองสวัสดิการสังคม ตึกกองสวัสดิการสังคม ที่ทำการ
องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม กับท่าน เพื่อเป็นข้อมูลในการวิจัย ทั้งนี้ นิสิตจะเป็นผู้ประสานงานใน
รายละเอียดดังกล่าวต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาขออนุญาต และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0 2649 5064

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมกรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน งานบริหารและธุรการ บัณฑิตวิทยาลัย โทร. 15644

ที่ อว 8718.1/513

วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2565

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์บุคลากรในสังกัดเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน คณบดีคณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เนื่องด้วย นางสาวเกษมกล แสงสุพรรณ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การเพิ่มขีดความสามารถการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมสิทธิ์ เกียนวัฒนา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

ในการนี้ นิสิตขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล โดยใช้การสนทนากลุ่ม ในหัวข้อ “การศึกษาขีดความสามารถการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี” ในวันที่ 3 มีนาคม 2565 เวลา 9.00 – 11.30 น. ณ ห้องประชุมกองสวัสดิการสังคม ตึกกองสวัสดิการสังคมที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม กับดร.อัญชัญ ตันชเทศ และดร.ศรัญญา ศรีทอง เพื่อเป็นข้อมูลในการวิจัย ทั้งนี้ นิสิตจะเป็นผู้ประสานงานในรายละเอียดดังกล่าวต่อไป สามารถสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่โทร. -----

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาขอความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

เอกสารรับรองการนำผลงานวิจัยไปใช้อย่างเป็นทางการ

เอกสารรับรอง การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม

คำชี้แจง : เอกสารชุดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินคุณภาพผลงานวิจัยของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม

ชื่อ-นามสกุล นางสาวอรุณ ป่าสนธ์

ตำแหน่ง ประธานวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ชื่อบริษัท/องค์กร วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ได้ใช้ประโยชน์จากสารนิพนธ์เรื่อง

การเพิ่มขีดความสามารถการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ชื่อนิสิต นางสาวเกษมกล แสงสุพรรณ รหัสนิสิต 63199130205

หลักสูตร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ
คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

มีการนำผลงานไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมดังนี้

1. ใช้ประโยชน์ในทางสังคมและชุมชนในการเตรียมความพร้อมการจัดการท่องเที่ยว ส่งเสริมการทำงานร่วมกันของชุมชนและภาครัฐระดับตำบล
 - [/] การนำเสนอข้อมูลเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี
 - [/] การนำผลจากงานวิจัยไปใช้ประกอบเป็นข้อมูลในการเตรียมความพร้อมการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี
 - [] อื่นๆ.....
2. การนำผลงานวิจัยเผยแพร่ในเฟซบุ๊กเพจของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ชื่อเว็บไซต์ <https://www.facebook.com/วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม-จังหวัดปทุมธานี101110872435380/>

ลงชื่อ.....

(นางสาวอรุณ ป่าสนธ์)

วันที่ 3 / 4 / 65

ประธานวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ภาคผนวก ง
จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย SWUEC-G- 491/2564E

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจาก คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและ ข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อโครงการวิจัยเรื่อง: การเพิ่มขีดความสามารถการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ชื่อผู้วิจัยหลัก: นางสาว เกษกมล แสงสุพรรณ

สังกัด: คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เอกสารที่รับรอง:

1. แบบเสนอโครงการวิจัย
2. โครงการวิจัย
3. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย
4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

1. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ 3 วัน/เดือน/ปี 25 มกราคม 2565
2. โครงร่างการวิจัย	ฉบับที่ 3 วัน/เดือน/ปี 25 มกราคม 2565
3. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ 3 วัน/เดือน/ปี 25 มกราคม 2565
4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย	ฉบับที่ 3 วัน/เดือน/ปี 25 มกราคม 2565

(ลงชื่อ).....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทันตแพทย์หญิงณปภา เอี่ยมจิรกกุล)

กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

(ลงชื่อ).....

(แพทย์หญิงสุรีพร ภัทรสุวรรณ)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

หมายเลขรับรอง : SWUEC/E/G-491/2564

วันที่ให้การรับรอง : 25/01/2565

วันหมดอายุใบรับรอง : 25/01/2566

ที่ อว 8718/

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

25 มกราคม 2565

เรื่อง ขอแจ้งผลการพิจารณาโครงการวิจัยเลขที่ SWUEC-G- 491/2564E

เรียน นางสาว เกษกมล แสงสุพรรณ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ใบรับรองโครงการวิจัย SWUEC/E/G-491/2564

ตามที่ท่านได้ส่งโครงการวิจัยเรื่อง การเพิ่มขีดความสามารถการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี โครงการวิจัยเลขที่ SWUEC-G 491/2564E เพื่อรับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ นั้น

คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ ได้พิจารณาโครงการวิจัยดังกล่าว บัดนี้ คณะกรรมการฯ ให้การรับรองโครงการวิจัยดังกล่าวแล้วเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2565 รายละเอียดดังนี้

Certificate Number SWUEC/E/G-491/2564
Date of Approval 25 มกราคม 2565 (อายุใบรับรองโครงการวิจัย 12 เดือน)
Date of Expiration 25 มกราคม 2566
Continuing Review ทุก 12 เดือน (ครบกำหนดส่งรายงานครั้งแรก วันที่ 25 มกราคม 2566)

ในการนี้ คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ ใคร่ขอความกรุณาให้ผู้วิจัยส่งรายงานความก้าวหน้าของการวิจัยและต่ออายุการรับรองก่อนกำหนดวันหมดอายุ 30 วัน เพื่อให้เป็นไปตามวิธีดำเนินการมาตรฐาน (SOPs version 2.0) ของคณะกรรมการฯ ทั้งนี้รายละเอียดของเอกสารที่ให้การรับรองตามที่ปรากฏใน Certificate of Approval (Certificate Number SWUEC/E/G-491/2564) ที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(แพทย์หญิงสุธีพร ภัทรสุวรรณ)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
โทรศัพท์ 0-2649-5000 ต่อ 12430
โทรสาร 0-2259-1822

ข้อปฏิบัติสำหรับผู้วิจัยที่ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ขอแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับหน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้วิจัยหลังจากโครงการวิจัย ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์แล้ว ขอความกรุณาดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยจะต้องดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่างๆ ที่ระบุไว้ในโครงการวิจัยโดยเคร่งครัด โดยใช้เอกสารชี้แจงอาสาสมัคร (Information Sheet) หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย (Informed Consent Form) ป้ายประชาสัมพันธ์ รวมถึงเอกสารอื่น ที่ได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการฯ แล้วเท่านั้น
2. ผู้วิจัยมีหน้าที่รายงานต่อคณะกรรมการฯ เมื่อ
 - 2.1 มีการดำเนินงานวิจัยครบระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งจะต้องมีการรายงานความก้าวหน้าของการวิจัยตามระยะเวลาที่คณะกรรมการฯ กำหนดในเอกสารใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (แบบเอกสารที่ MF 04) หรือเมื่อครบหนึ่งปีจากวันที่ระบุไว้ในเอกสารใบรับรองของโครงการวิจัย โดยใช้แบบรายงานความก้าวหน้าของโครงการวิจัย (แบบเอกสารที่ MF 13-1)
 - 2.2 สำหรับโครงการวิจัยที่ยังไม่เสร็จสิ้นแต่เอกสารใบรับรองฯ หมดอายุ ผู้วิจัยจะต้องส่งหนังสือบันทึกข้อความเพื่อขอต่ออายุใบรับรองฯ ภายใน 30 วัน ก่อนวันหมดอายุตามที่กำหนดไว้ในเอกสารใบรับรองฯ พร้อมส่งรายงานความก้าวหน้าของการวิจัย มิฉะนั้น คณะกรรมการฯ จะไม่รับรองการทำวิจัย หรือ การเก็บข้อมูลในระยะเวลาหลังจากเอกสารใบรับรองหมดอายุ
 - 2.3 หากผู้วิจัยมีความจำเป็นในการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมโครงการวิจัย (Protocol Amendment) หรือมีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าโครงการวิจัย/เพิ่มเติมผู้ร่วมวิจัย ฯลฯ ผู้วิจัยจะต้องเสนอการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม โดยใช้แบบรายงานส่วนแก้ไขเพิ่มเติมโครงการวิจัย (แบบเอกสารที่ MF 07-1) โดยผู้วิจัยจะต้องระบุให้ชัดเจนว่า มีการเปลี่ยนแปลงอะไร อย่างไร และเหตุผลที่ต้องการเปลี่ยนแปลง ทั้งในกรณีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าโครงการวิจัย หรือเพิ่มเติมผู้ร่วมวิจัยคนใหม่ ให้แนบแบบประวัติผู้วิจัย (แบบเอกสารที่ MF 09-1) และใบประกาศนียบัตรการอบรม (ถ้ามี)
 - 2.4 หากมีเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ร้ายแรงในอาสาสมัคร จากการดำเนินโครงการวิจัย (Serious Adverse Events) เกิดขึ้นแก่อาสาสมัครของโครงการวิจัยในสถาบัน ผู้วิจัยจะต้องทำเอกสารแจ้งคณะกรรมการฯ ภายใน 7 วัน และหากเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ร้ายแรงนั้น เป็นเหตุให้อาสาสมัครถึงแก่ชีวิต ผู้วิจัยจะต้องทำเอกสารแจ้งคณะกรรมการฯ ภายใน 24 ชั่วโมง (โดยทางหนังสือบันทึกข้อความ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ หรือ โทรสาร) หลังจากผู้วิจัยทราบเหตุการณ์ โดยใช้แบบรายงานเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ สำหรับอาสาสมัครในสถาบันให้ใช้แบบเอกสารที่ MF 19 แบบรายงานเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ที่เกิดแก่อาสาสมัครนอกสถาบันให้ใช้แบบเอกสารที่ MF 18 และ/หรือ CIOMS Form แบบเอกสารที่ MF 19-2

- 2.5 หากมีการไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนด (Non-Compliance/Protocol deviation) ผู้วิจัยจะต้องรายงานให้คณะกรรมการฯ รับทราบ ภายใน 7 วัน นับจากที่ตรวจพบ โดยใช้แบบรายงานการไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนด (แบบเอกสารที่ MF 21)
- 2.6 โครงการวิจัยที่ยุติโครงการวิจัยก่อนกำหนด ให้ผู้วิจัยส่งหนังสือแจ้งปิดโครงการวิจัยนั้น พร้อมเหตุผลในการยุติโครงการวิจัยก่อนกำหนด โดยใช้แบบรายงานเพื่อยุติโครงการวิจัยก่อนกำหนด (แบบเอกสารที่ MF 14-1) และการดูแลอาสาสมัครหลังจากยุติโครงการวิจัยแก่คณะกรรมการฯ
- 2.7 โครงการวิจัยที่เสร็จสิ้นแล้ว ให้ผู้วิจัยส่งรายงานสรุปผลการวิจัย โดยใช้แบบรายงานสรุปผลการวิจัย (แบบเอกสารที่ MF 15-1)

คณะกรรมการฯ อาจมีการสุ่มเข้าตรวจเยี่ยมโครงการวิจัย (Site Monitoring Visit) เพื่อดูความเรียบร้อยของการดำเนินงาน รับฟัง และให้คำปรึกษาข้อปัญหาที่อาจมีในระหว่างการทำงานโครงการวิจัย โดยสำนักงานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันยุทธศาสตร์ทางปัญญาและวิจัย จะมีหนังสือแจ้งให้ผู้วิจัยได้ทราบล่วงหน้า เป็นเวลา 2 สัปดาห์ ผลการตรวจเยี่ยมโครงการวิจัยจะแจ้งเพื่อทราบในที่ประชุมคณะกรรมการฯ และจะแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้วิจัยได้ทราบ และอาจมีข้อเสนอแนะนำไปปฏิบัติต่อไป

ผู้วิจัยสามารถ download เอกสารต่างๆ ได้ที่

<http://research.swu.ac.th/index.php?option=download6> งานมาตรฐานจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันยุทธศาสตร์ทางปัญญาและวิจัย หากมีข้อสงสัยสามารถหาข้อมูลเพิ่มเติมในวิธีดำเนินการมาตรฐาน (SOPs) หรือสอบถามเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการจริยธรรมฯ ได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 0-2649-5000 ต่อ 11019, 11014 หมายเลขโทรสาร 0-2259-1822

ภาคผนวก จ
เครื่องมือการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง การศึกษาบริบทพื้นที่วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้สร้างขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านการท่องเที่ยว ประกอบการทำสารนิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี และการจัดการวิสาหกิจชุมชน/เกษตรแปลงใหญ่เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนโดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

โดยแบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ตอนที่ 2 บริบทพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ตอนที่ 3 ลักษณะทรัพยากรทางการเกษตร และมุมมองความคิดเห็นที่มีต่อการท่องเที่ยว

ตอนที่ 4 ภาพรวมของชุมชนในการพัฒนาไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

ทั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการขออนุญาตความยินยอมในการบันทึกภาพและเสียงระหว่างการสัมภาษณ์โดยจะไม่มีเปิดเผยแหล่งที่มาของข้อมูลอย่างเฉพาะเจาะจงว่ามาจากบุคคลใด และข้อมูลจะถูกเก็บเป็นความลับ ไม่มีผลในเชิงธุรกิจต่อบุคคลใดเป็นการเฉพาะ

ขอขอบคุณที่กรุณาสละเวลาและให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ครั้งนี้เป็นอย่างดี

เกษกมล แสงสุพรรณ

หัวหน้าโครงการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1.1 ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์.....

1.2 เพศ ชาย หญิง อายุปี

1.3 ภาครัฐ

ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่..... อื่นๆ.....

ตำแหน่งระยะเวลาการทำงาน.....ปี

เบอร์โทรศัพท์.....Email.....

1.4 ประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

สมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ประชาชนชาวบ้าน

ประชาชนทั่วไป

ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ตำบลคลองสาม จังหวัดปทุมธานี.....ปี

เบอร์โทรศัพท์.....Email.....

1.5 วันที่สัมภาษณ์.....เวลา

สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 บริบทพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

การบริหาร

2.1 ภายในชุมชนมีบุคคล/กลุ่มบุคคล องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน หรือเครือข่ายใดบ้างที่มีส่วน
เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการท่องเที่ยว และมีบทบาทอย่างไร

.....

.....

.....

2.2 ภายในชุมชนบุคคล/กลุ่มบุคคล องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน หรือเครือข่ายใดบ้างที่มีส่วน
เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนในการบริหารจัดการชุมชน ในด้านอื่นๆ และมีบทบาทอย่างไร

.....

.....

.....

สาธารณูปโภค

2.3 การเข้าถึงสาธารณูปโภคพื้นฐานในชุมชน เช่น น้ำประปา น้ำดื่ม ไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต
เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

2.4 ประวัติความเป็นมาของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

.....

.....

.....

2.5 ท่านคิดว่าชุมชนมีอัตลักษณ์ หรือความโดดเด่นทางวิถีเกษตรกรรมหรือวัฒนธรรมอะไรบ้าง

.....

.....

.....

2.6 ชุมชนมีทรัพยากรด้านสิ่งแวดล้อมเช่น แหล่งน้ำ ดิน และพืชพรรณ ต่างๆได้แก่อะไรบ้าง

.....

.....

.....

2.7 ท่านคิดว่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่มีการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ไปอย่างไรบ้าง และท่านอยากจะอนุรักษ์ หรือ ส่งเสริมอะไรไว้

.....

.....

.....

2.8 ท่านคิดว่าชุมชนของท่านมีจุดอ่อน จุดแข็งอะไรบ้าง และจุดอ่อนนั้นควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

.....

.....

.....

การคมนาคม

2.9 ภายในชุมชนมีถนนเส้นทางหลักและเส้นทางรองใดบ้าง

.....

.....

.....

2.10 ภายในชุมชนมีบริการสาธารณะสำหรับเดินทางในพื้นที่ และนอกพื้นที่ประเภทใดบ้าง และมีจุดจอดรับส่งบริเวณใด

.....

.....

.....

2.11 ชุมชนมีพื้นที่จอดรถในกรณีมีนักท่องเที่ยวหรือคนต่างถิ่นเดินทางเข้ามาในชุมชนที่ใดบ้าง และแต่ละพื้นที่สามารถรองรับรถได้ประมาณกี่คัน

.....
.....
.....

การประชาสัมพันธ์ข่าวสาร

2.12 ทางชุมชนมีช่องทางการประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้ประชาชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ได้รับทราบอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

ตอนที่ 3 ลักษณะทรัพยากรทางการเกษตรและมุมมองความคิดเห็นที่มีต่อการท่องเที่ยว

กิจกรรมประเพณีทางการเกษตร

3.1 ภายในชุมชนมีกิจกรรม ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรอะไรบ้าง และท่านคิดว่าสมาชิกในชุมชนมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมมากน้อยเพียงใด

.....
.....
.....

3.2 ท่านคิดว่ากิจกรรม ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรใดบ้างที่สามารถส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวได้ เพราะเหตุใด

.....
.....
.....

ด้านการเกษตร

3.3 ในชุมชนมีการปลูกพืชเศรษฐกิจใดบ้าง มีการจัดจำหน่าย หรือแปรรูปอย่างไร

.....
.....
.....

3.4 ท่านคิดว่าในชุมชนมีผลิตภัณฑ์เกษตรที่โดดเด่นใดบ้าง เพราะอะไร และสามารถนำมาเพิ่มมูลค่าและคุณค่าทางด้านการท่องเที่ยวได้อย่างไร

.....

.....

.....

3.5 หากชุมชนสามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนได้ ท่านคิดว่าช่วงฤดูกลางวันและเวลาใดที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวมากที่สุด

.....

.....

.....

การมีส่วนร่วมชุมชน

3.6 ภายในชุมชนมีการรวมกลุ่มสมาชิกประเภทใดบ้าง เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอสม. สหกรณ์การเกษตร หรือกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น

.....

.....

.....

3.7 ภายในชุมชนมีการจัดเวทีประชาคมมาคสำหรับให้สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันจัดทำแผนชุมชน รวมถึงการแก้ไขปัญหาพร้อมกันหรือไม่ อย่างไร และท่านคิดว่าสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามมากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

3.8 ท่านคิดว่าสมาชิกในชุมชนมีความพร้อมสำหรับการจัดการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 ภาพรวมวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เพื่อพัฒนาไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

4.1 ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่ที่พบในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน/เกษตรแปลงใหญ่ของจังหวัดปทุมธานีคืออะไร และท่านคิดว่าจะสามารถแก้ไขได้อย่างไร

.....

.....

.....

4.2 ท่านคิดว่าวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ทั่วไป กับวิสาหกิจชุมชน/เกษตรแปลงใหญ่ที่มีการดำเนินการท่องเที่ยวร่วมด้วยมีข้อดี และข้อเสียหรือข้อควรพึงระวังอะไรบ้าง

.....

.....

.....

4.3 กรุณาชี้แจงคุณสมบัติของการคัดเลือกเป็น Smart Farmer ของจังหวัดปทุมธานีและสิทธิประโยชน์ต่างๆที่ได้รับ

.....

.....

.....

4.4 ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนในจังหวัดปทุมธานีมีข้อดี ข้อเสียอะไรบ้าง และสามารถแก้ไขได้อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

4.5 ท่านคิดว่าปัจจัยใดที่นำไปสู่ความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน/เกษตรแปลงใหญ่ที่มีการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนร่วมด้วย

.....

.....

.....

ท่านสนใจเข้าร่วมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในระยะที่ 2 ที่ผู้วิจัยจะจัดขึ้น ณ จังหวัด
ปทุมธานี เพื่อการศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของ
วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี หรือไม่

- สนใจ (โปรดระบุช่วงเวลาที่จะสะดวก).....
- ยังไม่แน่ใจ เพราะ.....
- ไม่สนใจ เพราะ.....

แบบวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT analysis) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม

	ปัจจัยที่เอื้อ ประโยชน์	ปัจจัยที่ส่ง ผลกระทบ
ปัจจัยภายใน	<p>จุดแข็ง</p> <p>1.</p> <p>2.</p> <p>3.</p> <p>S</p>	<p>จุดอ่อน</p> <p>1.</p> <p>2.</p> <p>3.</p> <p>W</p>
ปัจจัยภายนอก	<p>โอกาส</p> <p>1.</p> <p>2.</p> <p>3.</p> <p>O</p>	<p>อุปสรรค</p> <p>1.</p> <p>2.</p> <p>3.</p> <p>T</p>

แบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการวิจัย

เรื่อง การศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

คำชี้แจง แบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้สร้างขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านการท่องเที่ยวประกอบการทำสารนิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปวิเคราะห์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

โดยแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ชุดคำถามทรัพยากรการเกษตรในชุมชน

1.1 ปฏิทินพืชเศรษฐกิจของตำบลคลองสาม

1.2 ปฏิทินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

ตอนที่ 2 ชุดคำถามการแปรรูปทรัพยากรเตยหอม

ตอนที่ 3 ขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

(อ้างอิงตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน 4 ด้าน)

ทั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการขออนุญาตความยินยอมในการบันทึกภาพและเสียงระหว่างการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยจะไม่มีเปิดเผยแหล่งที่มาของข้อมูลอย่างเฉพาะเจาะจงว่ามาจากบุคคลใดและข้อมูลจะถูกเก็บเป็นความลับ ไม่มีผลในเชิงธุรกิจต่อบุคคลใดเป็นการเฉพาะ

ขอขอบคุณที่กรุณาสละเวลาและให้ความร่วมมือในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้เป็นอย่างดี

เกษกมล แสงสุพรรณ

หัวหน้าโครงการวิจัย

ตอนที่ 1 ชุดคำถามทรัพยากรการเกษตรในชุมชน

1.1 ปฏิทินพืชเศรษฐกิจของตำบลคลองสาม

ชนิดพืช/เดือน	ลักษณะเฉพาะ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1.	ช่วงเดือนที่สามารถเพาะปลูกได้												
	ช่วงเดือนที่แมลงศัตรูพืชระบาด												
	ช่วงเดือนที่ผลผลิตดีพร้อมจำหน่าย												
2.	ช่วงเดือนที่สามารถเพาะปลูกได้												
	ช่วงเดือนที่แมลงศัตรูพืชระบาด												
	ช่วงเดือนที่ผลผลิตดีพร้อมจำหน่าย												
3.	ช่วงเดือนที่สามารถเพาะปลูกได้												
	ช่วงเดือนที่แมลงศัตรูพืชระบาด												
	ช่วงเดือนที่ผลผลิตดีพร้อมจำหน่าย												

1.2 ปฏิทินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

เดือน	กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร
มกราคม	
กุมภาพันธ์	
มีนาคม	
เมษายน	
พฤษภาคม	
มิถุนายน	
กรกฎาคม	
สิงหาคม	
กันยายน	
ตุลาคม	
พฤศจิกายน	
ธันวาคม	

ตอนที่ 2 ชุดคำถามการแปรรูปทรัพยากรเดยหอม

ชุดคำถามการแปรรูปทรัพยากรเดยหอม		
อาหาร	ขนมหวาน	เครื่องดื่ม
1.	1.	1.
2.	2.	2.
3.	3.	3.
4.	4.	4.
5.	5.	5.

ตอนที่ 3 ชุดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน

(อ้างอิงตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน 4 ด้าน)

ชุดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	
1. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	1.1 การบริหารจัดการพื้นที่และทรัพยากรท้องถิ่น 1.2 การบริหารงานบุคคล 1.3 การเงิน 1.4 การจัดการความปลอดภัย 1.5 การโฆษณาและประชาสัมพันธ์

	<p>1.6 การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อสนับสนุน แหล่งท่องเที่ยว</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>2.ด้านการรองรับและ ให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว เชิงเกษตรโดยชุมชน</p>	<p>2.1 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>2.2 ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>2.3 สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>2.4 การให้บริการด้านสุขอนามัยในชุมชน</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>2.5 การให้บริการความรู้และข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>2.6 การกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยว ตามฤดูกาลเพาะปลูก</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>3. ด้านการดึงดูดใจของแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน</p>	<p>3.1 กิจกรรมท่องเที่ยว</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>3.2 ผลิตภัณฑ์ชุมชน</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

	<p>3.3 องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>3.4 ความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวในลุ่มน้ำใกล้เคียง</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>3.5 ทัศนียภาพของแหล่งท่องเที่ยว</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>4. ด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในชุมชน</p>	<p>4.1 วิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>4.2 การสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>4.3 การกำจัดของเสีย</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

ท่านสนใจเข้าร่วมการสนทนากลุ่มในระยะที่ 3 ที่ผู้วิจัยจะจัดขึ้น ณ จังหวัดปทุมธานี เพื่อกำหนดแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี หรือไม่

- สนใจ (โปรดระบุช่วงเวลาที่จะสะดวก).....
- ยังไม่แน่ใจ เพราะ.....
- ไม่สนใจ เพราะ.....

แบบสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

เรื่อง กำหนดแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดย
ชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

คำชี้แจง แบบสนทนากลุ่มนี้สร้างขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านการท่องเที่ยว ประกอบการทำสารนิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มไปวิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

โดยแบบสนทนากลุ่มนี้มี 1 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน
ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

ทั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการขออนุญาตความยินยอมในการบันทึกภาพและเสียงระหว่างการสนทนากลุ่มโดยจะไม่มีเปิดเผยแหล่งที่มาของข้อมูลอย่างเฉพาะเจาะจงว่ามาจากบุคคลใด และข้อมูลจะถูกเก็บเป็นความลับ ไม่มีผลในเชิงธุรกิจต่อบุคคลใดเป็นการเฉพาะ

ขอขอบคุณที่กรุณาสละเวลาและให้ความร่วมมือในการสนทนากลุ่มครั้งนี้เป็นอย่างดี

เกษกมล แสงสุพรรณ
หัวหน้าโครงการวิจัย

ตอนที่ 1 แนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน
ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

แนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน	
<p>1. ด้านการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดย ชุมชน</p>	<p>1.1 การบริหารจัดการพื้นที่และทรัพยากรท้องถิ่น</p> <p>1.2 การบริหารงานบุคคล</p> <p>1.3 การเงิน</p> <p>1.4 การจัดการความปลอดภัย</p> <p>1.5 การโฆษณาและประชาสัมพันธ์</p> <p>1.6 การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อสนับสนุน แหล่งท่องเที่ยว</p>
<p>2. ด้านการรองรับและ ให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว เชิงเกษตรโดยชุมชน</p>	<p>2.1 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว</p> <p>2.2 ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน</p>

	<p>2.3 สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>2.4 การให้บริการด้านสุขอนามัยในชุมชน</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>2.5 การให้บริการความรู้และข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>2.6 การกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยว</p> <p>ตามฤดูกาลเพาะปลูก</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>3. ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน</p>	<p>3.1 กิจกรรมท่องเที่ยว</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>3.2 ผลิตภัณฑ์ชุมชน</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>3.3 องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>3.4 ความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวในละแวกใกล้เคียง</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>3.5 ทัศนียภาพของแหล่งท่องเที่ยว</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>4. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน</p>	<p>4.1 วิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>.....</p>

 4.2 การสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
	4.3 การกำจัดของเสีย

ภาคผนวก จ
ภาพประกอบการดำเนินการวิจัย

ภาพประกอบการสัมภาษณ์โดยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในระยะที่ 1 การศึกษาบริบทพื้นที่
วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานีระหว่างวันที่16-19 พฤศจิกายน
พ.ศ. 2564

กำหนดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในระยาะที่ 2 การศึกษาขีดความสามารถการจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัด
ปทุมธานี

กำหนดการ

**"การศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน
ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี"
ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)**

ณ เอ็นวาย ทรนนิ่ง เซ็นเตอร์ ศูนย์ฝึกอบรมและจัดเลี้ยง
อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี

**วันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565
เวลา 9.00 – 11.30 น.**

08.30 น. - 09.00 น.	ลงทะเบียนเข้าร่วมสนทนากลุ่ม
09.00 น. - 09.15 น.	ผู้วิจัยกล่าวเปิดและแนะนำตัวผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เข้าร่วม
วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หลังจากนั้นชี้แจง
วัตถุประสงค์ของวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
09.15 น. - 09.20 น.	กิจกรรมแนะนำตนเอง เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับ
ระหว่างสมาชิกในชุมชนและภาครัฐ
09.20 น. - 09.35 น.	ผู้วิจัยสรุปผลการวิเคราะห์จากกระบวนการ
วิจัยก่อนหน้านี้(การสัมภาษณ์)
09.35 น. - 09.45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
09.45 น. - 10.45 น.	ผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
ร่วมกันวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่
กำหนดให้
10.45 น. - 11.00 น.	นำเสนอผลการวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น
11.00 น. - 11.30 น.	ผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมสรุปผลการวิเคราะห์และ
แสดงความคิดเห็นร่วมกันหลังจากนั้นผู้วิจัย
กล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมพร้อมทั้งมอบของ
ที่ระลึก ถ่ายรูปร่วมกันและรับกล่องอาหาร
กลางวันแล้วจึงเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

ประสานงานเพิ่มเติม นางสาวเกษมลา แสงสุพรรณ
(หัวหน้าโครงการวิจัย)

ภาพประกอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในระยาะที่ 2 การศึกษาขีดความสามารถการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

กำหนดการสนทนากลุ่มในระยาะที่ 3 การกำหนดแนวทางเพิ่มขีดความสามารถการจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัด
ปทุมธานี

กำหนดการ

**"การกำหนดแนวทางเพิ่มขีดความสามารถจัดการการท่องเที่ยว
เชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม
จังหวัดปทุมธานี" ด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus group)**

ณ ห้องประชุมกองสวัสดิการสังคม ตึกกองสวัสดิการสังคม
ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล คลองสาม 39 หมู่ 8 ตำบล
คลองสาม อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

**วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2565
เวลา 9.00 - 11.30 น.**

08.30 น. - 09.00 น.	ลงทะเบียนเข้าร่วมสนทนากลุ่ม
09.00 น. - 09.15 น.	ผู้วิจัยกล่าวเปิดและแนะนำตัวผู้ทรงคุณวุฒิ
และผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม หลังจากนั้นชี้แจง
วัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม
09.15 น. - 09.45 น.	ผู้วิจัยสรุปผลการวิเคราะห์จากกระบวนการวิจัย
ก่อนหน้านี้ (การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม)
09.45 น. - 10.00 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
10.00 น. - 11.00 น.	ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม
ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ
11.00 น. - 11.30 น.	ผู้วิจัยกล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม
พร้อมทั้งมอบของที่ระลึกและถ่ายรูปร่วมกัน
หลังจากนั้นรับกล่องอาหารกลางวันและ
เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

ประสานงานเพิ่มเติม นางสาวเกษมลา แสงสุพรรณ
(หัวหน้าโครงการวิจัย)

ภาพประกอบการสนทนากลุ่มในระยะที่ 3 การกำหนดแนวทางเพิ่มขีดความสามารถการจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่เตยหอมคลองสาม จังหวัด
ปทุมธานี

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	เกษมกล แสงสุพรรณ
วัน เดือน ปี เกิด	26 พฤศจิกายน 2537
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2560 ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาจีนธุรกิจ จากมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

